

Zelfbeheer door bewoners van groene publieke ruimte

Een case study naar zelfbeheer in Groningen

Master thesis Sociale Planologie

Naam: Michael Myles

Student nr: S2097028

Begeleiding: Dipl.-Ing. Dr. nat. techn.
Katharina Gugerell

Rijksuniversiteit Groningen, 20 juni 2014

Zelfbeheer door bewoners van groene publieke ruimte

- Een case study naar zelfbeheer in Groningen -

Titel: Zelfbeheer door bewoners van groene publieke ruimte

Auteur: Ing. Michael Myles
Arubastraat 33
9715RT Groningen

Mobiel: 06- 235 235 85

Studentnummer: s2097028

Product: Onderzoeksontwerp

Studie: Master sociale planologie
Universiteit: Rijksuniversiteit Groningen
Faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen
Landleven 1
9747 AD Groningen

Begeleider: Dipl.-Ing. Dr. nat. techn. Katharina Gugerell

Plaats en datum: Groningen, 20 juni 2014

Voorwoord

Voor u ligt het laatste hoofdstuk van mijn masterstudie Sociale Planologie die ik gevolgd heb aan de faculteit voor ruimtelijke wetenschappen aan de Rijksuniversiteit Groningen. Tijdens de studie bleek ik veel verschillende interesses te hebben, maar datgene wat mij het meest aantrok was hoe sociale structuren ontstaan en hoe deze in de praktijk werken. Soms denken we dat we individueel kunnen bestaan, zonder iets met iemand te maken willen hebben toch kunnen we niet zonder elkaar. Dit is de reden geweest de diepte in te duiken en onderzoek te doen naar factoren die bepalend zijn om actief burgerschap op gang te brengen en welke factoren dat juist tegenwerken en waarom dat zo is. Door de kwalitatieve aard van het onderzoek was voor mij de afgelopen tijd een periode van waarneming en analyse met continu een kritische blik; waarom iets zo is. Het onderzoek is in november 2013 gestart en is toegespitst op het zelfbeheer door bewoners van groene openbare ruimte in de Groningse Oosterparkwijk.

Tijdens het onderzoek heb ik veel steun gehad aan mijn begeleidster assistent Professor Dipl.-Ing. Dr. nat. techn. Katharina Gugerell, die met haar kennis over onderzoek en haar kritische kijk, mij adviseerde en verder liet denken over keuzes en theoretische achtergronden. Dit heeft mij geholpen in het maken van effectieve keuzes om het zelfstandig traject tot een succes te maken en de thesis binnen mijn gestelde doelen af te ronden. Ook wil ik de mensen bedanken die bereid waren om mij gedurende het onderzoek te woord te staan door middel van het geven van interviews of het verstrekken van relevante informatie. Ook u als lezer wil ik bedanken voor de interesse en veel plezier toewensen bij het lezen van mijn thesis.

Groningen, 20 juni 2014

Michael Myles

Abstract

A case study to self-management, by residents in the urban green spaces of Groningen in order to stimulate and to improve self-organizing capacity.

Residential initiatives to manage public space are getting more and more attention in the local policies. According to the Ministry of Infrastructure and the Environment, the market and civil society can have an increasing role in managing public spaces. There appears to be a growing interest in active citizenship, this would make a positive contribution to solve social issues (Tonkens, 2008; Beer Ling et al, 2013). However, active citizenship does not just happen, even in small communities it is not obvious (Van de Weijdeven, 2012; Stokkom & Toenders, 2010). In this thesis I outline that self-management occurs as a result of several related features which exists around three dimensions; the social, physical en policies. These are examined in the concept of complex adaptive systems. Literature review, open interviews and document analysis were used to collect data from members of five active citizens groups in the Oosterparkwijk of Groningen. The literature shows that premade plans no longer work in today's society (Rauws et al 2014; Stokkom & Toenders, 2010, e.a.). But what are nowadays citizens motives to move to the management of public green space? This study examines both worlds the public institutions and the active citizens and go beyond their motives and experiences in policy and practice of self-management.

Self-management is different from self-organization, the latter arises from agents acting in their own interest and take initiative with their own motives and ideas without inclusion of public actors which we see by self-management. Based on this research self-management could be seen as a result of self-organization (Boonstra & Boelens, 2011). The question is; if self-organization occurs and if it is supported by the local municipalities it becomes self-management, could this be iterative process and does it transform back in to self-organizing systems in the long term. Could it transform back based on the empowerment of citizens. Results indicated relatedness between the motives of citizens who already active in the public green space and the passive attitude of the municipality. But also the various reasons of citizens such as: landscape cluttering, fear of loss, and sense of place led to public action. The aim of the municipality is to help initiatives of people to support them with finance and materials and most important *freedom* to raise their own ideas in to project(s). The passive attitude of the municipality regarding self-organizing projects is needed so there is space for citizens to create initiatives. This could also be the dark side of self-management. Responsibilities are currently diffuse for self-managements groups and municipalities and could harm future expectations and cooperation's. I recommend those who are involved to define responsibilities together in order to prevent that citizens will lose their enthusiasm for successful self-management.

This research provide recommendations for both citizens who have or will start an initiative and municipalities who have to deal with self-organizing projects to get more insight and improve practical processes in local policy.

Samenvatting

Een case study naar zelfbeheer van bewoners in de groene publieke ruimte van Groningen teneinde het zelforganiserend vermogen van burgers te stimuleren en te verbeteren.

Initiatieven van bewoners voor het beheren van publieke ruimte krijgen in toenemende mate aandacht in het gemeentelijk beleid. Volgens het Ministerie van Infrastructuur en Milieu zouden de markt en samenleving onder andere een grotere rol kunnen spelen in het beheren van publieke ruimte. Er blijkt een groeiende aandacht voor *actief burgerschap*, want het zou een positieve bijdrage leveren voor het oplossen van maatschappelijke vraagstukken (Tonkens, 2008; Bierling et al. 2013). Echter, actief burgerschap komt niet zomaar tot stand; zelfs in kleine gemeenschappen is dit niet vanzelfsprekend (Van de Weijdeven, 2012; Stokkom & Toenders, 2010). Om te onderzoeken wat burgers ertoe beweegt actief te worden in het beheren van groene publieke ruimte in de context van de stadswijk, is onderzoek gedaan naar achtergronden, motieven en de belevingswereld van actieve bewoners in de Oosterparkwijk van Groningen. Dit onderzoek heeft als doel het leveren van een bijdrage aan de theorie over actief burgerschap en zelfbeheer in het publieke domein, teneinde te komen tot betere processen om het zelforganiserend vermogen van burgers te stimuleren en te verbeteren. Er is onderzoek gedaan onder vijf verschillende projecten die gaande zijn in de Oosterparkwijk van Groningen, waarbij burgers het beheer van publieke ruimte overgenomen hebben. Uit de literatuur blijkt dat voorgekookte plannen niet langer werken in de huidige samenleving (Rauws et al. 2014; Stokkom & Toenders, 2010; e.a.). Maar wat zijn dan wel motieven om beheertaken over te nemen en wat is het belang van de gemeente? In dit onderzoek is onderscheid gemaakt tussen twee belevingswerelden: enerzijds de publieke instituties om inzicht te krijgen in de beleidszijde en anderzijds de actieve burgers die ervaringsdeskundig zijn zowel in de praktijk als in het contact met het gemeentelijk apparaat. Het onderzoek is gedaan in de Groningse Oosterparkwijk en de resultaten hebben dan ook betrekking op actieve bewoners uit deze wijk.

In het groenbeleid uit 2009 is nadrukkelijk gestreefd naar participatie en medeverantwoordelijkheid van bewoners in het beheren, aanleggen en onderhouden van openbare groene ruimte (Gemeente Groningen, 2009). Vandaag de dag is het steeds vaker de gemeente die participeert. Zo blijkt uit dit onderzoek dat er naast de groenparticipatieprojecten *meedoen met groen* en *eetbare stad* nog geen nieuw beleid is voor zelfbeheer in de groene openbare ruimte (Gemeente Groningen 2014). De huidige visie is erop gericht bewoners te helpen en te ondersteunen in het realiseren van hun initiatieven. Het motief voor de gemeente om gehoor te geven aan initiatieven is meervoudig. Zo is het vanuit het armoedebeleid vooral een maatschappelijke visie bewoners te betrekken en uit hun isolement te halen. Maar ook door het samenwerken van bewoners wordt anonimiteit tegengegaan. Dit draagt bij aan de sociale leefbaarheid in de buurt. De manier waarop de gemeente momenteel omgaat met het uit handen geven van beheertaken draagt in positieve zin bij aan het zelforganiserend vermogen van burgers. Zo stellen Boonstra & Boelens (2011) dat het bij zelforganisatie gaat het om agents die uit eigen belang handelen en initiatief nemen met eigen motieven en denkbeelden. Uit dit onderzoek blijkt dat het merendeel van de bewoners die actief zijn, dat doen uit eigen belang en

op eigen initiatief. Dat duidt erop dat zelfbeheer in de Oosterparkwijk ontstaat door de vrijheid die de Gemeente Groningen biedt aan burgers om zichzelf te organiseren en zelf plannen en initiatieven te maken. Door de passieve opstelling van de gemeente ten aanzien van zelfbeheerprojecten is er voor burgers de mogelijkheid zich te organiseren. Dit is een van de zwaartepunten van het onderzoek. Tevens blijkt dat binnen de projectgroepen een vrije omgangsvorm is, waarin men over de capaciteit beschikt naar eigen inzicht te handelen op basis van informeel overleg en gewoonteregels. Het is voor bewoners van cruciaal belang om zoveel vrijheid te krijgen dat initiatieven kunnen ontstaan. Echter de verantwoordelijkheden blijken in de praktijk diffuus. Dat blijkt slechts te bestaan uit mondelinge beheerafspraken die gemaakt zijn tussen initiatiefnemers en gemeente. Zo blijkt uit interviews dat dit op een zeker moment invloed kan hebben op de samenwerking tussen de gemeente en initiatiefnemers.

In resume kan gesteld worden dat zelfbeheer van bewoners een grote meerwaarde kan opleveren voor de Gemeente Groningen. Goede afspraken over de verantwoordelijkheden en het bieden van voldoende vrijheid motiveert bewoners met hun eigen ideeën aan de slag te gaan, hetgeen zelforganisatie bevordert. Het kan aanvulling geven op het huidige beheer, echter het rendement zit hem hoofdzakelijk in de leefbaarheidsaspecten. Door burgers samen aan het werk te laten ontstaat iets gezamenlijks, drempels worden verlaagd en er is meer aanspraak ter bevordering van een veilige en leefbare buurt. Dit onderzoek sluit af met aanbevelingen voor zowel zelfbeheerders die een initiatief willen starten als voor zelfbeheerders die al aan een project deelnemen. Ook voor gemeenten die de processen omtrent zelfbeheer van bewoners willen optimaliseren kan dit onderzoek waardevol zijn.

Leeswijzer

1 Inleiding

Dit hoofdstuk omvat een inleidende beschouwing van het onderzoek met daarin de volgende onderdelen:

- I) *Aanleiding voor het onderwerp van dit onderzoek;*
- II) *De probleemstelling voor het onderzoek omvat het grotere probleem dat schuilgaat achter het onderwerp;*
- III) *Doelstelling geeft inzicht wat ik met het onderzoek wil bereiken;*
- IV) *Hoofdvraag met sub vragen om te komen tot antwoorden. Het hoofdstuk sluit af met een leeswijzer.*

Input voor dit hoofdstuk is afkomstig uit krantenartikelen, wetenschappelijke literatuur, overheidsdocumenten en voorgaande onderzoeken relevant aan het onderwerp.

2 Literatuurbespreking en theoretisch kader

Flowerdew & Martin (2005) stellen dat onderzoek start met het bespreken van wat er al bekend is. In hoofdstuk twee (2) is deze basis gelegd in een literatuurbespreking, gebaseerd op secundaire data (Flowerdew & Martin, 2005).

De afgelopen decennia is al flink ingezet op burgerparticipatie op lokaal- en wijkniveau (Van de Wijdeven, 2012; Tonkens 2009). Ook is ingezet op meer betrokkenheid van bewoners voor het beheer van hun woonomgeving door publieke ruimte in zelfbeheer te geven. In dit hoofdstuk leest u meer over theoretische achtergronden die gaan over factoren die bepalend kunnen zijn voor het activeren van burgers. Het onderzoek is toegespitst op het buurtleven in stadswijken. Op basis van verschillende bronnen uit de literatuur is onderzocht welke motieven zouden kunnen leiden tot actief burgerschap in de context van de stadswijk en wat de behoefte vanuit overheid en instituties hierin zou kunnen zijn. Dit hoofdstuk leidt tot een overzicht van indicatoren, deze worden in een case study in de praktijk verder onderzocht.

De gebruikte literatuur bestaat uit artikelen, boeken en overheidsdocumenten en bieden inzicht over wat er al bekend is over actief burgerschap, burgerparticipatie en de complexiteit van het publieke domein. Na het leggen van deze basis, zal de praktijk inzichtelijk worden gemaakt (zie hoofdstuk 3, methodologie) ten einde beide werelden samen te brengen in een rapportage.

3 Methodologie

“Methodologie’ is de weg waarlangs de onderzoeker moet handelen om tot een bepaald resultaat te komen” (Jonker & Pennink 2000, p. 101)”.

In dit hoofdstuk is aansluiting gezocht bij bovenstaande definitie om op een heldere manier verantwoord inzicht te geven in de verrichte handelingen. In het hoofdstuk zal eerst ingegaan worden op de structuur van het onderzoek (de onderzoeksfasen), vervolgens worden de methoden en instrumenten ten behoeve van de dataverzameling behandeld (strategie). Afsluitend wordt ingegaan op het verwerken (transcripties en codering) en analyseren van de data, ten einde te komen tot een overzichtelijke rapportage.

Dit hoofdstuk is gebaseerd op bestaande literatuur over theoretische benaderingen en methoden in sociaal wetenschappelijk onderzoek. De fasen in de methodologie zijn opgezet aan de hand van Swanborn (2006) aangevuld met Flowerdew & Martin (2005). De onderzoeksstrategie van de diepte interviews is gebaseerd op theorieën van Billiet & Waege (2003) en Fred Wester (2005).

4 Beleid betreffende zelfbeheer in de gemeente Groningen

“Hoe is het beleid betreffende burgerparticipatie en het beheren van de publieke ruimte opgenomen in de gemeentelijke beleidsvorming. En welke middelen en instrumenten worden ingezet door de Gemeente Groningen”

In dit hoofdstuk zal het gemeentelijke beleid over zelfbeheer van bewoners in kaart worden gebracht ten einde inzicht te krijgen over hoe processen omtrent zelfbeheer op gemeentelijk niveau werkt. Door het samenbrengen van de data afkomstig van de interviews kan de uitwerking van het beleid in de praktijk inzichtelijk worden gemaakt.

In hoofdstuk 5 worden de motieven van burgers achterhaald door het houden van interviews met experts (ervaringsdeskundigen). Data voor het gemeentelijke beleid zijn afkomstig van overheidsdocumenten, beleidsdocumenten, projectdocumenten.

5 Case study: Oosterparkwijk

“De Gemeente Groningen is sinds jaar en dag actief in het betrekken van bewoners bij het maken van plannen en het mee laten praten van bewoners over hun wijk, maar wat motiveert bewoners om dit te doen en hoe werkt het beleid dat hier op rust.”

Dit hoofdstuk laat de resultaten zien van het beleid van de Gemeente Groningen voor het betrekken van bewoners bij het beheren van publieke ruimte. Er is gekozen voor een case study

(zie hoofdstuk 3) om te achterhalen hoe beleid van de gemeente, dat gericht is op actieve bewoners, werkt in een specifieke situatie 'de Oosterparkwijk'.

Gebruikt materiaal in dit hoofdstuk zijn gemeentelijke documenten, rapporten van het NLA en flyers van wijkinstituten die gaan over het betrekken van bewoners. Daarnaast baseert dit hoofdstuk zich op de interviews van experts en sleutelpersonen (zie hoofdstuk 3).

6 Analyse en Resultaten

"Volgens Wester (1995) is de analyse van het onderzoeksmateriaal gericht op het reduceren van de complexiteit van onderzochte verschijnselen".

In dit hoofdstuk zal de data afkomstig uit de literatuur en empirie geanalyseerd worden.

De eerste analyse is gedaan in hoofdstuk twee, namelijk: 'wat is er al bekend over het onderwerp in de bestaande wetenschappelijke literatuur'. In de derde fase van het onderzoek wordt de data afkomstig van de interviews geanalyseerd; het analyseren is al in gang gezet tijdens de gegevensverzameling.

Het theoretisch kader bestaat uit de analyse van secundaire data (Flowerdew & Martin 2005). Gebruikt materiaal zijn wetenschappelijke artikelen en boeken relevant aan het onderwerp. Voor de primaire data wordt gebruik gemaakt van expert interviews. Dit zijn diepte-interviews die worden geregistreerd door middel van audio opnamen en nadien verwerkt tot transcripties. Het programma 'Express Scribe' is een middel om verworven data te verwerken van registratie naar transcriptie. Voor het coderen van het materiaal is; 'Atlas Ti' een geschikt programma bevonden.

7 Conclusies en Reflectie

"Dit laatste hoofdstuk zal ingaan op de beantwoording van de hoofdvraag en de deelvragen (zie paragraaf 1.4)".

In dit hoofdstuk worden conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan op basis van de hoofdvraag en de bijbehorende deelvragen. Het doel van dit onderzoek is een bijdrage te leveren aan de theorie over actief burgerschap en zelfbeheer in het publieke domein, ten einde te komen tot betere processen om het zelforganiserend vermogen van burgers te sturen.

Gebruikte materialen in dit hoofdstuk omvat alle informatie verkregen in en tijdens dit onderzoek (zie literatuurlijst).

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	1
Abstract.....	2
Samenvatting	3
Inhoudsopgave.....	8
Tabellen en Figuren.....	10
1 Inleiding.....	11
1.1 Aanleiding van het onderzoek	11
1.2 Probleemstelling	13
1.3 Doelstelling	14
1.4 Vraagstelling.....	14
1.5 Leeswijzer.....	15
Theoretisch kader	
2 Actief Burgerschap in het Publieke Domein: Planning & Beleid, Sociale Interventies en de Maatschappelijke Context	16
2.1 Van Government naar Governance	16
2.2 Complex Adaptive Systems	18
2.3 Actief Burgerschap: Burgerparticipatie & Zelforganisatie	20
2.4 Sociaal Kapitaal voedingsbodem voor Actief Burgerschap.....	23
2.5 Actief Burgerschap in de Publieke Ruimte.....	24
2.6 Conceptueel model.....	26
3 Methodologie.....	27
3.1 Onderzoeksfasen	27
3.2 Kwalitatief- of kwantitatief onderzoek	28
3.3 Case Study de Oosterparkwijk	31
3.4 Interviews: respondenten en guideline	34
3.5 Flow chart	36
4 Beleidsanalyse en sturingsfilosofie voor zelfbeheer van publieke ruimte	37
4.1 Van overheidsbeleid naar lokaal beleid.....	37
4.2 Visie van de Gemeente Groningen voor Zelfbeheer van Publieke Ruimte	39

4.3	Publiek Grondgebruik: Regelgeving en Zelfbeheer.....	42
4.4	Conclusie	43
5	Case de Oosterparkwijk	44
5.1	Initiatieven in de Oosterparkwijk.....	44
5.2	Initiatieven nader beschouwd	46
5.3	Tot slot	48
6	Zelfbeheer in de praktijk: een vergelijkende analyse	49
6.1	Werkwijze van de Gemeente Groningen.....	49
6.2	Actieve Burgers aan het woord.....	51
6.3	Zelfbeheer: waar staan we nu	54
6.4	Samenwerking met publieke organisaties	59
6.5	Tot slot	61
7	Conclusies en Reflectie	63
7.1	Onderzoeksvragen nader bekeken	63
7.2	Aanbevelingen voor zelfbeheer initiatieven	65
7.3	Aanbevelingen voor gemeenten betreffende zelfbeheer	66
7.4	Reflectie	68
	Literatuurlijst.....	70
	Bijlagenblad.....	75
	Bijlage 1.0 Overzicht onderzoeksontwerp	76
	Bijlage 2.0 Topiclijst interviews.....	77
	Bijlage 2.1 Interview guide (beleidsanalyse) gemeente en institutie	78
	Bijlage 2.2 Interview guide (zelfbeheer) actieve bewoners.....	81

Tabellen en Figuren

Figuren

Figuur 1 Participatieladder van Arnstein (bron: Arnstein, 1969).....	21
Figuur 2 Geografische ligging van de Oosterparkwijk in de gemeente Groningen (Bron: Stadsgids OS-Groningen, 2014).	32
Figuur 3 Leeftijdverdeling in de Oosterparkwijk ten opzichte van de gemeente Groningen (Bron: OS-Groningen).	33
Figuur 4 Aantal mutaties in vergelijkbare wijken in Groningen (Bron:OS-Groningen).....	34
Figuur 5 Mogelijke zelfbeheertaken geveltuin moestuin boomspiegel in de openbare ruimte beschreven in het beleid van de gemeente Groningen (gemeente Groningen, 2010;2009).....	39
Figuur 6 Groenprojecten in de Oosterparkwijk (bron: google maps, 2014).....	44
Figuur 7 Motieven van geïnterviewden (bron: primaire data door eigen interviews).	54
Figuur 8 Succesfactoren in de te onderscheiden dimensies (bron: eigen bewerking, 2014).	60

Tabellen

Tabel 1 Government en Governance; verschillen in visie, betrokkenen en aanpak (Weergave: Michael Myles, 2014).....	16
Tabel 2 Drie generaties burgerparticipatie die naast elkaar bestaan (Lenos et al., 2006).	22
Tabel 3 Conceptueel model: onderlinge verbanden tussen verschillende relevante begrippen.	26
Tabel 4 Fasen in het onderzoek (Swanborn, 2006; Weergave: Michael Myles).....	27
Tabel 5 Flow chart methodologische opzet van het onderzoek (bron: eigen bewerking, 2014).	36
Tabel 6 Overzicht van thematisch onderscheid in beleidsdocumenten.....	41
Tabel 7 Overzicht taken, diensten en praktijk (bron: eigen bewerking, 2014).....	42
Tabel 8 Overzicht van de verschillende initiatieven. Van links naar rechts; Toentje van de voedselbank, 2013; Stadswerf, 2014; Florakade, 2014; Pioentuin, 2012 en De Hof van Reseda, 2010 (bron: eigen bewerking, 2014)	45
Tabel 9 Beslissingen en keuzes, wie heeft de touwtjes in handen? Enkele uitspraken ter illustratie (bron: eigen interviews, 2014).....	56
Tabel 10 Resultaten die naar voren kwamen uit dit onderzoek, op willekeurig volgorde (Bron: eigen bewerking).	65
Tabel 11 Overzicht met krachten en kansen op wijkniveau (Weergave: Michael Myles).....	68

1 Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

Het onderwerp voor dit onderzoek komt voort uit nieuwsberichten en de voortdurende discussies over de effecten van gemeentelijke bezuinigingen op ruimtelijke vraagstukken, waarbij het artikel van Willem Dijkema mijn aandacht trok: “Gemeenten bezuinigingen op groen” (Nieuwe Oogst 2013, p.26). Het artikel gaat in op de verwachtingen vanuit bestuurlijk perspectief op de rol van de burger(s) voor het oplossen van vraagstukken in de openbare (groene) ruimte. Het is één van de vele artikelen die gaat over het verleggen van verantwoordelijkheden en het activeren van burgers in het beheer van publieke ruimte. Volgens Dijkema (2013) is de reden voor gemeenten minder aandacht te besteden aan openbaar groen veelal gelegen in het behalen van bezuinigingsdoelstellingen. Stichting iVerde luidt de noodklok en stelt dat door steeds verdergaande bezuinigen kale straten en sobere plantsoenen ontstaan¹. Dit baseert zij op resultaten van onderzoeksbureau ‘Veldwerk Optimaal’, waarin onderzoek is gedaan hoe Nederlandse gemeenten omgaan met openbaar groen. Uit dit onderzoek blijkt dat ruim 70 procent van de gemeenten de bezuinigingsmaatregelen voor openbaar groen in 2014 verder wil opschroeven. Roozen (2013) stelt dat dit zal leiden tot een lagere belevingswaarde van mensen en bedrijven. Bezuinigingsdoelstellingen worden behaald, maar hoe zit het met de effecten van verwildering en verwaarlozing op de ruimtelijke kwaliteit?

Dijkema (2013) is van mening dat de manier waarop gemeenten omgaan met bezuinigingen in de openbare groenvoorzieningen, negatieve gevolgen heeft op de ruimtelijke kwaliteit. Hij stelt ook dat de gevolgen voor deze ruimte minder rooskleurig zijn dan de behaalde bezuinigingsdoelstellingen. Ondanks bezuinigingen in de ruimtelijke ontwikkelingen heeft de overheid zich te houden aan Europese wetgeving voor ruimtelijke kwaliteit. Nederland heeft in 2005 het Europese Landschapsverdrag (2000) ondertekend en is daarmee verplicht zich te conformeren aan de gestelde voorwaarden. Het Europese Landschapsverdrag is specifiek gericht op behoud, beheer en ontwikkeling van natuurlijk, landelijk en stedelijk landschap. Het verdrag stelt voorwaarden aan landschapsbeleid, wetgeving, burgerparticipatie en het formuleren van kwaliteitsdoelen (ELC, 2000). Centraal punt in het Europees Landschapsverdrag is het betrekken van burgers bij het formuleren van beleid (burgerparticipatie), waarbij subsidiariteit uitgangspunt is. Uit onderzoek van Van Herwaarden (2012), die onderzoek deed naar de conformiteit van het Nederlandse beleid ten aanzien van het Europese Landschapsverdrag, blijkt dat in de afgelopen jaren veel is veranderd. Van Herwaarden constateert dat door de introductie van onder andere ‘Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte’ (SVIR) het Rijk niet of nauwelijks nog voldoet aan het Europese Landschapsverdrag. Het Rijk wil zelfs af van deze verantwoordelijkheden. Op basis van het SVIR blijkt dat op de overheid steeds meer decentraliseert naar lokaal en provinciaal niveau: “[...] afstemming tussen verstedelijking en groene ruimte op regionale schaal laat het Rijk over aan de provincies. Daartoe schaft het Rijk

¹ Stichting iVerde richt zich op het bevorderen van de maatschappelijke waardering van groen en groenproducten en is een samenwerking tussen Anthos, LTO Vakgroep en Branchevereniging VHG.

het landschapsbeleid af [...]” (SVIR 2012, p. 10). Van Herwaarden (2012) stelt dat het rijksbeleid voor landschap volledig is afgebroken; dit is mede ingegeven door bezuinigingen. Uit de structuurvisie *Infrastructuur en Ruimte* (2012) blijkt dat het Rijk zich slechts wil richten op 13 nationale belangen² en het verschuift de verantwoordelijkheden voor lokale en regionale belangen naar gemeenten en provincies. Opvallend is dat het Rijk af wil van verantwoordelijkheden (SVIR, 2012), maar geen extra middelen beschikbaar stelt of heldere beschrijvingen geeft van taken en verantwoordelijkheden voor stedelijk landschap. Volgens de visie van het Rijk kunnen provincies en gemeenten op deze wijze maatwerk bieden, waarbij de vraag van bewoners, bedrijven en organisaties leidend is (SVIR, 2012). Voorgenoemde is in lijn met de Europese visie van *‘Cities of Tomorrow’* (2011). Zij gaan er ook vanuit dat huidige sturingsvormen in stedelijke ontwikkeling niet aansluiten op de complexe omgeving: “The administrative boundaries of cities no longer reflect the physical, social, economic, cultural or environmental reality of urban development and new forms of flexible governance are needed” (EU 2011, p. 4). Het rapport stelt dat er nieuwe vormen van gedeeld bestuur nodig zijn om economische groei en sociale vooruitgang op gang te brengen (EU, 2011). De auteurs zien sociale innovatie en samenwerking met lokale bewoners, bedrijven en organisaties als kans om sociale betrokkenheid, creativiteit, innovatie en cohesie te laten ontstaan (EU, 2011).

Momenteel zijn er al veel initiatieven te vinden (o.a. Kracht in NL, Participatiekaart, Groen en Doen, Greenwish) om ruimte te geven aan lokale initiatieven en om burgers te betrekken bij ontwerp, aanleg en beheer van openbare ruimte³. In de Gemeente Groningen zijn verschillende initiatieven om burgerinitiatieven te stimuleren met groenparticipatieprojecten als ‘de eetbare stad’ en ‘meedoen met groen’ (Gemeente Groningen, 2013). De Gemeente Groningen werkt onder andere samen met de Groninger Natuur en Milieufederatie en Transition Town om de aanleg van bijvoorbeeld gevel- en stadstuinen te stimuleren en bewoners te helpen bij het realiseren van hun initiatieven (Gemeente Groningen, 2013; NMF, 2013). De gemeente stelt financiële middelen beschikbaar, maar zij beperkt zich tot de rol van facilitator. Het initiatief komt van bewoners en wordt ook uitgevoerd door bewoners. Door projecten als ‘de eetbare stad’ en ‘meedoen met groen’ worden bewoners uitgenodigd met initiatieven te komen; bewoners krijgen zo de mogelijkheid alleen of met een groep bloembakken, perkjes en (gevel)tuintjes aan te planten of te beheren. Het gaat om kleinschalige projecten, waarbij bewoners het beheer van woongroen op zich nemen, maar de regie in handen van de gemeente blijft (Gemeente Groningen, 2009). Sinds de introductie van ‘de eetbare stad’ staat de teller nu op 55 geregistreerde stadstuinjes (NMF Groningen, 2013). Het is moeilijk om het aantal niet geregistreerde initiatieven, waarbij buurtbewoners met elkaar (buurtvereniging) zorg dragen voor de openbare ruimte (geveltuintjes, snoeiwerk, aanplanting etc.) uit te drukken in cijfers. De Gemeente Groningen (2009; 2010) geeft dus openbare ruimte uit handen en stimuleert zelfbeheer door middel van groenparticipatieprojecten (vb. meedoen met groen, de eetbare stad). Hiermee probeert de gemeente gehoor te geven aan initiatieven

² Zie: *‘Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte’* op www.Rijksoverheid.nl voor een compleet overzicht.

³ Kijk voor een uitgebreid overzicht op www.Rijksoverheid.nl.

vanuit de Groninger bevolking. Uit diverse studies (Tonkens, 2009; Stokkom & Toenders, 2010; Van de Wijdeven 2012; Tonkens & De Wilde, 2013) blijkt dat door burgerinitiatieven de ruimte te geven en te stimuleren, in een buurt meer ontmoetingen ontstaan. Deze ontmoetingen kunnen leiden tot een vitaal en sociaal netwerk waar men zich mee verbonden voelt en tegelijkertijd kunnen deze burgerinitiatieven oplossingen bieden voor vraagstukken die al in een buurt spelen. Deze studies steunen in sterke mate op de sociaal kapitaal theorie, waar iedere ontmoeting een investering is in het sociaal kapitaal. Een belangrijke constatering is dat bewonersinitiatieven niet moeten worden 'ingevuld' maar moeten worden 'aangevuld', zodat collectieve activiteiten die ontstaan vanuit de samenleving ook tot stand kunnen komen. Initiatieven komen zowel vanuit bewoners als vanuit overheidsorganisaties. De eersten hebben vaak niet de middelen en hebben in meer of mindere mate aanvulling nodig vanuit de instituties of gemeenten. Deze hebben de middelen: geld, grond, kennis et cetera, maar zij hebben zelf ook een opgave. Hoe kunnen structuren zo worden ingericht dat beide werelden, formeel en informeel, elkaar versterken en welke factoren leiden ertoe dat vanuit zowel formele als informele initiatieven actief burgerschap ontstaat?

Het onderwerp voor dit onderzoek sluit aan op verschillende thema's binnen de master sociale planologie. Het betreft een gebied dat zich bevindt in een netwerk tussen overheid, actors en het publieke domein.

1.2 Probleemstelling

De visie van de overheid op de rol van de burger is de afgelopen eeuw sterk veranderd (Van de Wijdeven, 2013; ROB, 2012; WRR, 2012; PBL, 2011). De overheid veranderde aan het eind van de negentiende eeuw van een nachtwakersstaat in een verzorgingsstaat, die na de tweede wereldoorlog steeds meer particuliere initiatieven op zich nam ter bevordering van het collectief belang. In de planningtheoretische literatuur kenmerkt deze periode zich door de modernistische aanpak die in het teken staat van technische rationaliteit. Voor die tijd was dat een logische gedachte; immers deze periode staat in het teken van wederopbouw (De Roo & Voogd, 2004). Simon (1960), Etzioni, (1967), Friend & Jessop (1969) en anderen uitten eind jaren zestig kritiek op de technisch rationele aanpak en stelden dat de uitwerking minder succesvol is voor complexere vraagstukken. In deze periode ontstaat de scenariobenadering, waarbij ruimte komt voor terugkoppeling. Echter, nog steeds op grond van de technisch rationele benadering. In de periode die daarop volgt krijgen open planprocessen steeds vaker voet aan de grond, waardoor meer actoren betrokken raken in het besluitvormingsproces en daardoor steeds complexer worden (Allmendinger, 2010; De Roo & Voogd, 2004). Kritiek op de modernistische houding kwam ook van Habermas: "Far from giving up on reason as an informing principle for contemporary societies, we should shift perspective from an individualised, subject-object conception of reason, to reasoning formed within inter-subjective communication" (Habermas in Healey, 1992, p. 150). Habermas veronderstelt dat er naast een objectgeoriënteerde perspectief een intersubjectieve perspectief noodzakelijk is. Met de opkomst van de communicatieve benadering ontstaat meer aandacht voor intersubjectieve besluitvorming (Healey, 1992). In de jaren tachtig en negentig wordt met het sociale vernieuwingsbeleid en het

grote stedenbeleid ingezet op het vergroten van maatschappelijke participatie en activering van burgers. Waren het in de jaren zestig en zeventig nog de burgers die participatie afdwongen, aan het einde van de twintigste eeuw komt bij de overheid het besef dat zij taken niet langer alleen kan oppakken, nu is het de overheid die participatie stimuleert (Van de Wijdeven, 2013). Aan het begin van de 21e eeuw is de sturingsfilosofie vooral gericht op het stimuleren: “Burgers en maatschappelijke organisaties hebben een overheid nodig die met ze meedenkt en hun initiatieven verder brengt in plaats van reguleert of overneemt” (ROB 2012, p.3). Nu, anno 2014 werkt het Rijk aan een compactere overheidsvorm en verwacht dat burgers eigen krachten aanwenden voor publieke zaken (Regeerakkoord, 2012; Van den Wijdeven, 2012).

Wijkinstuties hebben de afgelopen jaren met diverse interventies toenadering gezocht tot burgers. Echter, uit diverse wetenschappelijke onderzoeken blijkt dat burgerparticipatie vaak moeilijk van de grond komt. Volgens Tonkens (2009) is dit gelegen in problemen rondom de machtsposities, representatie, deskundigheid, belangen en effectiviteit van burgerparticipatie. Burgers voelen zich vaak niet gehoord en hebben eerder het gevoel voor het karretje gespannen te worden voor het legitimeren van beleid (Tonkens, 2009). Dit is in lijn met de bevindingen van Engbersen et al. (2013), die stellen dat: “De institutionele (bureaucratische) logica van gemeenten en instanties als hindermacht wordt gezien voor het optimaal tot ontplooiing brengen van actief burgerschap” (Engbersen et al 2013, p. 13).

Ruimtelijke vraagstukken worden steeds complexer en kenmerken zich door de dynamische omgeving waar veel actoren zich geaffecteerd voelen. Volgens de Roo (2001) is dit niet onlogisch; mensen voelen zich betrokken bij openbare ruimte. Het inzetten van burgers op lokaal niveau wordt gezien als middel voor het oplossen en voorkomen van problemen en het behouden van een leefbaar klimaat, waarbij samenwerken wordt gezien als sleutel tot succes (Bierling et al. 2013). Als gemeenten burgers niet kunnen dwingen, maar juist moeten stimuleren, welke middelen leiden dan tot succesvolle burgerparticipatie in de context van de stadswijk?

1.3 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is een bijdrage te leveren aan de theorie over actief burgerschap en zelfbeheer in het publieke domein, teneinde te komen tot betere processen om het zelforganiserend vermogen van burgers te stimuleren en te verbeteren. Hiertoe zullen de verschillende motieven van burgers achterhaald worden van twee groepen. Enerzijds zullen zij onderdeel uitmaken van een institutie gestuurd geheel (formeel) en anderzijds burgers die zelforganiserend zijn in het beheer van openbare ruimte (informeel).

1.4 Vraagstelling

Om te onderzoeken wat burgers ertoe beweegt actief te zijn in het onderhouden van publieke groene ruimte in de context van de stadswijk, luidt de hoofdvraag als volgt:

“Wat bepaalt de bereidheid voor actief burgerschap volgens betrokkenen in een formele of een informele setting in de Groningse Oosterparkwijk met betrekking tot onderhoud en beheer van groene openbare ruimte in de directe woonomgeving?”

Door middel van het beantwoorden van de volgende deelvragen, zal de hoofdvraag worden beantwoord:

1. *Wat is het huidige beleid van de Gemeente Groningen voor zelfbeheer van groene openbare ruimte in de context van de stadswijk?*
2. *Welke middelen gebruikt de gemeente voor het inzetten en stimuleren van burgers voor zelfbeheer van groene openbare ruimte in stadswijken?*
3. *Welke factoren zijn volgens betrokkenen die onderdeel uitmaken van een institutioneel gestuurd initiatief bepalend voor het falen of succes van het zelfbeheer van groene ruimte in de Oosterparkwijk?*
4. *Welke factoren zijn volgens betrokkenen in de context van buurtvereniging bepalend voor het falen of succes in het zelfbeheer van de openbare groene ruimte in de Oosterparkwijk?*

1.5 Leeswijzer

Het eerste hoofdstuk vormt een inleidende beschouwing van het onderzoek met daarin de volgende elementen: I) Aanleiding voor het onderwerp; II) Probleemstelling met het grotere probleem wat achter het thema schuilgaat en wat precies onderzocht wordt; III) Doelstelling geeft inzicht wat ik met het onderzoek wil bereiken; IV) Hoofdvraag met sub vragen om te komen tot antwoorden. Het hoofdstuk sluit af met een leeswijzer.

In hoofdstuk twee staan de belangrijkste bevindingen uit de literatuur en theorie betreffende actief burgerschap. Hoofdstuk drie gaat over de manier van onderzoek, de ‘methodologie’, zodat op een heldere manier verantwoord inzicht wordt geven in de verrichtte handelingen. In dit derde hoofdstuk zal eerst ingegaan worden op de structuur van het onderzoek (de onderzoeksfasen), vervolgens op de methoden en instrumenten voor de dataverzameling (strategie). Afsluitend wordt ingegaan op het verwerken (transcripties en codering) en de analyse van de data, teneinde te komen tot een overzichtelijke rapportage. Hoofdstuk vier is een bespreking van het beleid over zelfbeheer en sturingsfilosofie op nationaal en lokaal niveau. In hoofdstuk vijf zal de case voor dit onderzoek ‘de Oosterparkwijk’ worden besproken en zal inzicht worden gegeven in de projecten die al aanwezig zijn in de wijk. In hoofdstuk zes komen actieve bewoners aan het woord. Op basis van de interviews worden de praktische ervaringen achterhaald. Ten slotte zal hoofdstuk zeven afsluiten met een overzicht van conclusies en aanbevelingen voor zowel vervolgonderzoek alsook aanbevelingen voor de praktijk in beleid en zelfbeheer.

Theoretisch kader

2 Actief Burgerschap in het Publieke Domein: Planning & Beleid, Sociale Interventies en de Maatschappelijke Context

De eerste stap in het onderzoek is het filteren en bestuderen van relevante wetenschappelijke nationale en internationale literatuur en publicaties om inzichtelijk te maken wat er al bekend is over motieven van bewoners actief te worden in het publieke domein. Eerst is kritisch gekeken naar de transitie in de bestuurlijke sturingsfilosofie van government naar governance en governance naar zelforganisatie, samen met de complexiteit die hierdoor ontstaat. Daarnaast is het belangrijk te achterhalen wat actief burgerschap is en welke factoren volgens de literatuur kunnen leiden tot actief burgerschap, in de context van de stadswijk. Dit hoofdstuk is gebaseerd op secundaire data en vormt de basis van dit onderzoek (Flowerdew & Martin, 2005).

2.1 Van Government naar Governance

De rol van de overheid verandert; van een allesbepalende centraal gestuurde overheid naar lokaal decentraal gedragen beleid met gedeelde verantwoordelijkheid (WRR, 2012; PBL, 2011). Vanaf eind jaren tachtig is het Rijk bezig met het overhevelen van verantwoordelijkheden voor collectieve uitgaven naar lagere overheden, hierdoor ontstaan nieuwe vormen van bestuur en samenwerking. Een kritische kijk komt van Tonkens (2008), die betoogt in haar redevoering 'de Bal bij de Burger' dat door de terugtrekkende overheid steeds meer verwacht wordt van burgers voor het oplossen van maatschappelijke problemen. Actief burgerschap wordt de laatste jaren gezien als 'het' middel voor het oplossen van maatschappelijke vraagstukken, waaronder: het gebrek aan sociale cohesie; sociale connecties tussen verschillende bevolkingsgroepen; consumentistisch en asociaal gedrag; sociale uitsluiting en de kloof tussen burgers en bestuurders (Tonkens, 2008). Bij de beleidsvorming worden steeds vaker actoren betrokken die geen onderdeel uitmaken van de publieke sector. Deze transitie wordt in de literatuur besproken als een verschuiving van *government* naar *governance* (Hajer et al. 2004, Pierre, 1999).

	Extremen	Actoren	Aanpak
Government	<ul style="list-style-type: none">▪ Top-down▪ Centrale sturing▪ Technical	<ul style="list-style-type: none">▪ Centrale overheid▪ Experts	<ul style="list-style-type: none">▪ Informeren▪ Monoloog▪ Toetsen▪ Kaderstellen
Governance	<ul style="list-style-type: none">▪ Bottom-up▪ Communicatief▪ Participatieve planning	<ul style="list-style-type: none">▪ Publieke sector▪ Actoren▪ Organisaties zonder publieke functie (markt)	<ul style="list-style-type: none">▪ Communiceren▪ Netwerk(en)▪ Dialoog▪ Integraal▪ Lokaal▪ Decentraal

Tabel 1 Government en Governance; verschillen in visie, betrokkenen en aanpak (Weergave: Michael Myles, 2014)

Het onderscheid tussen *government* en *governance* als sturingsvorm is onder andere gelegen in de integrale aanpak, deze is gericht op decentrale ontwikkeling op lokaal niveau in een netwerk van overheid, markt en civil society. Planning en ruimtelijke ontwikkelingen zijn bij *governance* vooral gericht op decentrale samenwerking die in verschillende vormen kan ontstaan, met als doel op lokaal niveau integraal te komen tot succesvolle resultaten (Hajer et al., 2004). De samenwerking tussen publieke en niet publieke actoren is steeds vaker zichtbaar in de ruimtelijke planontwikkeling (Boonstra & Boelens, 2011; Tonkens, 2008; Hajer, 2004). Hajer et al. (2004) omschrijven *governance* als een meervoudig concept, met diverse definities variërend in het beleid waarvoor het staat, bestaande uit een netwerk die omschreven kan worden als: “de interactie tussen publieke en private actoren in een mix van formele en informele praktijken” (Hajer 2004, p. 11). Dit is in lijn met De Roo & Porter (2007) die eveneens uitgaan van meer samenwerking van actoren en stellen dat door de transitie in de planning een verschuiving plaatsvindt van een object georiënteerde benadering naar een intersubjectieve benadering, waar de rollen, percepties en motivaties van betrokken actoren enorm belangrijk zijn.

Governance betekent echter niet dat er helemaal geen overheid meer is. Volgens Huhn & Neuer (2006) kan *governance* niet bestaan zonder *government* en is het niet ‘in plaats van’ maar ‘ter aanvulling van’. Volgens Hohn & Neuer (2006) is de transitie van *government* naar *governance* niet te wijten aan één enkele oorzaak, de veranderingen in de bestuurlijke verhoudingen is hoofdzakelijk ontstaan door een verzameling van een groot aantal endogene en exogene factoren. Hohn & Neuer stellen dat het een combinatie is van maatschappelijke veranderingen waaronder: de globalisering, deregulatie, decentralisatie, ruimtelijke polarisatie en fragmentatie (Hohn & Neuer 2006, p. 291). Vandaag de dag is de verantwoordelijkheid niet langer in handen van een rigide overheid, die middels top-down beleid ‘de alles bepalende’ factor is. De overheid en gemeente gaan steeds vaker de samenwerking aan met private partijen waar gedeelde verantwoordelijkheid voorop staat om er samen uit te komen. Ondanks de bestuurlijke transitie van *government* naar *governance*, waarbij vormen ontstaan van zelfregulering, betogen Huhn & Neuer dat de aanwezigheid van een krachtige politieke autoriteit noodzakelijk blijft. Deze autoriteit blijft noodzakelijk teneinde te voorkomen dat zelfregulering uitmond in het dienen van alleen private interesses (Huhn & Neuer, 2006). Kortom: het verschil tussen *government* en *governance* is hoofdzakelijk gelegen in de samenwerking en de betrokken actoren. Op stedelijk niveau is sprake van *urban governance*; een term die sinds enkele decennia wordt gebruikt in de context van de stedelijke vernieuwing (Huhn & Neuer, 2006; Pierre, 1999). Op stedelijk niveau zijn veel publiek en private partijen betrokken, die allen hun eigen belang nastreven. Pierre (1999) stelt dat een stad niet alleen gestuurd kan worden door publieke organisaties, maar dat het betrekken van actoren zonder publieke positie noodzakelijk is om samen collectieve belangen te behalen. Pierre geeft de volgende definitie: “Urban governance should be understood of as a process blending and coordinating public and private interests” (Pierre 1999, p. 374). De verschuiving is vooral gericht op de bestuurlijke procesverandering waarbij lokale overheden, samen met private partijen, belangen nastreven voor collectieve verbetering (Huhn & Neuer, 2006; Pierre, 1999). Planning en beleid zijn dus niet enkel zaken van de overheid alleen, steeds vaker zijn verschillende

actoren betrokken die in een gelijkwaardige rol of zelfs grotere rol samenwerken met de overheid (Huhn & Neuer, 2006; Hajer et al. 2004; De Roo & Porter, 2007; Pierre, 1999).

Waar met de technisch rationele planning nog het object centraal stond en de overheid als bepalende factor een dominante rol speelde, zijn met de participatieve aanpak zijn steeds meer actoren betrokken, waardoor grenzen vervagen. Er ontstaan complexere vraagstukken die doordrenkt zijn met onzekerheden (De Roo & Voogd, 2004). Dit heeft ook een keerzijde; vraagstukken worden complexer en machtsverhoudingen en communicatie worden steeds belangrijker aan de onderhandelingstafel. *Governance* is geen *one size fits all* benadering. Er is en blijft hiërarchische sturing nodig die voor bepaalde onderwerpen beter uitkomt dan het betrekken van andere actoren voor het nemen van besluiten (De Roo & Voogd, 2004). Inspraak en interactief beleid blijken de laatste jaren achterhaald, daarmee worden ontwikkelingen in het publieke domein steeds complexer (Tonkens & De Wilde, 2013). Om toch te voldoen aan de behoefte moet rekening gehouden worden met de dynamische omgeving van de huidige samenleving. Rauws et al (2014), Boonstra & Boelens (2011) en anderen zien de benadering van Complex Adaptive Systems (CAS) als perspectief voor het verbeteren en optimaliseren van ruimtelijke planning. De auteurs stellen dat ruimtelijk plannen vaak een hoge mate van stijfheid vertonen en moeilijk om kunnen gaan met de dynamische omgeving: "(...) spatial relationships can fundamentally shift over time - structure and/ or function revised - requiring design that remain vital under a variety of circumstances" (Rauws et al 2014, p.4).

Rauws et al. (2014) betogen dat er een tegengestelde werking kan ontstaan, die kan uitmonden in ontmoediging voor innovatie en initiatieven vanuit de samenleving als er geen rekening wordt gehouden met de groeiende complexiteit van de samenleving. Door ruimtelijke ontwikkelingen vanuit CAS perspectief te benaderen wordt rekening gehouden met de vluchtige context en is de flexibiliteit hoger, waardoor beter aangesloten kan worden op de complexe omgeving. In de volgende paragraaf wordt verder ingegaan hoe de complexiteitstheorie en complex adaptieve systemen die bijdragen de wereld om ons heen beter te begrijpen.

2.2 Complex Adaptive Systems

De complexiteit theoretische aanpak kent haar oorsprong in de natuur- en biowetenschappelijke disciplines en is in de jaren zestig door Mcloughlin (1969) en Chadwick (1971) in de ruimtelijke planning geïntroduceerd (Allmendinger, 2009). De complexiteitstheorie gaat ervan uit dat de realiteit niet op een lineaire wijze evolueert, maar dat dit afhangt van alles wat zich in een systeem afspeelt (Innes & Booher, 2010; Duit & Galaz, 2008). Het concept gaat ervan uit dat alles met elkaar samenhangt, maar de relatie binnen deze samenhang verschilt in intentie en frequentie (De Roo & Voogd, 2004).

De complexiteitbenadering bestaat in essentie uit twee perspectieven die variëren in complexiteit: I) enerzijds door het leggen van verbanden is een direct oorzakelijk verband te leggen en ontstaat een grote mate van voorspelbaarheid, dus zekerheid; II) anderzijds is door het grote aantal connecties, die elkaar beïnvloeden continue sprake van verandering zonder enig zichtbaar verband (Innes & Booher, 2010; Duit & Galaz, 2008, De Roo & Voogd, 2004). In de complexe werkelijkheid hebben veranderingen onoverzichtelijke uitkomsten, met als gevolg dat

kleine veranderingen grote gevolgen kunnen hebben op het geheel. Volgens De Roo & Voogd (2004) is het uitgangspunt van de complexiteitsbenadering niet gebaseerd op de extremen, maar op de samenhang tussen orde en chaos, zodat de werkelijkheid verklaard kan worden. Een variant van een Complex system is de Complex Adaptive System (CAS). Het verschil tussen een complex systeem en een complex adaptieve systeem is gelegen in het eigen vermogen: “complex adaptive systems are able to self-stabilize and self-innovative” (Rauws et al. 2014, p. 4). Allmendinger (2009) verwijst in zijn boek *planning theory* naar de ‘stad’ als voorbeeld van een complex systeem; het is een omgeving die is staat is met zijn veranderende omgeving mee te evolueren en voort te bestaan. Boonstra & Boelens stellen dat: “The city is a reciprocal product of the initiatives of actors, influenced by personal/individual motives (caused by their environment), interacting with spatial developments that are in their turn product of collective actions” (Boonstra & Boelens 2011, p. 110). De stad is een complex adaptief systeem, dat door de vele actoren het vermogen heeft zich te ontwikkelen, maar zich ook kan herontwikkelen (Rauws et al. 2014; Boonstra & Boelens, 2011; Allmendinger, 2009). De auteurs stellen dat een stedelijke omgeving beschikt over een vermogen waarin autonome actoren actief zijn en die niet direct gestuurd kunnen worden. De CAS benadering vraagt niet om een controlerende aanpak, maar om nieuwe participatieve sturingsvormen; hierin is de link tussen Governance en Complex Adpatieve Systemen terug te vinden. Bij stedelijke ontwikkeling dient rekening gehouden te worden met de niet publieke actoren; dit maakt governance complex. Immers governance kan bestaan uit netwerken die zijn ontstaan door zelforganisatie, maar die niet in zijn geheel te overzien is. Publieke organisaties staan niet langer buiten of boven een systeem, maar zijn onderdeel van het systeem (Boonstra & Boelens, 2011; Allmendinger, 2009). Dit is in lijn met Pierre (1999) die stelt dat een stad niet alleen gestuurd kan worden door publieke organisaties, maar dat betrekken van actoren zonder publieke positie noodzakelijk is om samen collectieve belangen te behalen. Volgens Duit & Galaz (2008) kenmerkt een Complex Adaptive System (CAS) zich rond vier centrale begrippen:

- 1) *Een CAS bestaat uit agents (sociale actoren of bedrijven) om bepaald gedrag te volgen;*
- 2) *Zonder centrale en directe controle ontstaat zelforganisatie van actors die handelen op basis van lokaal gedreven informatie, hetgeen voortkomt uit het gedrag van andere actoren;*
- 3) *Door het individueel handelen ontstaat tijdelijke onevenwichtigheid in het systeem: een co-evolutie proces waarin de actoren het systeem aanpassen en non-lineair voortbeweegt;*
- 4) *Verschuivend systeemgedrag met een beperkte voorspelbaarheid, want er is continu beweging in het systeem (vertoond emergente eigenschappen).*

Bovenstaande eigenschappen kunnen het systeem beïnvloeden. Door zelforganisatie ontstaan initiatieven van binnenuit, die ook door de reductie van de delen onzichtbaar blijven (Duit & Galaz, 2008). Zelforganisatie is het verandermechanisme binnen het complex systeem. De volgende paragraaf is toegespitst op zelforganisatie in CAS.

Kenmerkend aan een CAS is dat zelforganisatie ontstaat door niet publieke actoren - in termen van Duit & Galaz: 'agents' - die zelf initiatief nemen, zonder dat externe factoren (publieke sector) daar sturing aangeven. Volgens Boonstra & Boelens (2011) is pas sprake van zelforganisatie als: "the initiative is taken by members of civic society or business, indifferent to public policy objectives" Boonstra & Boelens 2011, p. 109). Boonstra & Boelens (2011) stellen daarbij dat bij zelforganisatie geen sprake is van inclusie; immers agents handelen vanuit hun eigen belang. In de praktijk blijkt vaak verwarring tussen zelforganisatie en (burger)participatie, maar er is wel degelijk verschil. Zo stellen Boonstra & Boelens (2011) dat het bij zelforganisatie gaat het om agents die uit eigen belang handelen en initiatief nemen met eigen motieven en denkbeelden. Bij zelforganisatie gaat het dus niet zozeer om het betrekken van mensen bij het maken van beleid, maar juist meer ruimte bieden aan ontwikkelingen die ontstaan vanuit de samenleving. Hiermee is het wel degelijk anders dan participatie en heeft het grote gevolgen voor bestaande organisatievormen. Bij participatie nemen de publieke agents het initiatief en gaan de samenwerking aan met agents die geen onderdeel uitmaken van de publieke sector (Boonstra & Boelens, 2011; Allmendinger, 2009; Duit & Galaz, 2008).

Vanuit de instituties heerst een cultuur om participatieprocessen zelf in te richten en selectief te kunnen zijn in het betrekken van deelnemers. Voor zelforganisatie geldt dat het processen zijn die ontstaan vanuit de samenleving en niet vooraf gedirigeerd kunnen worden. Er is hiermee een cultuuromslag nodig in het denken en handelen vanuit de instituties. Dit onderzoek is primair gericht op burgers die actief zijn in beheer van openbaar groen; men kan zelf aanpassingen doen aan het systeem zonder inclusie van de overheid, maar ook in samenwerking. Het gaat om publieke ruimte waar de bewoners wel gebruik van maken, maar geen eigenaar van zijn (Gemeente Groningen, 2013).

Dit onderzoek is toegespitst op de samenwerking tussen de gemeente en bewoners en de bewoners onderling op buurtniveau. Met andere woorden: samenwerking op buurtniveau in zowel een formele alsmede een informele setting. In de eerste plaats gaat om samenwerking tussen gemeente en bewoners en in de tweede plaats gaat het om samenwerking tussen bewoners die beheertaken uitvoeren in de openbare ruimte. Samenwerking, activeren en stimuleren van burgers voor zelfbeheer is terug te vinden in burgerparticipatie. In de volgende paragraaf staat omschreven hoe *zelforganisatie* in deze context geplaatst kan worden.

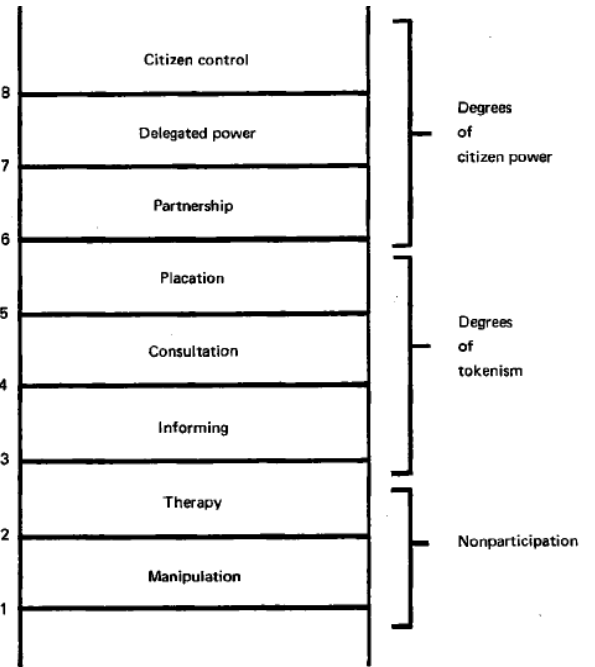
2.3 Actief Burgerschap: Burgerparticipatie & Zelforganisatie

De term *actief burgerschap* wordt de laatste jaren gezien als 'het' middel voor het streven naar leefbaarheid op straat en het oplossen van structurele problemen (Van de Wijdeven, 2013; Bierling, 2013; Tonkens, 2008). De auteurs stellen dat een verschuiving zichtbaar is in het beroep dat gedaan wordt op het zelforganiserend vermogen van burgers (Van de Wijdeven, 2012; Tonkens, 2009; Lenos et al. 2006). Vanuit de theorie over burgerparticipatie wordt gezocht naar aangrijpingspunten om actief burgerschap en zelforganisatie te plaatsen.

In de literatuur wordt met burgerparticipatie vaak verwezen naar de participatieladder van Sherry Arnstein (figuur 1), waarbij een trap als metafoor gebruikt wordt om de mate van participatie en burgerinvloed te duiden. Zoals eerder aangegeven (paragraaf 2.1) is

burgerparticipatie in deze context een vorm van samenwerken tussen publieke en niet publieke actoren.

Arnstein (1969) maakt onderscheid tussen acht degradaties van machtsverhoudingen die bepalend zijn voor de mate van invloed die men kan uitoefenen: 1) manipulation, 2) therapy, 3) informing, 4) consultation, 5) placation, 6) partnership, 7) delegated power en 8) citizen control. Bij trede één en twee is sprake van *non-participatie*. Het doel is de machthebbende een handreiking te bieden om deelnemers te onderwijzen en te sturen. Trede drie, vier en vijf geven de mate van *tokenism* aan; burgers hebben inspraak, maar weinig invloed. Treden zes, zeven en acht geven de mate *citizen power* aan, waarbij burgers als partner optreden met gedeelde verantwoordelijkheid. Bovenaan de ladder staat *citizen control*, waar de burgers de dienst mogen uitmaken (Arnstein, 1969).

Figuur 1 Participatieladder van Arnstein (bron: Arnstein, 1969).

Het mes snijdt aan twee kanten. De gemeente heeft er baat bij dat bewoners actief zijn in de wijk en bewoners hechten waarde aan een schone, hele en veilige woonomgeving met een leefbaar klimaat waar ze zich thuis voelen. De verschuiving van *government* naar *governance* (paragraaf 2.1) betekent een grotere rol voor de burger. In de 20e eeuw waren West-Europese discussies vooral gericht op het *passief burgerschap*, sinds enkele decennia is de aandacht verschoven van *passief burgerschap* naar *actief burgerschap*, waarbij ‘actief’ verwijst naar iets extra’s; namelijk betrokkenheid en collectieve verantwoordelijkheid (Van de Wijdeven, 2012; Frieling, 2008; Tonkens, 2008). Uit de literatuur blijkt dat de focus niet alleen meer gericht is op rechten van burgers en passief burgerschap, maar evenzeer op het faciliteren en het helpen tot stand brengen van burgerinitiatieven en het stimuleren van *burgerinitiatieven* en *actief burgerschap*.

Burgerparticipatie kenmerkt zich rond drie generaties die zich vanaf de jaren zeventig hebben ontwikkeld en nog steeds naast elkaar bestaan (figuur 2). Sinds die tijd worden burgers steeds meer betrokken in het besluitvormingsproces (Lenos et al. 2006). De steeds mondiger wordende burgers dwingen participatie af en zij willen inspraak (paragraaf 2.1). Deze manier van participeren kenmerkt zich door het toetsend karakter, waar bestuurders opzoek gaan naar draagvlak. Bij de tweede generatie worden mensen eerder betrokken in het besluitvormingsproces met interactieve besluitvorming. Burgers krijgen hiermee de gelegenheid in een vroeg stadium vorm te geven aan het beleid, maar het is uiteindelijk aan de bestuurder om besluiten te nemen en te kiezen wie betrokken wordt; de regie blijft hiermee in handen van de bestuurder(s). Volgens verschillende auteurs is het juist bij deze vorm van burgerparticipatie dat mensen zich voor het karretje gespannen voelen van ambtenaren van de Wijdeven, 2012; Tonkens, 2008). Sinds begin 21ste eeuw is er een derde generatie burgerparticipatie bijgekomen:

een vorm van participatie die uitgaat van initiatieven vanuit de ‘civil society’. Het initiatief komt hierbij van mensen zelf, die concreet een bijdrage willen leveren door te doen. In deze laatste generatie is een faciliterende rol toebedeeld aan de overheid, waarbij de samenleving initieert en de overheid participeert. Burgers zouden leidend moeten zijn; zowel op de inhoud als op het proces (Lenos et al, 2006).

Het primaire uitgangspunt van de derde generatie is het informele burgerinitiatief. Van de Wijdeven et al. (2013) gaan verder en refereren aan de *doe-democratie*, waarin betekenis wordt gegeven aan de term *Actief Burgerschap* in de zin van concreet doen. Actieve burgers zijn diegenen die: “een bijdrage willen leveren aan de publieke zaak door concrete activiteiten” (Van de Wijdeven et al. 2013, p. 10). Actief burgerschap is hiermee het deelnemen aan en actieve verantwoordelijkheid dragen voor de publieke zaak. Volgens Van de Wijdeven et al. (2013) is de beleidsaandacht voor het stimuleren van burgerinitiatieven vanaf de introductie van het WRR-rapport ‘vertrouwen in de buurt’ (2005), heviger geworden. Daarnaast stellen zij dat sinds de introductie beleid steeds vaker gericht is op *burgerkracht* (Van de Wijdeven et al. 2013).

	Wat?	Wanneer
1 ^e generatie	Inspraak. Door mondige burgers afgedwongen mogelijkheid te reageren op beleid gemaakt door de overheid. Is vervolgens wettelijk vastgelegd recht geworden.	Jaren '70 tot nu toe
2 ^e generatie	Interactieve beleidsvorming en coproductie: burgers krijgen in vroege fase gelegenheid het beleid mede vorm te geven.	Begin jaren '90 tot nu toe
3 ^e generatie	Burgerinitiatief, eigen verantwoordelijkheid en faciliterende overheid.	Begin van deze eeuw tot nu toe

Tabel 2 Drie generaties burgerparticipatie die naast elkaar bestaan (Lenos et al., 2006).

Er blijkt een groeiende aandacht; *actief burgerschap* zou een positieve bijdrage kunnen leveren aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken (Tonkens, 2008; Bierling et al. 2013). Echter, actief burgerschap komt niet zomaar tot stand; zelfs in kleine gemeenschappen is dit niet vanzelfsprekend (Van de Wijdeven, 2012; Stokkom & Toenders, 2010). Stokkom en Toenders (2010) stellen in ‘*De sociale cohesie voorbij*’ dat actief burgerschap per definitie niet werkt als professionals met starre, voorgekookte projecten komen, zoals in de eerste en tweede generatie burgerparticipatie. Problemen en oplossingen moeten niet door de overheid gedefinieerd worden, maar moeten ontstaan vanuit maatschappelijke initiatieven (Van de Wijdeven et al. 2013; Boonstra & Boelens, 2011; Tonkens, 2008; Lenos, 2006). Hierin is de link te leggen met zelforganisatie en het onderscheid met participatie. Was het voorheen de overheid die wilde dat de burger participeerden in communicatieve processen, nu is het de overheid die steeds vaker participeert. Dit waren ook de tekortkomingen in de communicatieve planning. Immers de overheid kan zelforganisatie niet op gang brengen. Het is iets dat ontstaat, zonder inclusie van een overheid. Volgens de theorie van Arnstein is het van belang de machtsverdeling hierbij zo in te richten dat de mogelijkheid geboden wordt dat burgers daadwerkelijk invloed kunnen uitoefenen. Macht moet worden afgestaan als burgers ook initiatief willen nemen en

invloed willen uitoefenen om projecten te realiseren. De volgende paragraaf is een bespreking van literatuur: Hoe kan sociaal kapitaal ten opzichte van actief burgerschap geplaatst worden?

2.4 Sociaal Kapitaal voedingsbodem voor Actief Burgerschap

De overheid wil actieve burgers die zonder concrete tegenprestatie zich inzetten voor de buurt (ROB, 2012). In de planningtheoretische literatuur is dit te rijmen met de sociaalkapitaal theorie van enerzijds de Franse socioloog Pierre Bourdieu (1986) en anderzijds de Amerikaanse politicoloog Robert Putnam (2000). Bourdieu (1986) is een van de Europese grondleggers van sociaal kapitaal en hij ziet sociaal kapitaal vooral als een individuele hulpbron. Met de term sociaal kapitaal refereert hij aan: “het geheel van bestaande of potentiële hulpbronnen dat voortvloeit uit het bezit van een meer of minder geïnstitutionaliseerd netwerk van relaties van onderlinge bekendheid en erkentelijkheid dat elk van zijn leden de rugsteun geeft van het collectieve kapitaalbezit, een ‘geloofsbrief’ die hen in de ruime zin des woords kredietwaardig maakt” (Bourdieu in: Engbersen 2002, p. 138). Het uitgangspunt van zijn theorie is dat men sociaal kapitaal nodig heeft teneinde invloed uit te kunnen oefenen in de samenleving. Hij maakt onderscheid tussen verschillende kapitaalsvormen: sociaal, economisch en cultureel kapitaal. De mate van sociaal kapitaal is volgens Bourdieu van invloed op de maatschappelijke positie. Volgens Bourdieu zijn het vooral de hogere klassen in de samenleving die door hun connecties boven aan de ladder staan en dus meer invloed hebben in de samenleving (Bourdieu, 1986).

Robert Putnam (2000) ziet sociaal kapitaal vooral als kenmerk van collectieve gemeenschappen en stelt dat netwerken, normen en vertrouwen dienen als voedingsbodem voor sociaal kapitaal. In zijn boek *‘Bowling Alone’* doet Putnam verslag van de teloorgang van het sociaal kapitaal in Amerika en hij maakt onderscheid tussen *bridging (going ahead)* en *bonding (getting by)* als belangrijkste vormen van sociaal kapitaal. Anders dan Bourdieu maakt Putnam niet direct onderscheid tussen bevolkingsklassen, maar hij refereert met sociaal kapitaal aan: “(...) connections among individuals social-networks and the norms of reciprocity and thrust worthiness that arise from them” (Putnam 2000, p.19). Niet alleen Putnam (2000), maar ook Bowles & Gintis (2002) en anderen stellen dat sociaal kapitaal berust op vertrouwen, wederzijds respect, leven volgens bepaalde normen en een afkeer hebben van diegenen die dat niet doen. Bowles & Gintis (2002) stellen overigens dat het betrekken van gemeenschappen waarin een hoge mate van vertrouwen al aanwezig is, een waardevolle bijdrage kan leveren voor het slagen van interventies. Sociaal kapitaal kan dus enerzijds een positief effect hebben op individuen, maar indien er voldoende vertrouwen is kan sociaal kapitaal ook een positief effect hebben op gemeenschappen (Bowles & Gintis, Putnam, 2000; Bourdieu, 1986).

Sociaal kapitaal is een abstracte term die in de literatuur vaak naar voren komt als het middel voor het slagen van interventies. Volgens Moher & Moher (2002), die onderzoek deden naar de bijdrage van sociaal kapitaal in ruimtelijke ontwikkeling, is de populariteit van de term het resultaat van een combinatie in academische en politieke ontwikkelingen. Het inzetten van sociaal kapitaal wordt gezien als ogenschijnlijke kosteloze mogelijkheid voor herinrichting van de centrale overheid (Moher & Moher, 2002). Dit is waar governance haar intrede doet,

samenwerking met gemeenschappen: “Communities can sometimes do what governments and markets fail to do because their members, but not outsiders, have crucial information about other members' behaviours, capacities, and needs” (Bowles & Gintis 2002, p.423). Volgens Bowles & Gintis (2002) is het betrekken van gemeenschappen in de bestuurlijke context zelfs van essentieel belang. De theorie is dat mensen binnen de gemeenschap elkaar kennen en vertrouwen en dat deze kennis een bijdrage kan leveren teneinde interventies te laten slagen.

De strekking van sociaalkapitaal theorie is dat sociale netwerken waarde hebben en dat deze worden versterkt door frequente interacties tussen allerhande type mensen. Door frequente interacties ontstaat een betrouwbaar netwerk dat kan leiden tot publieke familiariteit en een norm die Putnam *Generalized Reciprocity* noemt: “I'll do this for you without expecting anything specific back from you, in the confident expectation that someone else will do something for me down the road” (Putnam 2000, p. 20). Volgens Putnam ontstaat door ontmoetingen een mate van betrouwbaarheid die weer resulteert in lagere transactiekosten. Men doet iets in de overtuiging er op een later moment weer iets voor terug te krijgen.

2.5 Actief Burgerschap in de Publieke Ruimte

Het is mede dankzij de terugtocht van de overheid dat andere constructies ontstaan voor het beheer van de publieke ruimte (VROM, 2009). In de huidige maatschappij zijn de verantwoordelijkheden voor openbare ruimte diffuus; grenzen vervagen en steeds meer actoren zijn of voelen zich betrokken bij ruimtelijke vraagstukken. In deze paragraaf wordt aan de hand van relevante literatuur een definitie gegeven van wat volgens de literatuur openbare ruimte zou kunnen zijn en het verschil tussen openbare en publieke ruimte wordt uitgelicht. Daarnaast zal de term ‘groene ruimte’ worden gedefinieerd en uitgediept wordt hoe die geplaatst kan worden in de publieke ruimte op stedelijk schaal.

Volgens de Dikke Van Dale is openbare ruimte enerzijds te omschrijven als: ‘ruimte toegankelijk voor iedereen’ en anderzijds gaat het om ‘de aangelegenheden van de staat’. Op basis hiervan valt te stellen dat ‘openbare ruimte’ voor iedereen toegankelijk is en dat deze ruimte in handen is van de staat of gemeente. De term openbaar en publiek zijn nauw met elkaar verbonden en worden doorgaans als synoniem gebruikt. Een groot verschil bestaat echter wel. Volgens de VROM-Raad is het van belang beide termen te onderscheiden; immers publieke ruimte is niet per definitie van de staat. In de praktijk blijkt vaak verwarring tussen publieke- en openbare ruimte en deze termen worden vaak door elkaar gebruikt. Volgens de VROM-Raad betekent de term publieke ruimte dat de ruimte toegankelijk is voor iedereen. De eigenaar is bij publieke ruimte niet per se de overheid, maar kan bijvoorbeeld een private ondernemer zijn, zoals bij een winkelcentrum. Openbare ruimte is tevens vrij toegankelijk, maar openbare ruimte impliceert dat de verantwoordelijkheid voor de ruimte in handen is van de (lokale)overheden. In binaire termen is dan te spreken van openbare- of private ruimte, wel of niet van de overheid. Volgens VROM (2009) is het in de huidige maatschappij niet langer gepast om in binaire termen te spreken; het doet tekort aan situaties waarin grenzen tussen publieke en private ruimte diffuser worden. Publieke ruimte refereert aan ruimte die *voor* het publiek is en dus niet *van* het publiek is (VROM, 2009). Publieke ruimte is: “privaatbeheerde collectieve ruimten die

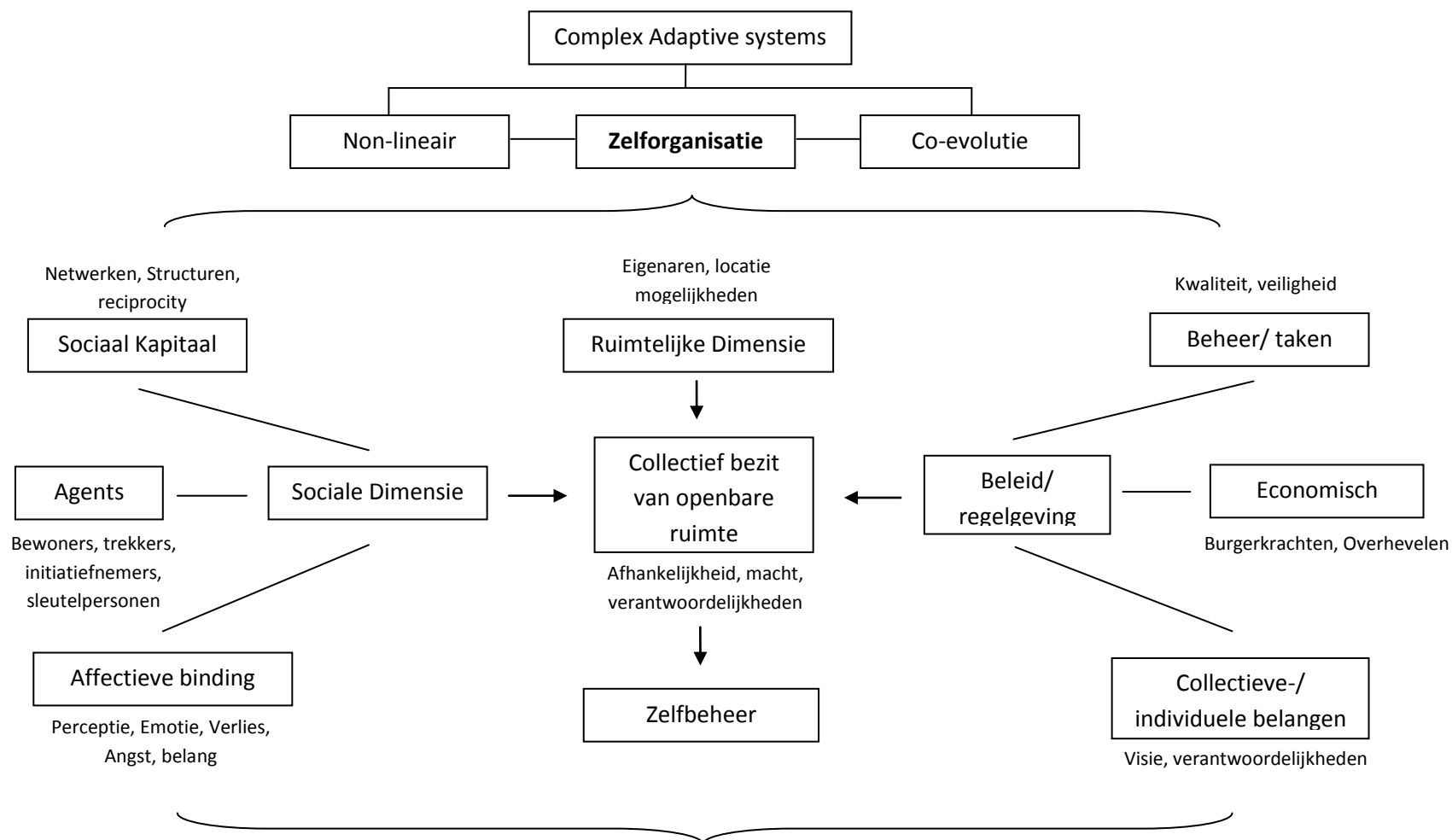
desondanks als publiek domein fungeren” (VROM 2009, p. 25). Juridisch gezien is publieke ruimte niet per se openbare ruimte, maar zij is vrij toegankelijk voor het publiek. Publieke ruimte kan dus onderdeel zijn van zowel openbare als private ruimte. De meeste openbare ruimte komt voor in de openlucht, zoals straten en pleinen, is onderdeel van de stad en vormt samen met de gebouwen de stedelijke structuren.

Gehl (1987), Swanwick et al. (2003) en anderen maken onderscheid tussen deze twee aspecten; zij onderscheiden de ‘buitenruimte’ en ‘gebouwen’ als functies waaruit de stedelijke omgeving is samengesteld. De auteurs refereren met de term buitenruimte aan het leven tussen de gebouwen; het leven in het publieke domein. De focus ligt hierin vooral in de sociaal-ruimtelijke aspecten. Zelfbeheer gaat echter verder dan gebruiksvriendelijkheid en activiteiten tussen gebouwen van Gehl, maar vindt wel plaats in het publieke domein. De focus van zelfbeheer is in dit onderzoek gericht op het beheren van groene publieke ruimte. Swanwick et al. (2003) hebben onderzoek gedaan naar de betekenis van (groene) publieke ruimte. In hun onderzoek maken Swanwick et al. (2003) onderscheid tussen grijze- en groene ruimte, waarbij de eerste verwijst naar de bebouwde omgeving en de tweede verwijst naar onverharde, zachte grond die bestaat of geschikt is voor groei van struikgewassen, grassoorten en bomen. Groene ruimte is onderdeel van deze omgeving en wordt in de literatuur omschreven met de term ‘Urban Green Spaces’. Een abstracte omschrijving van groene ruimte wordt geïnterpreteerd als ruimte met veel natuurlijke elementen zoals parken, bossen en struikgewassen. Deze abstracte omschrijving geeft echter geen heldere definitie.

Een stedelijke omgeving wordt gevormd door de agglomeratie van straten en gebouwen met veel verschillende eigenaren. Stedelijk groene ruimte is dus niet slechts toebedeeld aan de publieke sector of één specifieke eigenaar, maar aan tal van eigenaren; dus evenzeer aan private actoren (Boonstra & Boelens 2011; Swanwick et al. 2003). Urban Green Spaces refereert in dit geval aan alle groene ruimte in stedelijk gebied ongeacht of de eigenaar een publieke of private rol vervult. Of het nu gaat om parken, struiken of bomen, de term ‘Urban Green Spaces’ of ‘Stedelijk Groene Ruimte’ is in dit onderzoek slechts een verwijzing naar groene ruimte en kan worden geïnterpreteerd als alle aanwezige groene ruimte in de stedelijke omgeving. Urban Green Spaces is het containerbegrip voor alle groene ruimte (Swanborn et al., 2003). Dit onderzoek beperkt zich tot het zelfbeheer van bewoners in de directe woonomgeving; ook wel aan te duiden als ‘woongroen’. Op basis van zelfbeheermogelijkheden op buurtniveau die de Gemeente Groningen biedt zijn de volgende zelfbeheertypen te onderscheiden: geveltuintjes, bloemenperk, stadstuintjes, groentetuinen, et cetera. In hoofdstuk vier zal dit verder worden toegelicht, in het bijzonder wordt toegespitst op de situatie in de Oosterparkwijk. In de volgende paragraaf zal eerst de onderlinge samenhang van de meest belangrijke begrippen worden besproken in een conceptueel model.

2.6 Conceptueel model

Onderlinge verbanden tussen de meest belangrijke begrippen zijn in onderstaand figuur schematisch weergegeven. Het figuur wordt ook wel conceptueel model genoemd; het model is als tool gebruikt voor het doen van onderzoek (zie figuur 3).

Tabel 3 Conceptueel model: onderlinge verbanden tussen verschillende relevante begrippen.

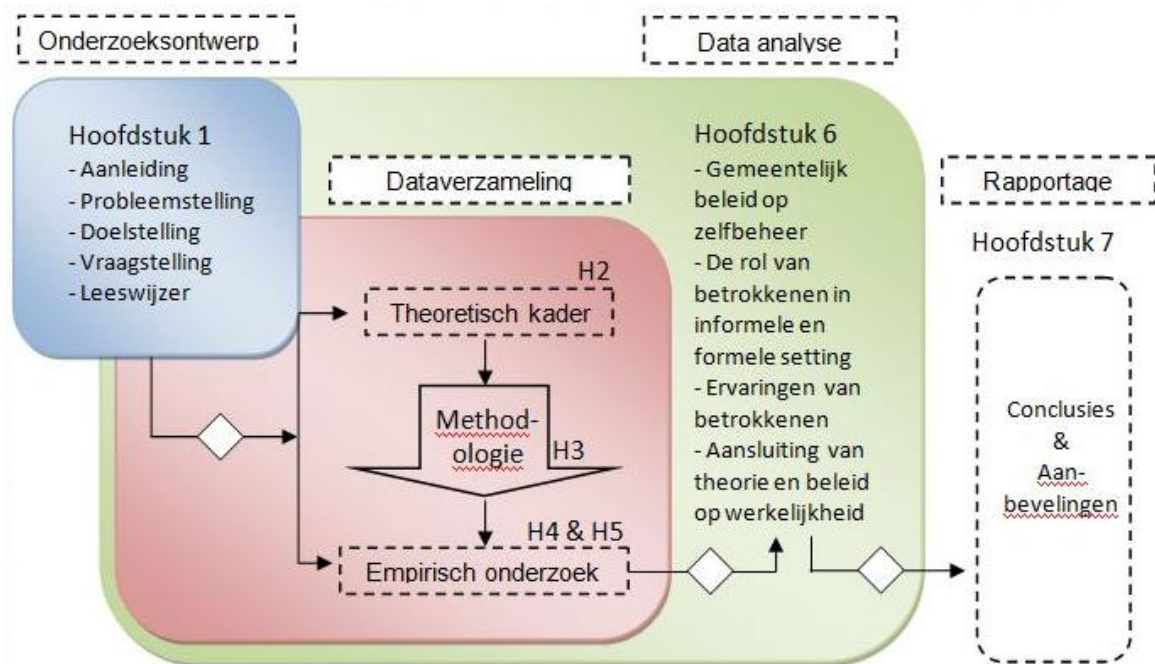
Vanuit de complex adaptive systems benadering ligt de focus voor het onderzoek op zelforganisatie van actoren, deze is vetgedrukt weergegeven in het model (weergave Michael Myles, 2014).

3 Methodologie

Volgens Jonker & Pennink (2000) is een 'methodologie': "de weg waarlangs de onderzoeker moet handelen om tot een bepaald resultaat te komen" (p.101). In dit hoofdstuk is aansluiting gezocht bij deze definitie teneinde op een heldere manier inzicht te geven in de handelingen die verricht zijn om zowel de hoofdvraag als de subvragen te beantwoorden (paragraaf 1.4). Eerst zal de onderzoeksopzet worden besproken, vervolgens de methodologie en de toegepaste methoden voor dit onderzoek. Afsluitend wordt ingegaan op het verwerken en analyseren van de data teneinde te komen tot een overzichtelijke rapportage.

3.1 Onderzoeksfasen

Volgens Swanborn (2006) bestaat wetenschappelijk onderzoek dat is gericht op iets wat speelt in de samenleving, uit vijf fasen: probleemstelling, onderzoeksontwerp, dataverzameling, data-analyse en rapportage (Swanborn, 2006). Deze fasen zijn van belang, omdat praktijkgericht onderzoek aan dezelfde kwaliteitseisen moet voldoen als fundamenteel onderzoek, plus nog één extra: "het onderzoek moet resultaten opleveren die bruikbare handvaten voor het beleid vormen" (Swanborn 2006, p. 27). Fase één en twee zijn in dit onderzoek samengevoegd, waardoor het onderzoek zich laat opsplitsen in vier fasen: I) Onderzoeksontwerp, II) Dataverzameling, III) Data-analyse en IV) Rapportage met de conclusies en aanbevelingen (tabel 2).

Tabel 4 Fasen in het onderzoek (Swanborn, 2006; Weergave: Michael Myles).

Het eerste hoofdstuk is een inleidende beschouwing op het onderzoek. Vervolgens wordt het onderwerp geïnventariseerd op basis van bestaande literatuur (hoofdstuk 2). Na de literatuurbespreking volgt de methodologie (hoofdstuk 3). Het empirische deel bestaat uit een

verzameling van het huidige beleid ten aanzien van burgerparticipatie in verband met het beheren van publieke ruimte en een verzameling van gegevens volgt over de Oosterparkwijk en haar bewoners (hoofdstuk 4 & 5). Na een structuralistische analyse (hoofdstuk 6) van de verworven data volgt het samenbrengen van theorie en praktijk in een evaluatie (hoofdstuk 7). In dit hoofdstuk staat het vertalen van inzichten naar conclusies en aanbevelingen centraal, teneinde de werkelijkheid beter te kunnen begrijpen. Dit is opgenomen in de rapportage.

3.2 Kwalitatief- of kwantitatief onderzoek

In het onderzoek wordt een sociaal verschijnsel onderzocht, waarbij het gaat om kwalitatieve gegevens: de belevingswereld van personen en het analyseren van documenten. Bij kwalitatief onderzoek richt de vraag zich op onderwerpen die zijn gerelateerd aan de manier waarop mensen betekenis geven aan hun sociale omgeving en hoe ze zich op basis daarvan gedragen (Boeije, 2005). Dit is niet in cijfers uit te drukken, maar gaat vooral over perceptie, gevoel en beleving van mensen. In de volgende paragraaf zal de achtergrond van kwalitatief onderzoek nader worden toegelicht.

3.2.1 Achtergrond kwalitatief onderzoek

Volgens Jonker & Pennink betekent kwalitatief onderzoek: “zo zorgvuldig mogelijk proberen te begrijpen hoe de ander zijn situatie ervaart” (Jonker & Pennink 2000, p. 46). Dit sluit aan op de opvatting van Wester (1995) die kwalitatief onderzoek ziet als het ‘reconstrueren van het gezichtspunt van de ondervraagde’. “Het gaat erom de definitie van de situatie te achterhalen; dat wil zeggen de manier waarop men tegen de wereld aankijkt in relatie tot het gedrag” (Wester 1995, p. 88). Hiervoor worden onderzoeksmethoden gebruikt die de mogelijkheid bieden het onderwerp vanuit het gezichtsveld van de bestudeerde personen te achterhalen teneinde het onderwerp te beschrijven of een verklaring te kunnen geven (Boeije, 2005; Jonker & Pennink, 2000). In de sociale wetenschappen is een enquête of een case study een gebruikelijke strategie om een sociaal verschijnsel op een kwalitatieve manier te achterhalen (Creswell et al. 2007; Swanborn, 2006; Flowerdew & Martin, 2005). Anders dan bij een enquête gaat het bij een case study dus niet om vooraf vastgestelde vragenlijst, maar om contextueel begrip van een case die op meerdere manieren wordt achterhaald. Het is een kwalitatieve methode die door de onderzoeker wordt uitgezet door een afgebakend systeem (case) te selecteren en in een bepaald tijdsbestek gedetailleerde informatie te verzamelen. Volgens Creswell et al. (2007) gaat het bij kwalitatief onderzoek in een case study over observaties, interviews, audiovisueel materiaal, documenten en rapporten die zijn gerelateerd aan het onderzoeksthema.

Een case study betreft het onderzoek van iets dat zich afspeelt binnen één sociaal systeem, waarbij een case een groep, een dorp of een bedrijf kan zijn (Swanborn, 2006; Flowerdew & Martin, 2005). Het is een holistische benadering die kan leiden tot meer inzicht op het vraagstuk dan een enquête alleen (Swanborn, 2006). Het voordeel van een case study is dat er gedetailleerd inzicht wordt verkregen over hoe sociale verschijnselen verlopen; bij enquêtes is hier in mindere mate sprake van. Immers vragen liggen bij een enquête bij voorbaat vast en de manier van interpretatie is bij iedereen verschillend.

Om te achterhalen hoe betrokkenen gebeurtenissen interpreteren, welke betekenis zij daaraan geven en welke waarde zij ergens aan hechten, is het verplaatsen in de ander noodzakelijk. Volgens Wester is 'role taking' nodig: in de schoenen staan van de ander (Wester, 1995). Een gebruikelijke methode is het houden van diepte-interviews. Volgens Creswell (1998) is de keuze voor het type interview afhankelijk van de onderzoeksvraag, waarbij gekeken moet worden naar de methode die de meest waardevolle informatie oplevert. Daarom is de beslissing genomen in dit onderzoek gebruik te maken van een case study met diepte-interviews. In de volgende paragraaf worden mogelijke interviewmethoden besproken.

3.2.2 Kwalitatieve methoden

Billiet & Waege (2003) onderscheiden vijf soorten diepte-interviews: I) vrije attitude, II) half gestructureerde interview, III) focused-interview, IV) expertinterview en het V) retrospectief interview. Het retrospectief interview maakt onderscheid tussen twee dimensies: 'ongestructureerde' en 'gestructureerde' interviews. Billiet & Waege (2003) stellen dat expertinterviews een geschikt middel zijn om de belevingswereld in kaart te brengen vanaf een hoger niveau (helikopter view) en zij beschrijven dit als volgt: "Het betreft het interviewen van sleutelinformanten, van personen die goed zijn geïnformeerd over bepaalde kwesties en/of goed zijn gesocialiseerd in bepaalde locaties of sociale situaties" (Billiet & Waege 2003, p. 323). Door het interviewen van betrokkenen die onderdeel uitmaken of hebben gemaakt van een geheel waarin zij participeren of dat hebben gedaan en dus ervaringsdeskundig zijn, kan de belevingswereld achterhaald worden. Expertinterviews kenmerken zich door de minimale structuur; net als in een gewoon gesprek worden vragen gesteld en antwoorden worden gegeven in eigen bewoording. Er is echter wel sprake van een duidelijke rolverdeling tussen interviewer en geïnterviewde. Ook heeft een interview altijd een introductie en een afronding. Ondanks de openstructuur van expertinterview achten Billiet en Waege (2003) het gebruik van een topiclijst van belang om het gesprek de juiste richting op te sturen. Een topiclijst bestaat volgens de auteurs uit een verzameling van kernwoorden en helpt bij de analyse (Billiet & Waege, 2003). Dit is in lijn met Wester (1995) die het gebruik van een topiclijst uiterst belangrijk acht, vooral als een soort geheugensteun voor de interviewer. Het primaire doel van deze lijst is de data tijdens de verzamelingfase te structureren teneinde vergelijkbaarheid te creëren (Billiet & Waege, 2003; Wester, 1995). Billiet & Waege maken hierin de volgende verdeling:

- Ten eerste zijn er *feiten*: wat, waar, wanneer, met wie;
- Hoe worden deze feiten *beleefd*, hoe ervaart de respondent dat;
- Ten slotte zijn er de *verklaringen*: waarom, waartoe en met welke gevolgen.

Het aantal interviews is volgens Billiet en Waege (2003) afhankelijk van de hoeveelheid van de probleemstelling; vaak is de hoeveelheid vooraf lastig te bepalen. Billiet & Waege (2003) betogen dat bij kwalitatief onderzoek veralgemening niet voorop gesteld wordt en de onderzoeker kan volstaan met een beperkt aantal interviews tot een bepaald punt is bereikt: "wanneer verdere interviews geen of weinig additionele informatie zullen aanbrengen, is het saturatiepunt bereikt" (Billiet & Waege 2003, p 323). Het aantal interviews is dus afhankelijk van de informatie die al verworven is en de bijdrage die nieuwe interviews daaraan kunnen geven.

Dit zal tijdens de uitvoering nader worden bepaald. Het aantal te houden interviews is dus het aantal waarmee het 'saturatiepunt' wordt bereikt (Billiet & Waage, 2003).

3.2.3 Toegepaste methode

Flowerdew & Martin (2005) stellen dat wetenschappelijk onderzoek start met een literatuurbespreking op basis van secundaire data. Dit goed voor de kennis, informatie en nieuwe inzichten. Tevens worden problemen voorkomen die anderen eerder ondervonden en is de basis voor verder onderzoek gelegd (Flowerdew & Martin, 2005). In hoofdstuk twee 'theoretisch kader' is deze basis gelegd. Dit hoofdstuk omvat de belangrijkste bevindingen die in de bestaande literatuur en theorieën.

Door het toepassen van een case study benadering wordt op een holistische manier gedetailleerd inzicht gegeven hoe sociale verschijnselen verlopen (Swanborn, 2006). Om dit sociale verschijnsel in kaart te brengen wordt op een kwalitatieve manier onderzoek gedaan. In dit onderzoek is het de 'Oosterparkwijk' die beschouwd wordt als case en waarbij de aandacht uitgaat naar een verschijnsel dat zich daarbinnen afspeelt; zelfbeheer door bewoners. Het onderzoek is gericht op sociale interacties van een bestaande situatie en het onderzoek kenmerkt zich door kwalitatieve gegevens zoals: percepties, ervaringen en waarden van mensen uit de Oosterparkwijk. Door het betrekken van enerzijds burgers en bewoners en anderzijds de gemeente en wijkorganisaties in het onderzoek, wordt een poging gedaan de belevingswereld vanuit beide perspectieven beter te begrijpen. Dit geldt zowel voor een formele als voor een informele setting. Hiertoe is de hoofdvraag opgesplitst in een viertal deelvragen.

Deelvraag één wordt beantwoord door het houden van diepte-interviews en het fileren van beleidsdocumenten zoals nota's en rapporten die zijn gericht op- en relevant zijn voor zelfbeheer door bewoners van publieke ruimte. Het doel is inzicht krijgen in de gemeentelijke beleidvisie voor zelfbeheer van publieke ruimte. Met deelvraag twee worden de middelen in kaart gebracht die de gemeente inzet om zelfbeheer op gang te brengen. Naast het voeren van beleid moet de daad bij het woord gevoegd worden en ideeën en strategieën moeten in de praktijk ten uitvoer worden gebracht. Om te achterhalen hoe dit werkt in de praktijk worden betrokken geïnterviewd. Hoe ervaren bewoners de samenwerking met gemeente en vice versa en welke factoren bepalen dat bewoners actief worden? Dit wordt achterhaald door het ondervragen van betrokken die actief zijn in het beheren van publieke ruimte. De interviews zijn specifiek gericht op bewoners en professionals in de Oosterparkwijk. Met deelvraag vier wordt achterhaald wat bewoners, in de context van staatscomité of buurtvereniging, ertoe beweegt te participeren in het publieke domein (informele setting) en hoe de verhoudingen zijn binnen het initiatief. Door te achterhalen wat de motieven zijn voor zelfbeheer van bewoners in de Oosterparkwijk, wordt inzicht verkregen in de succes- en faalfactoren die bepalend (kunnen) zijn om mee te doen. De kennis, ervaring en beleving biedt inzicht en geeft antwoord op de deelvragen (zie paragraaf 3.6). In de volgende paragraaf wordt eerst verder ingegaan op de casus de Oosterparkwijk.

3.3 Case Study de Oosterparkwijk

In het empirisch onderzoek is gebruik gemaakt van een case study en wel van de Oosterparkwijk in Groningen. Deze paragraaf geeft inzicht waarom gekozen is voor onderzoek in Groningen en waarom de Oosterparkwijk als case wordt benaderd. De reden hiervoor is mede gelegen in de unieke samenwerking tussen gemeente, corporaties en wijkinstituties in het Nieuw Lokaal Akkoord, waarbij zij samen met bewoners op wijkniveau problemen definiëren en oplossen. Voor het selecteren van de case is gekeken in welke wijken in Groningen geïnvesteerd is in het betrekken van burgers ter bevordering van de leefbaarheid. Het uitgangspunt voor het selecteren van een case is dat het een wijk is waar reeds vernieuwing en burgerparticipatieprojecten plaatsvinden of plaatshebben gevonden. Het gaat om een analyse van praktische omstandigheden waarin de beleving, motieven en ervaringen van betrokkenen achterhaald kunnen worden. De case voor van het onderzoek in Groningen is geselecteerd op basis van een aantal criteria:

- Een wijk van begin 20^e eeuw die zich bevindt in de gemeente Groningen;
- In de wijk wonen mensen die wel en niet participeren in het beheer van de publieke ruimte. Een wijk met veel groen waarbij groenparticipatie kan ontstaan;
- Het is een wijk waarin initiatieven van wijkinstituties en gemeente toegepast zijn (meedoen met groen, de eetbare stad);
- De aanwezigheid van één of meerdere bewonersvereniging(en) en/ of wijkcomité(s).

De Oosterparkwijk is een van de oudste wijken van Groningen en deze wijk kenmerkt zich door de ruime opzet met veel openbaar groen, voorzieningen en aandacht voor architectuur. De Oosterparkwijk is gelegen aan de Oostkant van de stad Groningen en grenst aan de binnenstad, Korrewegwijk, Oosterhogebrug en de Industriebuurt. In de wijk bevinden zich meerdere buurten, namelijk: de Gorechtbuurt, Oosterparkbuurt, Bloemenbuurt, Florabuurt en Damsterbuurt. De wijk is ingesloten tussen het Eemskanaal, Winschoterdiep en de Oosterhamrikkade. In iedere wijk is de afgelopen jaren in meer of mindere mate sprake geweest van wijkvernieuwing om de leefbaarheid te bevorderen (Gemeente Groningen, 2012).

De ruimtelijke structuur van de wijk kenmerkt zich door gesloten bouwblokken met kleine doorgangen en lange straten. De Oosterparkwijk is een groene arbeiderswijk die bestaat uit een mix van voor- en naoorlogse plannen die in de 20^e eeuw zijn uitgevoerd. De Oosterparkwijk is begin 20^e eeuw gebouwd, toen heette het plan 'Oost' en was de wijk bedoeld om armoedzaaiers een plek te geven. De Oosterparkwijk bestond in die tijd hoofdzakelijk uit sociale huurwoningen. Door het ontstaan van het eenzijdige woonaanbod met veel sociale huurwoningen, was de Oosterparkwijk tot eind 20ste eeuw een wijk met veel sociale problemen.

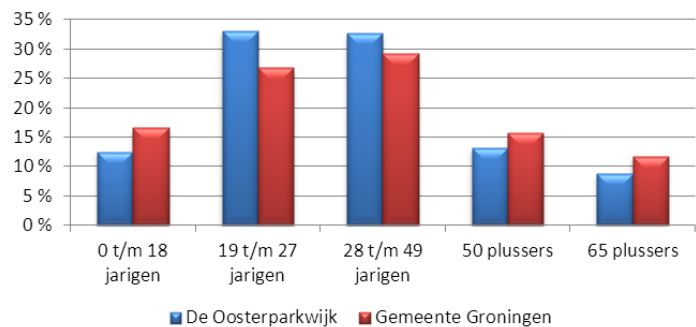
Figuur 2 Geografische ligging van de Oosterparkwijk in de gemeente Groningen (Bron: Stadsgids OS-Groningen, 2014).

De afgelopen jaren heeft de gemeente samen met bewoners en woningcorporaties veel gedaan om de leefbaarheid in de wijk te verbeteren. Dit is vastgesteld in het Nieuw Lokaal Akkoord 2.0, waarin gemeenten en woningcorporaties samen met de bewoners afspraken hebben gemaakt over het verbeteren van de leefbaarheid en versterken van de woonvoorraad in de wijk. Het beheer van de openbare ruimte is tevens een onderwerp in de wijkverbetering; dit bepaalt in zekere mate de ruimtelijke kwaliteit. Er kan onderscheid gemaakt worden tussen openbare, publieke en private ruimte. De openbare ruimte is in handen van de Gemeente Groningen, deze is eigenaar van de straten, wandelpaden en wijkgroen. De publieke ruimte is vrij toegankelijk, maar is niet per definitie in handen van de staat of gemeente. Bij private actoren worden bijvoorbeeld woningeigenaren bedoeld die het groen op hun perceel vanzelfsprekend ook in beheer hebben. Echter in de praktijk blijkt bovenstaande verdeling niet overal even zichtbaar. Tussen de bouwblokken bevinden zich stukken ruimte waarvan onduidelijk is of het publiek of privé is (non-space). Dit maakt de verantwoordelijkheid voor het beheer en gebruik onoverzichtelijk.

Door de verschillende samenwerkingsverbanden met bewoners is het beheer van de publieke ruimte niet langer vanzelfsprekend in handen van de gemeente. Bewoners hebben de mogelijkheid openbare ruimte te adopteren en in zelfbeheer te nemen, hiervoor zijn verschillende mogelijkheden beschikbaar. Dit heeft geleid tot een reeks zelfbeheer projecten in de wijk. Voordat verder wordt ingegaan op de lopende zelfbeheerprojecten en het betrekken van bewoners voor het beheer van openbare groene ruimte, wordt eerst ingegaan op de bewoners van de Oosterparkwijk.

Uit resultaten van de leefbaarheid monitor van de Gemeente Groningen blijkt dat het aantal actieve bewoners de afgelopen jaren flink is toegenomen (Gemeente Groningen, 2012). Volgens de gemeente is het percentage actieve bewoners toegenomen van 11 procent in 2002 naar 26 procent in 2012; dit terwijl het stadsgemiddelde van actieve bewoners op 23 procent ligt. Om te kijken wie de bewoners zijn van de Oosterparkwijk is een analyse gemaakt van de bevolkingssamenstelling.

Volgens Onderzoek & Statistiek Groningen (2014) is de Oosterparkwijk een jonge wijk met veel studerende jongeren. Uit recente cijfers blijkt dat het aandeel jongeren (in de leeftijd van 19 tot 27 jarigen) bestaat uit ruim 33 procent van het totaal in de wijk (figuur 3). Dit is ver boven het stadsgemiddelde dat slechts een kleine 27 procent telt. Volgens het bureau Onderzoek en Statistiek (2014) en de Gemeente Groningen (2013) is het grote aandeel jongeren te wijten aan de vele studenten die in de wijk wonen. Het aandeel kinderen en ouderen liggen onder het stadsgemiddelde. De Oosterparkwijk bestaat uit bijna 12.000 inwoners waarvan ruim 1650 student; dit is bijna 14 procent van de bevolking in de Oosterparkwijk. Vergelijkbare aandelen zijn te vinden in de Oosterpoort- en Oranjewijk. De binnenstad heeft het grootste aandeel studerende jongeren van bijna 30 procent (OS-Groningen, 2014). Het grote aandeel studerende jongeren in de leeftijd van 23-27 jarigen verklaart mogelijk het hoge aandeel eenpersoonshuishoudens in de Oosterparkwijk van ruim 68 procent van de gehele wijk.

Figuur 3 Leeftijdsverdeling in de Oosterparkwijk ten opzichte van de gemeente Groningen (Bron: OS-Groningen).

Een opvallende constatering in de Oosterparkwijk is de hoge mutatiegraad van de afgelopen jaren (Gemeente Groningen, 2012). De Oosterparkwijk is in de periode tussen 2010 en 2013 met ruim 1100 mutaties koploper binnen de Gemeente Groningen (figuur 4). Volgens Jane Jacobs (1961) zou dit negatieve gevolgen kunnen hebben voor de veiligheid en leefbaarheid op straat. Jacobs stelt dat als men maar kort in de buurt verblijft, er geen publieke familiariteit zal ontstaan. Zij gebruikt trekvogels als metafoor: "(...) wanneer de buurt uitsluitend bestaat uit trekvogels, zullen ze langzamerhand merken dat het op straat minder veilig is geworden" (Jacobs 1961, p. 64). Hiermee verwijst Jacobs naar de bewoners die zich onveilig voelen in de openbare ruimte en de straat vermijden om vervolgens te verhuizen naar een buurt of wijk waar de straat veiliger aanvoelt en meer uitnodigt om te verblijven. Ondanks de hoge mutatiecijfers in de Oosterparkwijk blijkt uit de leefbaarheidsmonitor van de Gemeente Groningen dat bewoners van de Oosterparkwijk zich de afgelopen jaren steeds veiliger zijn gaan voelen. In 1998 lag de deelscore nog op 41 onder het Nederlands gemiddelde, maar uit recente cijfers blijkt het veiligheidsgevoel te zijn toegenomen naar een deelscore van 21 onder het Nederlands gemiddelde (Gemeente Groningen, 2012).

De Oosterparkwijk was aanvankelijk bedoeld voor armoedzaaiers en kende de afgelopen eeuw veel inwoners met een laag inkomen en veel sociale huurwoningen. Momenteel is het een wijk met veel verschillende inkomensklassen en een gevarieerder woningaanbod.

Echter, uit inkomstencijfers blijkt dat het overgrote merendeel nog steeds een

Figuur 4 Aantal mutaties in vergelijkbare wijken in Groningen (Bron:OS-Groningen).

inkomen heeft onder de sociale huurgrens van € 33.614. In de Oosterparkwijk heeft ruim zestig procent een laag inkomen tegenover een kleine veertig procent in de hele Gemeente Groningen. Ook het percentage bijstandsuitkeringen is hoog, dit percentage ligt op 1 januari 2014 op 8,0 procent en het percentage is vergelijkbaar met de 8,1 procent in de Korrewegwijk. Beide wijken zitten ver boven het stedelijk gemiddelde van 4.7 procent (OS-Groningen, 2014). Het zijn vooral de eenoudergezinnen en alleenstaanden die in deze wijken een laag inkomen hebben, deze zijn vaak toegewezen op het sociale woningaanbod. Dit is ook terug te zien in de verhouding huur-/ koopwoningen van de Oosterparkwijk. In verhouding tot de Gemeente Groningen is het percentage huurwoningen relatief hoog. Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) bestaat de totale woningvoorraad van de Gemeente Groningen (circa 86.385) voor meer dan de helft (58 procent) uit huurwoningen. De Korrewegwijk en Oosterparkwijk spannen de kroon met respectievelijke aandelen van 77 en 74 procent. In de Oosterparkwijk is het overgrote merendeel (62 procent) van de woningen in bezit van woningcorporaties (CBS, 2014).

Kortom, de Oosterparkwijk is een bijzondere wijk met veel lage inkomens en sociale huurwoningen waar de afgelopen jaren veel gedaan is om de leefbaarheid te verbeteren. In de wijk zijn bewoners actief in het beheren van publieke ruimte, waaronder het eerste initiatief 'hof van Reseda' van de Gemeente Groningen. In het onderzoek worden de verschillende initiatieven benaderd; als groep, maar ook in de onderlinge samenhang en het netwerk waarin zij verkeren. In de volgende paragraaf wordt ingegaan op de doelgroep en respondenten voor het onderzoek.

3.4 Interviews: respondenten en guideline

Er is een selectie gemaakt van personen die betrokken zijn bij participatieprojecten in de Oosterparkwijk die gericht zijn op groene openbare ruimte. Onder deze mensen zijn diepte-interviews gehouden om de ervaringen, kennis, meningen en gevoelens van mensen te achterhalen. Hierbij is een verdeling gemaakt tussen de *publieke instituties*; voor het achterhalen van de beleidsstrategieën en visies. Hierbij is gekeken hoe groenparticipatie, vanuit institutioneel perspectief zou moeten werken. Daarnaast is onderzoek gedaan naar de *participerende zelfbeheerders*; dat zijn diegenen die praktijkervaring hebben en actief zijn in het beheren van publieke ruimte.

De geselecteerde groepen zijn: Hof van Reseda, het eerste groenparticipatieproject in het publieke domein. De Pioentuin, ontstaan in de zomer van 2013 en gelegen aan de rand van de vijver in het pioenpark en het project Toentje; een initiatief van de Gemeente Groningen en de Voedselbank. Ook de Stadswerf is opgenomen in het onderzoek evenals een klein initiatief aan de Florakade in de Oosterparkwijk. Door interviews te houden met onderstaande betrokkenen, is hun belevingswereld achterhaald betreffende de (groen)participatie in het publieke domein teneinde er achter te komen wat deze bewoners beweegt om te participeren in het publieke domein.

3.4.1 Enkele kenmerken van de geïnterviewde groepen

Om inzicht te krijgen in de responsgroep zijn enkele persoonlijke kenmerken gevraagd, waaronder geslacht: afkomst, gezinssamenstelling, werk, koop- of huurwoning. Er zijn drie vrouwen en drie mannen geïnterviewd. De interviews zijn gehouden onder betrokkenen, het merendeel waren directe bewoners, die publieke ruimte in zelfbeheer hadden. De interviews zijn afgenomen bij de mensen thuis in de Oosterparkwijk van Groningen. Alle geïnterviewden waren van Nederlandse afkomst en zijn pas op latere leeftijd in de wijk komen wonen. De gemiddelde leeftijd is rond de zevenenveertig jaar (de jongste is achtendertig jaar en de oudste zevenenvijftig jaar). Van de zes geïnterviewden bleek dat vijf een huishoudensamenstelling heeft met thuiswonende kinderen, slechts één gezin gaf aan geen kinderen te hebben. Vier van de zes geïnterviewden noemde kinderen als één van de belangrijkste redenen actief te worden. Echter het merendeel van de bewoners is actief geworden met het idee meer met elkaar te betekenen voor de buurt. De achterliggende gedachten verschillen op sommige punten, bij de motivatie zal hier verder op ingegaan worden (zie hoofdstuk 5).

Vijf van de zes respondenten is woonachtig in de Oosterparkwijk. Alleen de projectleider van Toentje is niet woonachtig in de wijk. De geïnterviewden die woonachtig zijn in de Oosterparkwijk beschikken allemaal over een eigen koopwoning. Dit kan wijzen op een relatief hoge mate van betrokkenheid van woningeigenaren, aangezien de Oosterparkwijk voor bijna twee derde bestaat uit huurwoningen (CBS, 2014). De geïnterviewde personen hadden op het moment van interview een betaalde baan. In het merendeel van de gevallen is er sprake van een dubbel inkomen. Naast de betaalde baan zijn de geïnterviewden actief in de buurt(tuin). Het is algemeen bekend dat wanneer men in staat is een eigen woning te veroorloven, het vaak gaat om mensen met een hoger inkomen, een hogere educatie en dat deze mensen in staat is gangbare contacten te leggen.

Kortom, de geïnterviewde personen bestaan uit zowel mannen als vrouwen van middelbare leeftijd, zij zijn geschoold en hebben betaald werk. Alle geïnterviewden zijn actief in de Oosterparkwijk en het merendeel is woonachtig in een koopwoning.

3.4.2 Methode van interviews

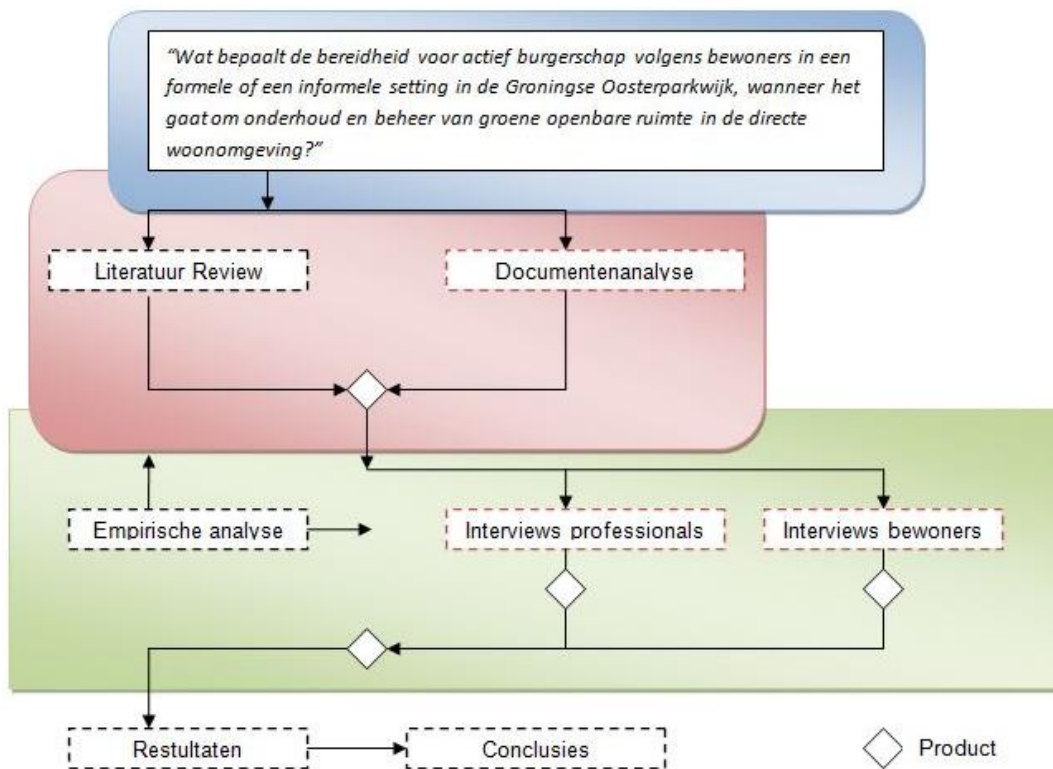
Voor de interviews is een topiclijst opgesteld met thema's en onderwerpen die als leidraad fungeerde voor het stellen van vragen teneinde antwoorden te krijgen op de vragen van het onderzoek (Bijlage 2). De gestelde interviewvragen zijn opgenomen in bijlage 2.1. Vervolgens is achterhaald hoe de verschillende groepen actieve bewoners intern en onderling werken en wat

deze mensen motiveert om actief te zijn in het publieke domein. De rolverdeling voor het nemen van beslissingen en de verhoudingen tussen de groepen en gemeenten zijn belangrijke punten. De in bijlage 2 opgenomen topiclist is ook bij deze interviews als leidraad gebruikt. In bijlage 2.2 is een lijst met gestelde interviewvragen opgenomen.

De vraagstelling tijdens het interview is, op de persoonlijke gegevens na, ‘open-ended’ en niet te beantwoorden met *ja* of *nee*. Dit is noodzakelijk om tot zinvolle antwoorden te komen teneinde nieuwe gegevens te vergaren (Flowerdew & Martin, 2005; Billiet & Waege, 2003; Wester, 1995). De interviews zijn opgenomen en verwerkt via de computer in het programma Express Scribe en gecodeerd in Atlas Ti. Aan de diverse fragmenten die tijdens het interview naar voren kwamen zijn codes toegevoegd met het doel de structuur van de interviews te vergroten om uiteindelijk vergelijkbaarheid te creëren. Volgens Boeije (2005) is de belangrijkste activiteit in dit proces vragen stellen. Wat gebeurt hier? Waar gaat het over? Wat is het probleem? Wat probeert de persoon mij duidelijk te maken? Welk begrip past hierbij? Wat betekent dit begrip nog meer? Welke ervaringen en belevingen worden hier weergegeven? Het coderingsproces heeft als doel de relevante data volledig te dekken. Het doel is bereikt als er verzadiging optreedt; dit punt is behaald als geen nieuwe codes meer nodig blijken te zijn (Boeije, 2005).

3.5 Flow chart

Het onderzoek is vertaald in een stroomschema om inzicht te geven, waarom welke informatie nodig is en wat dat betekent voor vervolgstappen in het onderzoek.

Tabel 5 Flow chart methodologische opzet van het onderzoek (bron: eigen bewerking, 2014).

4 Beleidsanalyse en sturingsfilosofie voor zelfbeheer van publieke ruimte

Dit hoofdstuk geeft inzicht in beleidsvoering voor zelfbeheer van publieke ruimte door bewoners. Eerst zal kort worden ingegaan op de transitie van centrale sturing naar lokale initiatieven en zelfbeheer. Vervolgens wordt ingegaan op de uitgangspunten van de Gemeente Groningen om zelfbeheer te stimuleren en de mogelijke beheertaken die bewoners hebben. Het gaat hierbij om taken die bewoners kunnen (over)nemen in de publieke ruimte. Ten slotte zal worden uitgeweid over motieven voor zelfbeheer vanuit bestuurlijk perspectief en de succes- en faalfactoren die ervaren worden door betrokkenen bij zelfbeheerprojecten in de Oosterparkwijk van Groningen.

4.1 Van overheidsbeleid naar lokaal beleid

Het Rijk werkt momenteel aan een compactere overheidsvorm en verwacht dat burgers eigen krachten aanwenden voor publieke zaken (Regeerakkoord, 2012; Van den Wijdeven, 2012). In 2014 is de sturingsfilosofie veranderd van een verzorgende overheid naar een overheid die initiatieven op gang helpt: “Burgers en maatschappelijke organisaties hebben een overheid nodig die met ze meedenkt en hun initiatieven verder brengt in plaats van reguleert of overneemt” (ROB 2012, p.3). Dit vraagt om een andere taakverdeling tussen burgers, maatschappelijke organisaties, samenleving en overheid (BZK, 2013; ROB, 2012). Het is mede dankzij de terugtocht van de overheid dat andere constructies ontstaan voor het beheren en onderhouden van de publieke ruimte. Het Rijk stelt dat gemeenten beschikken over betere kennis, voorkeuren en omstandigheden van burgers (BZK, 2013; WRR, 2012). Met slagzinnen als ‘centraal wat moet, decentraal wat kan’, ‘versterken van het lokaal bestuur’ en ‘decentraal wat decentraal kan’ probeert de overheid deze sturingsfilosofie te duiden (Nota Ruimte, 2006). Met het overhevelen van verantwoordelijkheden wil de Rijksoverheid naar een optimale toedeling aan de verschillende overheidslagen (subsidiariteitsbeginsel).

Het Centraal Plan Bureau (2013) stelt in de notie ‘*Decentralisaties in het sociale domein*’ dat burgers en vertegenwoordigers door de decentralisatie meer invloed kunnen uitoefenen op de publieke besluitvorming en daardoor meer macht hebben. In termen van Arnstein (1969) is de positie waarop burgers geplaatst kunnen in een meer decentrale wereld, hoger op de participatieladder (paragraaf 2.4). Decentralisatie betekent in deze context dat de macht en bevoegdheid tot het nemen van beslissingen gespreid wordt naar lokale overheden. Lokale initiatieven krijgen de aandacht en er wordt een poging gedaan actief burgerschap te stimuleren. Dit is tevens terug te zien in het adviesrapport ‘*Vermogen aan de Spontane stad*’ van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL, 2012). Het PBL stelt hierin dat de overheid ten principale moet kiezen voor andere sturingsvormen voor stedelijke ontwikkeling. Er zou ruimte moeten komen voor alternatieven, zodat burgerinitiatieven vanuit de samenleving voorop komen te staan. Het PBL stelt dat een flexibele overheid nodig is die zich opstelt als facilitator voor initiatieven en ontwikkelingen. Volgens het planbureau voor de leefomgeving (2012) zullen dan nieuwe burgerinitiatieven ontstaan in andere vormen. De overheid hoopt op actief burgerschap, maar kan burgers daar niet toe dwingen. De overheid kan slechts uitnodigen en

verleiden (PBL, 2012). Tonkens & De Wilde (2013) stellen in hun boek *'als meedoen pijn doet'*, dat burgers geïnspireerd moeten worden om ook zelf actief te worden. Daarnaast is het van belang dat men een positief toekomstbeeld heeft en dat hun actie daaraan bijdraagt, burgers moeten het gevoel hebben de toekomst een beetje beter te maken (Tonkens & De Wilde, 2013). De belangrijkste overeenkomsten in het onderzoek van Tonkens & de Wilde en het Planbureau voor de Leefomgeving liggen erin gelegen dat beleid erop gericht moet zijn om dromen en initiatieven van bewoners te laten ontstaan (Tonkens & De Wilde, 2013; Pbl, 2012).

Het overhevelen van overheidstaken naar gemeenten heeft ook financiële gevolgen. Gemeenten hebben steeds vaker minder financiële middelen om publieke belangen uit te voeren. Uit een vergelijkend onderzoek van rijksbegrotingen in de periode 2010-2013 blijkt dat het aantal uitkeringen vanuit het Rijk aan gemeenten is in de periode 2010-2013 met ruim 1,1 miljard is teruggebracht: een daling van 4,3 procent (Van Gelder & Aller, 2013). Dit is ook te zien in de daling van het budget voor de openbare ruimte in gemeentelijke begrotingsreserveringen. Zo blijkt uit onderzoek van Veldwerk Optimaal (2013) dat ruim 200 Nederlandse gemeenten in 2013 circa 11,1 procent minder geld beschikbaar stellen voor beheer en onderhoud van groene openbare ruimte ten opzichte van 2012. Gemeenten spelen hier slim op in door vaker te kiezen voor goedkopere groensoorten, waarbij groene ruimte behouden blijft, maar onderhoud voordeliger wordt. Zo is in de Gemeente Breda, in navolging van bezuinigingsdoelstellingen van € 1,5 miljoen, op verschillende locaties beplanting vervangen door onderhoudsarme grassoorten (Gemeente Breda, 2012). Volgens Databank Groenbeheer (2013) denken gemeenten vaak dat de aanleg van gras een voordelig alternatief is; immers het maaien van gras kost minder tijd en energie, zo is de gedachte⁴. Om gemeentelijke begrotingen sluitend te krijgen blijkt dat hierdoor steeds meer voorzieningen zoals plantenperken, speeltuinen en afvalbakken uit het straatbeeld verdwijnen (Engbersen et al., 2012). Volgens Engbersen et al. (2012) ligt de focus van gemeenten vooral op centrumlocaties en worden wijken waar mensen wonen steeds somberder. Zo blijkt uit onderzoek op 16 locaties in Nederlandse gemeenten dat vooral de groene naoorlogse wijken een triest beeld laten zien: "Het beheer is er matig, er is weinig sfeer, de plek leeft niet en niemand voelt zich er verantwoordelijk of betrokken" (Engbersen et al. 2012). De auteurs baseren hun bevindingen op een multidisciplinair onderzoek, waarbij geprobeerd is grip te krijgen op het samenspel van sociale, economische, fysieke en beheersmatige aspecten teneinde te komen tot een handreiking voor het verbeteren van wijken als ontmoetingsplek (Engbersen et al. 2012).

Gemeenten en wijkinstituties hebben de afgelopen jaren met diverse interventies toenadering gezocht tot burgers. Echter, burgers voelen zich vaak niet gehoord en hebben eerder het gevoel voor het karretje gespannen te worden voor het legitimeren van beleid (Engbersen et al 2013; Tonkens, 2009). Voorgekookte plannen werken niet langer in de huidige samenleving (Rauws et al. 2014; Stokkom & Toenders, 2010; e.a.). In de Gemeente Groningen is het huidige beleid erop gericht bewoners nadrukkelijk mee te helpen in het verwezenlijken van

⁴ Databank Groenbeheer is een benchmark met kengetallen over gemeentelijk groen en groenbeheer. De benchmark is in 1998 opgezet door Alterra (onderdeel van Wageningen University and Research Centre).

hun initiatieven door beheer van het groen in de woonomgeving in zelfbeheer te geven (Gemeente Groningen, 2014). In de volgende paragraaf wordt ingegaan op beleid voor Groenparticipatie en zelfbeheer in het publieke domein van Groningen.

4.2 Visie van de Gemeente Groningen voor Zelfbeheer van Publieke Ruimte

De Gemeente Groningen wil zelfbeheer stimuleren en nodigt bewoners uit openbare stukjes grond in eigen beheer te nemen. Bewoners kunnen alleen of met een groep een stukje openbare ruimte adopteren door het in zelfbeheer te nemen. Het gaat om kleinschalige projecten die onderdeel zijn van de nevengeenstructuur van de gemeente. Hierbij kan het gaan om zelfbeheer van een buurttuin voor consumptie of het onderhouden van een bloemenperk, hagen of boomspiegels. Bij het beheren van groene publieke ruimte staat het behoud van het openbare karakter voorop. De Gemeente Groningen maakt in het groenbeleid onderscheid in de diverse mogelijkheden voor zelfbeheer in de buurt. In het groenbeleid wordt nadrukkelijk gestreefd naar medeverantwoordelijkheid en participatie van bewoners in het beheren, aanleggen en onderhouden van openbare groene ruimte (Gemeente Groningen, 2009). Dit onderzoek beperkt zich tot het zelfbeheer van bewoners in de directe woonomgeving; ook wel aan te duiden als ‘woongroen’. Op basis van zelfbeheermogelijkheden die de Gemeente Groningen biedt zijn de volgende zelfbeheertypen te onderscheiden: geveltuintjes, bloemenperk, stadstuintjes, groentetuinen, et cetera. Hierna worden de mogelijkheden verder toegelicht en gedefinieerd volgens het gemeentelijke beleid (Gemeente Groningen, 2010; 2009).

		
<p>Geveltuin</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Grenst aan gevel; ▪ Gelichte stoeptegels; ▪ Geen gesloten verharding toegestaan; <p>(Gemeente Groningen 2010, p. 5).</p>	<p>Moestuin</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderdeel nevengeenstructuur; ▪ Bakken of vaste grond; ▪ Moet publieke functie behouden. <p>(Gemeente Groningen, 2009)</p>	<p>Boomspiegel</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ De ruimte op gelegen rondom de stam van een boom; ▪ Onderhoud en aanplanting. <p>(Gemeente Groningen, 2010).</p>

Figuur 5 Mogelijke zelfbeheertaken | geveltuin | moestuin | boomspiegel | in de openbare ruimte beschreven in het beleid van de Gemeente Groningen (gemeente Groningen, 2010;2009).

Volgens de Gemeente Groningen kan een moestuin bestaan binnen de nevengeenstructuur. Het kan dan gaan om bakken of een deel van de publieke ruimte dat enerzijds publiek toegankelijk blijft, maar anderzijds wordt voor mensen de mogelijkheid geboden zelf groente en

fruit te verbouwen (Gemeente Groningen, 2009). Een geveltuin is een tuin tegen de gevel van het huis. Een gelichte stoeptegel met bijvoorbeeld stokroos of klimplant kan al een geveltuin worden genoemd (Gemeente Groningen 2010, p. 5). De gemeente stelt hierbij dat er geen gesloten verharding mag worden aangebracht. Gaat het bij een geveltuin of moestuin vaak om het herinrichten van ruimte, bij een boomspiegel wordt juist gebruik gemaakt van het al aanwezige grond. Een Boomspiegel kan omschreven worden als de ruimte op maaiveldniveau dat gelegen is rondom de stam van een boom (Gemeente Groningen, 2010). De gemeente biedt bewoners de mogelijkheid en ondersteuning deze zelf te onderhouden of aan te planten. Het huidige beleid steunt op het beleid dat in 2010 is geïntroduceerd ter bevordering van de groenparticipatie in de gemeente (Gemeente Groningen, 2010). Buurtwerkers waaronder MJD, Stiel, WerkPro en Humanitas worden ingezet door de gemeente om bewoners uit hun isolement te halen of juist te voorkomen door ze in de maatschappij te betrekken.

De Gemeente Groningen wil dit stimuleren door initiatieven van bewoners zoveel mogelijk laten ontstaan in de wijk, zodat deze zelf hun krachten kunnen aanwenden, waardoor wijken leefbaarder worden. Het groenparticipatiebeleid is het eerste beleid dat groenparticipatie actief ondersteunt. Mogelijkheden om openbare ruimte te adopteren bestaan al vanaf 1988 met de 'in gebruik geven van gemeentelijk groen' regeling (IGG-Regeling). Bij de IGG-Regeling hebben bewoners de mogelijkheid openbaargrond die grenst aan het perceel bij de eigen grond te betrekken. Bewoners krijgen dit in bruikleen en dit wordt ook zodanig vastgelegd in een bruikleenovereenkomst. Op dit punt zijn beide procedures van elkaar te onderscheiden (Gemeente Groningen, 2010).

De Gemeente Groningen stelt in haar structuurvisie 'Groene Pepers' dat het betrekken van bewoners in het beheer en onderhoud van openbaar groen en het stimuleren van initiatieven van belang is om buurten gezond en leefbaar te houden (Gemeente Groningen, 2009). De Gemeente Groningen heeft de ambitie bewoners te laten participeren in het publieke domein door ze meer zeggenschap te geven over de eigen woonomgeving. De aanleiding voor het betrekken van bewoners wordt door de Gemeente Groningen omschreven als: "Groenparticipatie levert een cruciale bijdrage aan een duurzame samenleving en het stedelijk groen profiteert op meerdere manieren van een grotere betrokkenheid van de bewoners" (Gemeente Groningen 2010, p. 3). De gemeente wil hiermee de leefbaarheid in de buurt verbeteren en de sociale cohesie versterken. De Gemeente Groningen (2013) stelt in de '*kadernota armoedebestrijding*' dat zij ondersteuning wil bieden om zelfredzaamheid van burgers versterken; dit wil zij bereiken door het faciliteren van ontmoetingsplekken die samen met ervaringsdeskundigen als inspiratiebron dienen teneinde burgers te verleiden actief te worden in de openbare ruimte. De gemeente stelt aan de hand van een aantal voorbeeldprojecten een samenwerking tussen gebruikers en de voedselbank voor; een visie waarin een productietuin ontstaat ter aanvulling op hun assortiment voor verse groente en fruit. De gemeente biedt de mogelijkheid dit ten uitvoer te brengen in de openbare ruimte en geeft ondersteuning waar nodig. Het uitgangspunt is het ondersteunen en realiseren van initiatieven van bewoners in het beheer van groene openbare ruimte.

Tabel 6 Thematische aanduiding in beleidsdocumenten

	Europees Landschapsverdrag (ELC)	BZK De-Doe democratie	Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) 2012	Regeerakkoord 2012	VROM Nota Ruimte, 2006	Groenstructuurplan 'Groene Pepers' Gemeente Groningen	Beleidsnota Groenparticipatie	Eetbare stad, Gemeente Groningen	Groenparticipatie meedoen met groen, Gemeente Groningen	Natuur en Milieufederatie	Kadernota Armoedebeleid Gemeente Groningen	IGG-Regeling Gemeente Groningen	Nieuw Lokaal akkoord 2.0
Ruimtelijke dimensie													
- Rurale omgeving	X									X			
- Stedelijk landschap	X		X			X	X	X	X	X	X		X
- Perceelniveau									X			X	
- Buurniveau		X				X		X	X		X		X
- Wijkniveau		X	X			X		X	X		X		X
- Ruimteverdeling			X			X						X	
- Ruimtelijke kwaliteit			X	X	X	X							
- Hoofdstructuur			X	X	X								
Sociaal- en Cultureel													
- Participatie		X		X				X					X
- Co-creatie		X				X							X
- Maatschappelijke activering		X		X				X	X	X	X		X
- Arbeidsactivering											X		
Netwerk													
- Bonding (intern)		X											
- Bridging (extern)										X			
- Buurtcontact											X		X
- Publiek-private samenwerking		X			X								X
Beleidspositionering													
- Ecologisch								X	X				
- Kader stellend				X									
- Initiatieven stimuleren		X						X	X	X	X		X
- Ondersteunen		X											
- Zelfbeheer						X	X	X	X			X	X
- Zelforganisatie		X							X				X
- Burgerkracht(en)						X	X	X	X		X		X

Tabel 6 Overzicht van thematisch onderscheid in beleidsdocumenten (vlg. ELC, 2000; BZK De-Doe democratie, 2013; Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte, 2012; Regeerakkoord, 2012; VROM Nota Ruimte, 2006; Groenstructuurplan 'Groene Pepers', 2009; Beleidsnota Groenparticipatie, 2010; Eetbare stad, 2012; Groenparticipatie meedoen met groen, 2013; Natuur en Milieufederatie, 2013; Kadernota Armoedebeleid 2014; IGG-Regeling, 2009; Nieuw Lokaal akkoord 2.0, 2012) Weergave: Michael Myles.

4.3 Publiek Grondgebruik: Regelgeving en Zelfbeheer

In de huidige maatschappij zijn de verantwoordelijkheden voor openbare ruimte diffuus; grenzen vervagen en steeds meer actoren zijn of voelen zich betrokken bij publieke ruimte. Het ‘plukbos’ in Groningen is hiervan een voorbeeld: Bewoners hadden hier het initiatief om met subsidie van de gemeente fruitbomen te planten op een terrein van Natuurmonumenten. Door aanleg en gebruik van openbare- en publieke ruimte waren verantwoordelijkheden voor realisatie en begeleiding onduidelijk. Om hier eenduidigheid in te krijgen heeft de Gemeente Groningen samen met het NMF, de buurtbewoners en Natuurmonumenten afspraken gemaakt. De gemeente ondersteunt dit met subsidie vanuit het Nieuw Lokaal akkoord en Natuurmonumenten heeft met de bewoners afspraken gemaakt over het beheer.

De gemeente wil initiatieven van bewoners stimuleren en faciliteren met als uitgangspunt dat het laagdrempelig blijft (Gemeente Groningen, 2010). De gemeente heeft voor het uit handen geven van openbaar grond verschillende middelen en methoden die ingezet kunnen worden (tabel 7).

	Beleid	Diensten	Praktijk
Visie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Selectief beheer; ▪ Reserveren van groenhoofdstructuur; ▪ BORG-Systeem⁵; ▪ Regie vanuit gemeente. 		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uniciteit toegespitst op initiatief; ▪ Ondersteunen; ▪ Inspelen op kwaliteit(en).
Methode	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Passieve houding; ▪ Reageren op burgerinitiatieven; ▪ Groenverwildering. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Participatieprojecten; ▪ Groenparticipatie coördinator. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Groenparticipatie coördinator; ▪ Natuur en Milieufederatie.
Taken	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Subsidie; ▪ Nevenstructuur. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ NLA⁶; ▪ Eetbare stad; ▪ Participatie met groen; ▪ Instituties. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Materiaal; ▪ Locatie/ ruimte. ▪ Materieel; ▪ Subsidie.
Middelen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dialoog met NLA; ▪ Participatieovereenkomst; ▪ Ondersteuning van groenparticipatie coördinator. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Draagvlak van bewoners; ▪ Initiatieven ondersteunen. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Faciliteren; ▪ Persoonlijke benadering; ▪ Direct contact met gemeente.

Tabel 7 Overzicht taken, diensten en praktijk (bron: eigen bewerking, 2014).

⁵ BORG-systeem - ‘Beheer Openbare Ruimte Groningen’ is een beheerplan waarin kwaliteitseisen zijn opgenomen aan welke eisen verschillende elementen in de openbare ruimte zou moeten voldoen. Zie voor een volledig overzicht www.gemeente.groningen.nl/

⁶ NLA - ‘Nieuw Lokaal Akkoord’ is een samenwerkingsverband tussen woningcorporaties en Gemeente Groningen.

De gemeente is en blijft juridisch gezien eigenaar van openbare ruimte dat in zelfbeheer gegeven wordt; dit ligt anders als de publieke ruimte in handen is van een andere stakeholder zoals een woningcorporatie. Omdat het hier gaat om de samenwerking tussen bewoners en de gemeente worden overige samenwerkingsverbanden buiten beschouwing gelaten. De Gemeente Groningen heeft voor bewoners die een initiatief willen opstarten een document opgesteld met daaraan verbonden voorwaarden en procedures, waaraan men zich moet conformeren (Gemeente Groningen, 2010). Hierbij is tevens vastgelegd dat er minimaal jaarlijks een overleg is tussen de gemeente en bewoners en dat de gemeente ten alle tijde de regie heeft.

4.4 Conclusie

In de Gemeente Groningen is met de beleidsnota van 2010 een omslagpunt te zien in het denken over groenparticipatie. De kennis was er wel, alleen de begeleiding liep verkeerd op vooral de communicatie tussen het gemeentelijk apparaat en de niet publieke actoren (Gemeente Groningen, 2010). Het belang van de Gemeente Groningen bij het betrekken van bewoners voor het beheren en onderhouden van publieke ruimte is gelegen in het optimaliseren van de leefbaarheid in de wijk door mensen te betrekken. De belangrijkste kenschets van de gemeentelijke houding is dat de gemeente vanuit het participatiebeleid enerzijds slechts gehoor geeft aan initiatieven vanuit de samenleving, maar anderzijds in het armoedebeleid mensen uit hun isolement wil halen door ze actief te betrekken bij initiatieven in de wijk, zoals bij het Toentje van de Voedselbank.

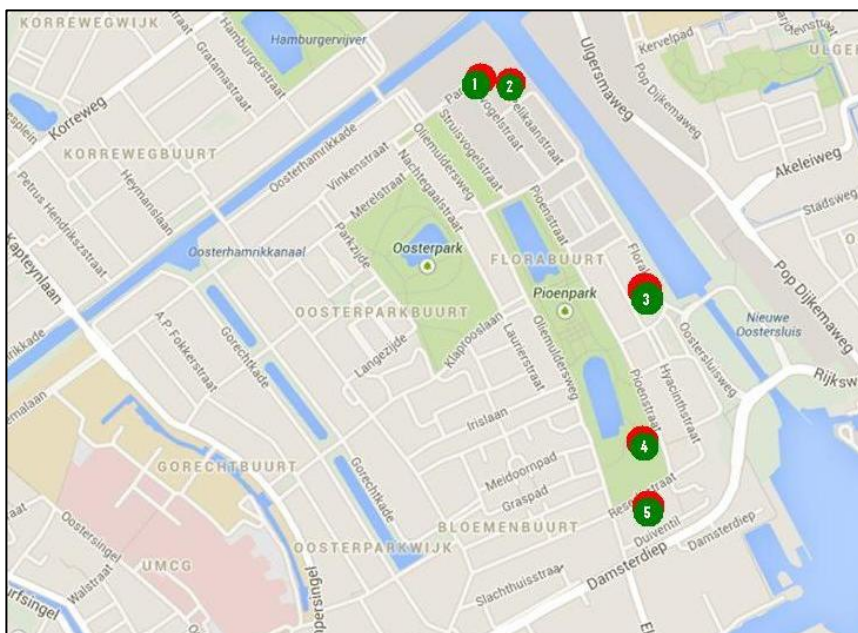
De beleidsvisie 'groene pepers' is vooral gericht op de indeling van de groenstructuur en de kwaliteit dat weer met het BORG-systeem wordt getoetst. Voorgekookte plannen werken niet langer in de huidige samenleving (Rauws et al. 2014; Stokkom & Toenders, 2010; e.a.). De belangrijkste overeenkomsten in het onderzoek van Tonkens & de Wilde en het Planbureau voor de Leefomgeving is dat beleid erop gericht moet zijn om dromen en initiatieven van bewoners te laten ontstaan (Tonkens & De Wilde, 2013; Pbl, 2012). Om hier op in te spelen is in die zin een flexibele gemeente nodig, die met bewoners meedenkt en hun initiatieven ondersteunt. Zo is in de Oosterparkwijk sprake van heel andere behoeftes dan vooraf door het gemeentelijk apparaat geïndiceerd is (hoofdstuk 6). In het volgende hoofdstuk zal verder worden ingegaan op de initiatieven in de Oosterparkwijk om vervolgens te kijken hoe het beleid in de praktijk werkt.

5 Case de Oosterparkwijk

Dit hoofdstuk gaat verder in op de al aanwezige projecten in de Oosterparkwijk die onderzocht zijn voor dit onderzoek. De gebruikte informatie is zowel afkomstig uit de expertinterviews (primaire data) alsook uit secundaire bronnen, waaronder documenten van het Nieuw Lokaal Akkoord en gemeentelijke rapportages die gaan over de Oosterparkwijk of relevant zijn voor het onderwerp. De primaire data geeft de huidige stand van zaken weer in het zelfbeheer van bewoners in de groene publieke ruimte.

5.1 Initiatieven in de Oosterparkwijk

In de Oosterparkwijk zijn een aantal interessante initiatieven gaande waarbij bewoners ruimte van de gemeente, woningcorporatie of andere actoren in beheer hebben. Hierin is onderscheid te maken tussen stadslandbouw projecten: publiek- of private initiatieven die het kweken van groente en fruit terug willen brengen naar de stad en samen met bewoners hetzelfde ideaal nastreven en groenbeheer projecten voor het onderhouden en beheren van publieke ruimte zoals het aanplanten van boomspiegels, het onderhouden van plantenperken of het snoeien van struikgewas. In onderstaande afbeelding is de geografische ligging weergegeven, waar de onderzochte projecten gelegen zijn (figuur 3).

Figuur 6 Groenprojecten in de Oosterparkwijk (bron: google maps, 2014).

In de Oosterparkwijk zijn veel verschillende initiatieven die allen op een eigen manier voortbestaan: de één met subsidie en ondersteuning, de ander wil juist geen hulp en ondersteuning om vrij te blijven van verantwoordelijkheden. Hierna zal verder ingegaan worden op de overeenkomsten, verschillen en opvallende zaken van de onderzochte projecten. In tabel 8 worden de onderzochte projecten verder toegelicht.

Tabel 8 Onderzochte initiatieven in de Oosterparkwijk van Groningen

1 - Toentje Sinds 2014	2 - Stadswerf Sinds 2014	3 - Florakade Sinds 2013	4 - Pioentuin Sinds 2012	5 - Hof van Reseda Sinds 2010
				
				
Paradijsvogelstraat, Groningen	Stadswerf, Groningen	Florakade, Groningen	Pioenstraat, Groningen	Resedastraat, Groningen
Project: <ul style="list-style-type: none"> Moestuin; Stadslandbouw; Educatief. 	Project: <ul style="list-style-type: none"> Moestuin; Spelen; Tuinieren; Ontmoeten. 	Project: <ul style="list-style-type: none"> Tuinieren; Ontmoeten. 	Project: <ul style="list-style-type: none"> Moestuin; Tuinieren. 	Project: <ul style="list-style-type: none"> Moestuin; Verblijven; Ontmoeten.
Grond eigenaar: <ul style="list-style-type: none"> Gemeente Groningen. 	Grond eigenaar: <ul style="list-style-type: none"> Woningbouwcorporatie Nijestee. 	Grond eigenaar: <ul style="list-style-type: none"> Gemeente Groningen. 	Grond eigenaar: <ul style="list-style-type: none"> Gemeente Groningen. 	Grond eigenaar: <ul style="list-style-type: none"> Gemeente Groningen.
Bewoners: <ul style="list-style-type: none"> Nee 	Bewoners: <ul style="list-style-type: none"> Ja 	Bewoners: <ul style="list-style-type: none"> Ja 	Bewoners: <ul style="list-style-type: none"> Ja 	Bewoners: <ul style="list-style-type: none"> Ja
Participanten: <ul style="list-style-type: none"> Projectleider Voedselbank; Partner organisaties; Bewoners. 	Aantal participanten: <ul style="list-style-type: none"> Vereniging van Eigenaren; 6 Werkgroepen; Circa 15 personen 	Aantal participanten: <ul style="list-style-type: none"> 2 initiatiefnemers; Buurtkinderen; Circa 2 personen. 	Aantal participanten: <ul style="list-style-type: none"> 8 huishoudens; Circa 10 personen. 	Aantal participanten: <ul style="list-style-type: none"> 12 huishoudens; Circa 20 personen.
Visie: <ul style="list-style-type: none"> Maatschappelijke opgave; Betrekken primaire doelgroep voedselbank; Educatie en begeleiding; Maatschappelijk betrekken; Distributie voedselbank. 	Visie: <ul style="list-style-type: none"> Platform voor buurt; Ogen op straat krijgen; Veiligere buurt; Contacten leggen; Betrekken bewoners; Beheer van omgeving. 	Visie: <ul style="list-style-type: none"> Angst verlies; Actie tegen verwaarlozing; Liefde voor tuinieren; Dienst aan ouderen; Doe-mentaliteit; Regelvrije ruimte. 	Visie: <ul style="list-style-type: none"> Actie tegen verwildering; Buurtcontact; Liefde voor tuinieren; Aandacht voor flora & fauna. 	Visie: <ul style="list-style-type: none"> Actie tegen monotonie; Veilige omgeving voor kinderen; Educatie aan kinderen; Samenzijn, samendoen en ontmoeten.
Subsidie: Y/N <ul style="list-style-type: none"> Armoedebeleid. 	Subsidie: Y/N <ul style="list-style-type: none"> Nieuw Lokaal Akkoord; Nijestee. 	Subsidie: Y/N <ul style="list-style-type: none"> Giften burgers. 	Subsidie: Y/N <ul style="list-style-type: none"> Nieuw Lokaal Akkoord. 	Subsidie: Y/N <ul style="list-style-type: none"> Nieuw Lokaal Akkoord; Oranjerfonds; Groen dichterbij.

Tabel 8 Overzicht van de verschillende initiatieven. Van links naar rechts; Toentje van de voedselbank, 2013; Stadswerf, 2014; Florakade, 2014; Pioentuin, 2012 en De Hof van Reseda, 2010 (bron: eigen bewerking, 2014)

5.2 Initiatieven nader beschouwd

Gedurende het onderzoek is gezocht naar overeenkomsten, verschillen en opvallende zaken in en tussen de projecten. De beschouwing bestaat uit een vergelijkende analyse van vijf verschillende initiatieven (zie tabel 8) die gericht zijn op het tuinieren in de groene publieke ruimte. Aan de hand van de thema's uit de topiclijst is een vergelijkende analyse gemaakt (tabel 8). In het hiernavolgende zullen deze verder worden toegelicht.

5.2.1 Ruimtelijke schaal

Uit de interviews blijkt dat het merendeel van de bestudeerde projecten gericht is op het verbouwen van groente, fruit en kruiden. Alle initiatieven maken deel uit van de openbare ruimte en vinden plaats in de Oosterparkwijk van Groningen (zie tabel 8). In de Pioentuin en de Stadswerf is een deel gereserveerd voor het kweken van bloemen en planten. Slechts een enkel project aan de Florakade is puur gericht op tuinieren en aanplanten van bloemen en planten. Met uitzondering van de Stadswerf gaat het om openbare ruimte die in eigendom is van de Gemeente Groningen en met toestemming beheerd wordt door omwonenden. Het project van de Stadswerf bevindt zich wel in de publieke ruimte, maar het terrein is in handen van de woningcorporatie Nijestee. In dit specifieke geval maken bewoners gebruik van de grond zolang ontwikkelingen van de woningcorporatie stilliggen; het gaat hier om een tijdelijke functie.

Opvallend is dat bij de Hof van Reseda openbare ruimte verboden toegang is voor andere mensen dan bewoners van de Resedastraat. De tuin is gelegen achter de woningen en niet zichtbaar vanaf de straat. De projecten zijn op Toentje na niet buurtoverstijgend en zijn beperkt tot een deel van de straat (woonblok) met het merendeel koopwoningen.

5.2.2 Sociale Dimensie

Het merendeel van de burgers dat betrokken is bij een van de projecten woont direct naast of vlakbij het groen dat in zelfbeheer is. Bij Toentje ligt dit anders, aangezien hier nog geen mensen anders dan de organisator en partner organisaties in participeren. Daarnaast is Toentje ook niet gericht op de buurt alleen, maar richt het zich op die mensen die het maatschappelijk minder of moeilijk hebben. Echter in de meeste gevallen is de tuin direct voor of achter de woning. Opvallend is dat het merendeel van de initiatiefnemers gezinnen met kinderen zijn, hoger opgeleid is en eigenaar is van een koopwoning. Een aantal bewoners gaf aan niet te behoren tot de typische sociale klasse van de Oosterparkwijk. De organisatorische structuur kent in bijna alle gevallen een informele setting. In het merendeel van de onderzochte projecten is geen sprake van een hiërarchische structuur anders dan de natuurlijke influentie en overwicht van actieve burgers. Overleg vindt voor het merendeel plaats ofwel in de tuin, om het huis of via een whatsapp groep op de mobiele telefoon. Wel is bij de Hof van Reseda en de Stadswerf sprake van een bestaand netwerk dat in de vorm van een vereniging van eigenaren bestaat voor collectieve uitgaven. Beide projecten gebruiken deze setting ook als platform voor de tuin.

De visies verschillen per project; Toentje leeft erg met de gedachte een maatschappelijke bijdrage te willen doen aan diegene die sociaal geïsoleerd zijn, educatie te bieden en met die inzet een distributielokaal te worden voor de voedselbank. Het is een visie die vooral gericht is op armoedebestrijding en maatschappelijke betrokkenheid. Bij de Pioentuin en

aan de Florakade is de focus vooral gericht op het bijhouden en beheren van openbare ruimte uit irritatie voor verlies en liefde voor tuinieren. Bij deze projecten was het vooral de selectieve verwildering, die leidde tot actieve bewoners in het beheren van de openbare ruimte.

Bij de Hof van Reseda was het vooral het monotone beeld dat de aanleiding gaf; men heeft daar de visie om door te ontmoeten en door samen te beheren een veilige plek te creëren voor kinderen en meer buitenruimte beschikbaar te stellen om te verblijven.

5.2.3 Samenwerking en verhoudingen

Het merendeel van de projecten is ontstaan vanuit een buurtinitiatief maar, is vanaf de initiatieffase ondersteund vanuit de gemeente en/ of woningcorporatie. De uitzondering hierbij is het initiatief aan de Florakade, waar de initiatiefnemers in eerste instantie zonder toestemming aan de zij slag gegaan. De projecten Pioentuin en Hof van Reseda zijn initiatieven die vooral door gezinnen worden geleid, al dan niet met kinderen. Het actieve netwerk beperkt zich tot de woonblok en is slechts een deel van de straat. Omdat de Hof van Reseda omsloten ligt achter de woningen is weinig sprake van informeel contact met andere bewoners uit de Oosterparkwijk. Dit is bij de Pioentuin en Florakade wel mogelijk, gezien het feit dat beide projecten prominent onderdeel uitmaken van de openbare ruimte. Tussen de initiatieven blijkt weinig tot geen contact of samenwerking. Bij de Stadswerf is het wel de bedoeling meer samen te werken met Toentje, omdat beide projecten aan elkaar grenzen. Beide projecten zouden van elkaar kunnen profiteren, bijvoorbeeld gezamenlijk inkopen van middelen.

Kenmerkend is dat voor het realiseren van de projecten in bijna alle gevallen de samenwerking met de gemeente positief wordt ervaren. Vooral de groenparticipatiecoördinator wordt als belangrijke meerwaarde gezien. Langs deze weg biedt de gemeente vooral een ondersteunende bijdrage en helpt bewoners hun initiatieven van de grond te krijgen en te laten slagen. Momenteel is de gemeente bezig te kijken of beleid dusdanig afgestemd kan worden, dat bewoners meer openbare ruimte in beheer willen en kunnen nemen. De projecten zijn een product van initiatieven die door bewoners zijn genomen en die zijn voortgekomen uit de samenwerking en draagvlak uit de buurt. In alle gevallen gaat het om locaties en grond die eerst in beheer waren van de publieke sector (gemeente of woningcorporatie). Er zijn weinig andere actoren betrokken in het proces en de ruimte die in zelfbeheer is gegeven. Gezien dit feit kunnen gemeente en bewoners werken aan een integrale toenadering in het realiseren van initiatieven. De groenparticipatieprojecten in de Oosterparkwijk kennen allen een verschillende ontstaansgeschiedenis. De ontwikkeling aan de Hof van Reseda is een pilotproject geweest in de samenwerking tussen de Gemeente Groningen en bewoners en wordt door de gemeente in de structuurvisie aangedragen als voorbeeld voor een nieuwe aanpak (Gemeente Groningen, 2012). De samenwerking is daar begonnen met een initiatief van bewoners die inspraak wilden krijgen in de inrichting van de groene openbare ruimte in hun woonomgeving. Dit is in samenwerking met de gemeente veranderd in het zelf mogen aanleggen en aanplanten van de openbare ruimte. Dit is ook het geval geweest bij de Stadswerf die vanuit de vereniging van eigenaren de samenwerking heeft opgezocht met de woningcorporatie en gemeente om bewonersinitiatieven te laten ontstaan.

Bij de Pioentuin bleek door het verwilderingsbeleid van de gemeente de angst voor verlies en verloedering te ontstaan; ditzelfde geldt voor het initiatief aan de Florakade. Echter bij de pioentuin is het initiatief vanuit de burger gekomen om in samenspraak met de gemeente het beheer over te nemen; in beginsel door de bestaande beplanting bij te houden. Dit is de aanzet geweest voor mensen uit de buurt om zich gezamenlijk in te zetten voor de groene openbare ruimte; niet voor de monotone beplanting van de gemeente maar met eigen begroeiing. Bij de Florakade is het initiatief illegaal gestart, waarbij de bewoners zich net als bij de Pioentuin stoorden aan de verwaarlozing van de openbare ruimte, maar zonder toestemming van de grondeigenaar het beheer van de grond op zich namen. Na verloop van tijd is wel door de initiatiefnemers aangegeven bij de gemeente dat zij dit initiatief waren gestart. Zo blijkt dat initiatieven die gaande zijn in de Oosterparkwijk vooral het initiatief zijn van de bewoners zelf. De gemeente heeft hierin wel een grote rol: ten eerste omdat het gaat over openbare ruimte en te tweede omdat het beheer niet volledig overgenomen kan worden door bewoners. Immers deze hebben niet alle middelen en materialen om bijvoorbeeld bomen te kappen en snoeiafval af te voeren. Het zijn dus samenwerkingsverbanden tussen publieke en private partijen die door zelforganisatie begonnen zijn maar door de samenwerking met de gemeente verschoven zijn naar zelfbeheer projecten die ondersteund worden door de gemeente.

5.3 Tot slot

In resumé kan gesteld worden dat er met de verschillende initiatieven invulling wordt gegeven aan het groenparticipatiebeleid van de Gemeente Groningen. Bij een meer kritische benadering is het in sommige gevallen juist een reactie op het beleid; verwildering wordt door bewoners in sommige gevallen gezien als verwaarlozing. Naast verlies is het in een aantal gevallen ook de monotonie, die zorgt voor onvrede en actie bij bewoners. Op te merken is dat het overgrote merendeel van de projecten niet buurt-overstijgend is. In bijna alle gevallen is het een groep bewoners, de bewoners wonen in een koopwoning, hebben een dubbel inkomen en is hoger opgeleid. Tevens hebben veel van de actieve deelnemers kennis van wegen die bewandeld moeten worden voor subsidies en overige zaken. Dat duidt mogelijk op het feit dat burgers die woonachtig zijn in een koopwoning vaak meer financiële middelen hebben om de tuin te onderhouden, wat een positieve invloed heeft op de kwaliteit. Bij huurders kan dit anders uitpakken, de woontijd is vaak korter en men is minder bereid te investeren. Vervolgonderzoek zou kunnen uitwijzen dat deze groep wel bereid is meer te investeren in het beheren van publieke ruimte. In dit onderzoek is vooral de eerste groep bestudeerd, waarbij de opvattingen per initiatief verschillen. Dit zal in hoofdstuk 6 verder worden toegelicht.

6 Zelfbeheer in de praktijk: een vergelijkende analyse

Naast het definiëren van de problemen en het inzichtelijk maken van het huidige beleid, zal dit hoofdstuk een analyse vormen van de informatie, die afkomstig is uit de verschillende rapportages en interviews. De interviews zijn gehouden onder vijf verschillende projecten (paragraaf 4.1) in de Oosterparkwijk van Groningen. Daarnaast wordt de relatie besproken tussen theorie, beleid en activatie van burgers in de Oosterparkwijk van Groningen. Eerst zal ingegaan worden op de relatie van bewoners met de gemeente en vervolgens de relatie tussen de bewoners om uiteindelijk tot een helder onderbouwde rapportage te komen.

6.1 Werkwijze van de Gemeente Groningen

Uit de beleidsvisie van de Gemeente Groningen blijkt dat met de introductie van de ‘Groene Pepers’, de Gemeente Groningen groenparticipatie laagdrempelig wil houden; het moet toegankelijk zijn voor alle bewoners. In de structuurvisie wordt nadrukkelijk gestreefd naar participatie in beleid en uitvoering (Gemeente Groningen 2009, p.10). Hoewel de beleidsvisie vooral gaat over hoe openbare ruimte ingedeeld zou moeten worden en aan welke kwaliteiten het zou moeten voldoen, is in eerste instantie alleen de nevingroenstructuur⁷ toebedeeld aan groenparticipatie voor bewoners. De gemeente heeft met de visie het idee bewoners te betrekken op het niveau van de buurt of straat en richt zich op medeverantwoordelijkheid van de nevingroenstructuur. Echter in de uitwerking van het beleid blijkt dat de afgelopen jaren een forse toename in de interesse voor zelfbeheer van openbare ruimte is ontstaan (Gemeente Groningen, 2013). Volgens de groenparticipatie coördinator van de Gemeente Groningen is sprake van een explosieve groei in het zelfbeheer van openbare ruimte. Dit blijkt ook uit cijfers van het NMFG en de Gemeente Groningen; vooral het hebben van een moestuin of fruitboom is hot (Gemeente Groningen, 2014). Een voorbeeld is het project de ‘eetbare stad’, dat vanaf de start in 2010 in drie jaar tijd gegroeid is naar 55 geregistreerde stadstuintjes (NMF Groningen, 2013). Het is moeilijk het aantal niet geregistreerde initiatieven uit te drukken in cijfers.

Hoewel de toename van het aantal actieve bewoners en projecten niet alleen toe te schrijven is aan het de eetbare stad of het groenparticipatiebeleid van de Gemeente Groningen heeft het wel bijgedragen aan een transitie naar een meer actieve houding.

“Wij hier in Groningen zijn hier heel sterk van we reageren alleen nog op bewonersinitiatieven. Aan de ene kant roep je de burger op - ga wat doen in de openbare ruimte - dus dat betekent dat je ze wel een beetje praktisch moet ondersteunen.” - Groenparticipatie Coördinator Gemeente Groningen.

⁷ Nevingroenstructuur is samen met de basisgroenstructuur de terminologie die de gemeente Groningen gebruikt om de groenstructuurvisie in te richten. De basisgroenstructuur bestaat uit: stedelijke Ecologische Structuur, parken en grotere groenstroken. De nevingroenstructuur is al het overige groen vooral op het niveau van buurt of straat (gemeente Groningen, 2009).

Eenzijds stelt de gemeente zich afwachtend op, anderzijds willen zij een handreiking bieden aan diegene die actief wil worden in het beheren van openbare ruimte. De gemeente biedt bewoners de mogelijkheid en flexibiliteit projecten op te starten mits er voldoende draagvlak is. De gemeente reageert op initiatieven van bewoners. Deze kunnen aanspraak maken op ruimte, subsidie(s) en kunnen rekenen op gemeentelijke steun, mits zij zelf voldoende draagvlak in de buurt of straat weten te krijgen. Dit sluit aan bij de visie van het opbouwwerk van Stiel, die net als de gemeente een afwachtende houding aanneemt en alleen reageert op bewonersinitiatieven. Indien ideeën ontstaan of initiatieven geopperd worden, is er vanuit de instelling steun om deze samen met bewoners dit van de grond te krijgen. De rol van de opbouwwerkers is vooral voor de zwakkere burgers een noodzakelijk goed. Het gaat er bij de opbouwwerkers om vooral burgers te betrekken die minder geschoold zijn, om juist hun te helpen hun ideeën te verwezenlijken.

“Vroeger was het echt alleen maar insteken op problemen en mensen in beweging zien te krijgen die helemaal niets willen en zoiets hebben van ‘laat me met rust’. En wat we nu doen is veel meer kijken naar waar zit wel kracht en waar zitten kansen en hoe kan je die mensen nu in gaan zetten om de rest ook een niveau hoger te tillen.” – Buurtcoördinator Stiel.

De gedeelde visie van zowel de gemeente als het opbouwwerk is dat burgers zich meer in zouden kunnen en moeten zetten in de wijk. De verantwoordelijkheden hiervoor blijken in de praktijk in meerdere gevallen diffuus, volgens de geïnterviewde deelnemers uit de Oosterparkwijk is er met de gemeente niet meer vastgelegd dan enkele mondelinge afspraken. Volgens de groenparticipatiecoördinator van de Gemeente Groningen, is en blijft de gemeente ten alle tijde verantwoordelijk voor de openbare ruimte. Dit sluit aan bij het gemeentelijke beleid, dat het als volgt omschrijft: “Het gaat om kleinschalige projecten, waarbij bewoners het beheer van woongroen op zich nemen, maar de regie in handen van de gemeente blijft” (Gemeente Groningen, 2009). Het is een omschrijving die niet specifiek en eenduidig is over welke taken wel en niet onder beheer van bewoners vallen. Wel blijkt duidelijk dat de gemeente ten alle tijde de regie in handen heeft. Uit de gesprekken blijkt dat het in beheer geven van ruimte en de ondersteuning daarin afhangt van de mate waarin bewoners in hun eigen handelingen kunnen voorzien.

Elk initiatief is uniek, vanuit de gemeente is maatwerk nodig om tegemoet te komen aan juist die zaken die voor bewoners niet zelf te realiseren zijn. In de praktijk is dan ook vaker sprake van zelfbeheer dan van zelforganisatie in het beheren van openbare ruimte. Initiatieven ontstaan wel als resultaat van zelforganisatie, echter niet alle taken kunnen overgenomen worden. Vaak is er gebrek aan kennis, geld of middelen en zal inclusie van de gemeente vanaf de initiatieffase ontstaan. In deze context is zelfbeheer vooral gericht op het overnemen van gemeentelijke taken. Door het in beheer nemen van groene openbare ruimte. Uit dit onderzoek blijkt dat dit in de Oosterparkwijk vaak in een ondersteunende vorm voorkomt. Behalve de Florakade hebben de projecten vanaf de initiatieffase, in samenspraak met de

groenparticipatiecoördinator toestemming om projecten uit te voeren en zijn vanuit de buurt contactpersonen aangesteld die de koppeling zijn tussen initiatief en gemeente. Dit blijkt een succesvolle manier van samenwerken voor zowel de gemeente als burgers betrokken bij de projecten. In het hiernavolgende zal verder ingegaan worden op de ervaringen van bewoners betreffende zelfbeheer van publieke ruimte.

6.2 Actieve Burgers aan het woord

In deze paragraaf worden aan de hand van verschillende theoretische achtergronden de interviews over motieven van bewoner geanalyseerd. Eerst zullen de kenmerken van de geïnterviewden omschreven worden, vervolgens de sociaal- en culturele capaciteiten om inzicht te krijgen in de verschillende bewoners uit de Oosterparkwijk en de contacten die binnen of buiten projecten ontstaan of aanwezig zijn.

6.2.1 Sociaal- en culturele capaciteiten

Op basis van de theorie van de Bourdieu (1989) zijn het vooral de hogere klassen in de samenleving die door hun netwerk en relaties meer invloed hebben in de samenleving en meer gedaan krijgen. De kapitaalsvormen die de mate van invloed bepalen zijn: sociaal, economisch en cultureel kapitaal. Uit de verschillende interviews die zijn gehouden in de Oosterparkwijk, bleek het merendeel van de initiatieven vooral van hoger opgeleiden komen, in veel gevallen zijn het gezinnen met een koopwoning, een midden of hoog inkomen. Ook blijkt dat in de Oosterparkwijk niet in elke buurt het vermogen is zelforganisatie van de grond te krijgen. Zo blijkt uit het interview met de opbouwwerker dat vooral zwakkere bewoners moeite hebben met de communicatie en vaak niet weten welke wegen te bewandelen. Ondanks ideeën die er vaak wel zijn, komen bewonersinitiatieven bij deze groep moeizaam op gang. Diverse uitspraken die naar voren kwamen tijdens de interviews, illustreren dat 'klasse' kan afhouden van activisme.

“het zijn allemaal mensen die niet gewend zijn te vergaderen”

“het is heel moeilijk om ze een niveau hoger te laten praten”

“bewoners hebben daar echt duidelijk begeleiding bij nodig, dat gaat heel moeilijk want die worden het totaal niet met elkaar eens”

“initiatieven stoppen vaak ook weer door ruzies”

“zonder ondersteuning gaat het domweg niet”

Het moeizaam van de grond komen van initiatieven kan duiden op het sociaal onvermogen dat vooral in de sociale huurwijken aanwezig is. Zonder ondersteuning lukt het bewoners vaak niet initiatieven van de grond te krijgen door het gebrek aan kennis en contacten die beslissend zijn of kunnen zijn voor hun ideeën. Ditzelfde beeld heeft de Gemeente Groningen die dit aanvalt met allochtone groepen. Het onderlinge contact is aanwezig, de ideeën zijn er, echter het daadwerkelijk overgaan tot het doen en uitvoeren van ideeën blijkt een lastige opgave. Omdat het in deze studie gaat over bepalende factoren van actieve bewoners zal niet verder ingegaan worden op voorgenoemde burgers. De kern van de vergelijking is dat het niet gaat om het

kwantitatieve contact, maar om de kwaliteit van die contacten. De contacten moeten ook het vermogen hebben om kansen te creëren en invloed te krijgen over bepaalde zaken.

Volgens het opbouwwerk zijn dit vooral sociale huurders die hierin extra ondersteund moeten blijven worden. Door het zoeken naar en het ondersteunen van initiatieven van bewoners kunnen projecten van de grond komen, echter ondersteuning bieden is noodzakelijk. Samenwerking van een groep hechte bewoners is nodig. De functie van het opbouwwerk levert een bijdrage aan de steun die geboden moet worden aan bewoners die zich kunnen, maar ook willen inzetten voor de wijk. In vergelijking met de theorie van Bourdieu (1989) blijkt, mede ingegeven door de resultaten uit de interviews van de gemeente en het opbouwwerk, dat zwakke burgers die over minder sociaal, economisch en cultureel kapitaal beschikken toch enige vorm van ondersteuning nodig hebben om initiatieven te laten ontstaan. Dit kan in verband worden gebracht met de lastige communicatie en het gebrek aan natuurlijke capaciteit(en). Zo blijkt uit het interview met de opbouwwerker dat dit juist de sterke met de zwakke bewoners onderscheidt. Tevens spelen sociale problemen en (buren)ruzies elkaar in de hand. Omdat het onderzoek gaat over actieve burgers, betrokken bij projecten in de Oosterparkwijk, zal het hiernavolgende toegespitst worden op deze groep. Eerst zal gekeken worden naar de motieven van mensen die actief zijn in de wijk, aansluitend zal ingegaan worden op de sociale contacten en netwerken.

6.2.2 Motieven van burgers

Tijdens de gesprekken is de geïnterviewden gevraagd naar beweegredenen; waarom zij actief zijn geworden in het beheren van groene publieke ruimte. Uit de literatuur bleek al dat mede door de terugtocht van de overheid steeds meer verwacht wordt van de burgers (Van de Wijdeven, 2013; ROB, 2012; WRR, 2012; PBL, 2011). Echter, de overheid kan burgers niet verplichten publieke taken over te nemen. Daarnaast zijn collectieve belangen vaak niet gelijk aan individuele belangen en andersom. Hierin is interessant te achterhalen waarom burgers actief zijn; wat is voor burgers de achterliggende reden verantwoordelijkheden voor openbaar groenonderhoud over te nemen van de publieke sector?

Uit de interviews blijkt een verscheidenheid aan motieven waarom burgers actief geworden zijn (figuur 5). Het merendeel van de geïnterviewden is actief geworden wegens het verlangen een maatschappelijke bijdrage te leveren aan hun wijk of buurt. Zo blijkt dat in vijf van de zes gevallen irritatie was over hoe de gemeente omging met het beheer van de groene openbare ruimte; verlies, verwaarlozing en een monotone straatbeeld gaven hierin de doorslag. De monotone inrichting en het onderhoud daarvan blijkt niet altijd aan te sluiten op de behoefte van burgers, dit is in hun ogen van onvoldoende kwaliteit. In figuur vijf (5) zijn de belangrijkste motieven in onderlinge samenhang gevisualiseerd. Hierin is het leveren van een *maatschappelijke bijdrage* bovenaan het web geplaatst met daaronder de elementen die dat opgang brengen: monotonie, verwaarlozing en verlies (figuur5). Immers, de maatschappelijke bijdrage kwam in veel gevallen voort als reactie, die leidde tot een bijdrage. Dat duidt erop dat bij een verminderde belevingswaarde, men de bereidheid vindt om zelf actief te worden. Echter moet wel de kanttekening geplaatst worden dat het ten alle tijde een meerwaarde moet opleveren voor bewoners. Waar het uiteindelijk om gaat is dat bewoners meer inspraak willen

hebben in het openbaar groen en hoe de woonomgeving eruit zou moeten zien. Uit de interviews blijkt dat verschillende bewoners bereid zijn op te treden tegen verwaarlozing; er ontstaat iets gezamenlijks. Dat de geïnterviewden zich willen inzetten voor de groene openbare ruimte uit angst voor verlies of verwaarlozing duidt ook op een meerwaarde die bewoners er in zien. Immers ze willen een woonomgeving die aansluit bij hun verwachtingen. Door gezamenlijk openbare ruimte aan te pakken en zelf aan de slag te gaan ontstaan nieuwe dingen; zo blijkt uit de interviews dat er buurtoverstijgende contacten ontstaan.

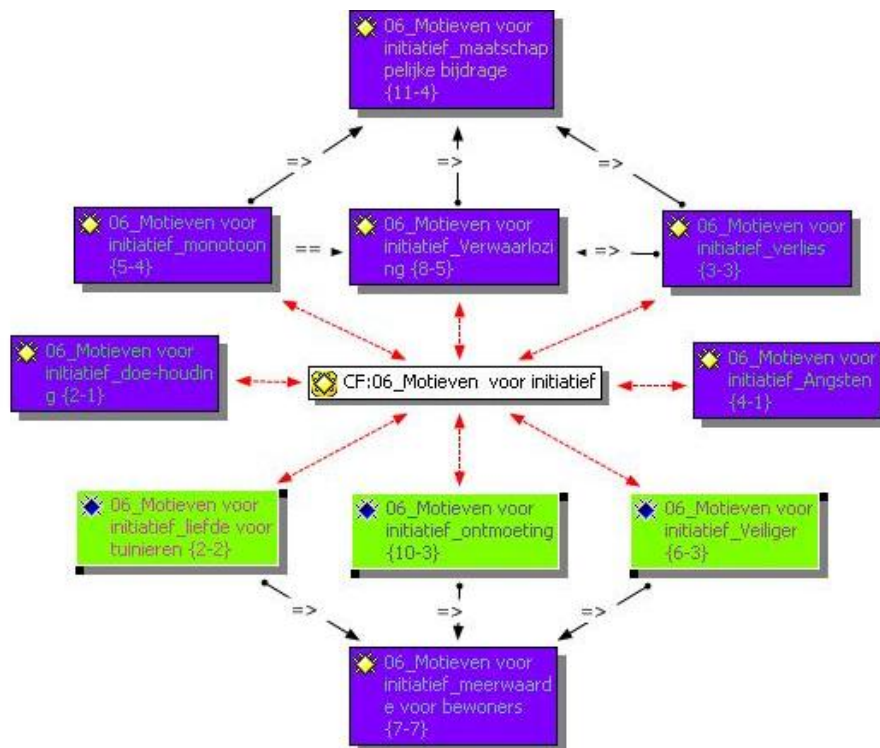
Initiatiefnemer I	<i>“Ik heb gesprekken met mensen met wie ik normaal nooit zou praten of dat die gewoon langs zouden lopen en dan is er op één of andere manier ruimte voor contact, dus dat is wel heel erg leuk.”</i>
Initiatiefnemer II	<i>“Soms ging ik twee of drie uren wat doen en dan werd ik echt wel tien keer aangesproken en kwamen er mensen naar mij toe en die wilden dan weten wat ik deed en dan alles zien en moest ik alles uitleggen, maar ik heb daar geen zin meer in want ik wil gewoon eigenlijk bezig”</i> <i>“Ik wil niet zo meer richten op buiten en er om, gewoon lekker tuinieren en wie komt, die zich aanmeldt; doe maar lekker mee.”</i>
Initiatiefnemer III	<i>“Mensen zitten op bankjes hier als de zon mooi is, ze zetten een stoel tussen die moestuintjes en gaan daar in de zon zitten, iemand sluit aan. Ze hebben daar de picknicktafel, daar komt meteen de koffie, de thee en de wijn op tafel en we hebben ook spontane buurtborrels weet je wel, die dan zo ontstaan”</i>
Initiatiefnemer IV	<i>“Omdat je gewoon een besloten gemeenschappelijke ruimte hebt waar je jezelf kunt zijn en waar je de mensen kent die je tegenkomt.”</i> <i>“Het is wel openbare ruimte maar die steeg is in principe van ons en er staat ook aan het begin van de steeg een verboden toegangsbord omdat het eigen terrein is. Als er iemand met de hond loopt of zo, dan gaan we er wel even naartoe van ‘zoekt u iemand of zo? ‘Nee, ik loop hier gewoon met de hond; dat is niet echt de bedoeling, want dit is privé terrein zeg maar.”</i>
Opbouwwerker	<i>“Ik ben hier constant hallo aan het zeggen, ik moet dan een knop omzetten, iedereen zegt hier hoi, als je loopt ongeacht wie je bent of waar je in rijdt.”</i>

Tabel 7 Visie op sociale ontmoeting en mate van betrokkenheid enkele uitspraken ter illustratie (bron: eigen interviews, 2014).

Putnam (2000), maar ook Bowles & Gintis (2002) en anderen stellen dat door herhaaldelijke interacties een betrouwbaar netwerk kan ontstaan, er ontstaat herkenning tussen vreemden (publieke familiariteit) wat uiteindelijk leidt tot lagere transactiekosten. Dit is het uitgangspunt van de sociaal kapitaal theorie, deze berust op vertrouwen, wederzijds respect en wederkerigheid. Men doet iets in de overtuiging er op een later moment weer iets voor terug te krijgen. Belangrijk uitgangspunt is dat door publieke interacties men eerder geneigd is

toenadering te zoeken tot anderen, door ze aan te spreken. De drempel is lager om elkaar aan te spreken, dit resulteert in minder anonimiteit.

Tijdens de gesprekken is de geïnterviewden gevraagd naar hun ervaringen met sociale ontmoetingen in de buurt en in welke mate de projecten hebben bijgedragen aan het ontstaan van nieuwe contacten. Immers bewoners die actief zijn in het beheer van groene openbare ruimte brengen meer tijd door in het publieke domein, wat zou kunnen leiden op meer ontmoeting en aanspraak. Zo blijkt uit verschillende interviews, dat mede door gerealiseerde initiatieven er volgens de geïnterviewden meer aanspraak is in de buurt met (onbekende) passanten en bewoners die verderop in de wijk wonen. Ontmoetingen in het publieke domein blijken niet door iedere actieve bewoners als prettig ervaren (tabel 7). Echter, heeft dit wel een positief effect op de leefbaarheid in wijken.

Figuur 7 Motieven van geïnterviewden (bron: primaire data door eigen interviews).

6.3 Zelfbeheer: waar staan we nu

De Gemeente Groningen wil initiatieven vanuit de samenleving stimuleren en acht dit van belang om buurten gezond en leefbaar te houden (Gemeente Groningen, 2009), zij wil meer zeggenschap over de eigen woonomgeving en inhaken op burgerinitiatieven. In deze paragraaf zullen de belangrijkste regels aan bod komen die de gemeente stelt voor burgers en die burgers onderling stellen in de samenwerking. Ook worden conflicterende regels van beide werelden toegelicht en tevens wordt besproken waar zelfbeheer op de participatieladder geplaatst kan worden. Ten slotte volgt een reflectie op de theorie of zelforganisatie die verandert in zelfbeheer en wellicht ook kans heeft terug te veranderen in een zelforganiserend vorm.

6.3.1 Regels en gewoonten in de samenwerking

Formeel - In de samenwerking met publieke organisaties blijkt dat zowel vanuit de woningbouwcorporatie als de gemeente draagvlak in de buurt als kernwaarde wordt gezien om initiatieven te starten. Dit is een basisvoorwaarde die de gemeente stelt aan bewonersinitiatieven die iets op gang willen brengen. Wat in de praktijk echter opvalt; is dat er tussen de gemeente en de projecten geen verdere contractuele overeenkomsten zijn vastgelegd over de verdeling van de taken. Er zijn slechts enkele mondelinge overeenkomsten. De Gemeente Groningen heeft in 2010 een groenparticipatiecoördinator aangesteld die in overleg met bewoners afsprekt welke ruimte in beheer wordt genomen. Ook spreekt hij met bewoners af welke beheertaken overgenomen worden (Gemeente Groningen, 2010). Vanuit het beleid is wel een participatieovereenkomst beschikbaar, echter blijkt deze niet actief te worden gebruikt in de overeenkomst tussen gemeente en de initiatiefnemers van projecten in de Oosterparkwijk. Dat leidt ertoe dat beheertaken zowel voor de gemeente als voor de bewoners diffuus zijn, zodat daardoor verwarring kan ontstaan over verantwoordelijkheden.

In dit onderzoek is ook gekeken naar afspraken en samenwerkingsverbanden tussen de verschillende projecten. Ook hier is niet of nauwelijks contact of sprake van samenwerking of overeenkomsten tussen projecten. Een duidelijke aanwijsbare reden is niet te geven, wel is er een aantal keren aangegeven dat tijdgebrek vanwege werk een rol kan spelen in het participeren in de tuin. Tevens is een aantal keren aangegeven tijdens de interviews dat actieve burgers niet de behoefte hebben samen te werken met andere projecten. Betrokkenheid van de projectgroepen met de wijk blijken hierdoor niet of lijken nauwelijks aanwezig. Zo blijkt dat slechts één geval daadwerkelijk de samenwerking heeft met andere organisaties uit de wijk. De Hof van Reseda werkt samen met de kinderdagopvang, speeltuinvereniging, de school en andere organisaties om zelf als inspiratiebron andere mensen in de wijk te stimuleren en als ervaringsdeskundigen te adviseren. Echter blijkt uit het merendeel van de interviews, dat de behoefte om buurtoverstijgende projecten te realiseren, niet aanwezig. Het merendeel speelt zich af op buurt of straatniveau. Dat sluit aan bij het gemeentelijke beleid over de kleinschaligheid van de projecten (gemeente Groningen, 2010). Er kan gesteld worden dat er in de onderlinge samenwerking tussen gemeente en initiatiefnemers geen andere overeenkomsten zijn, dan mondelinge afspraken. De samenwerking blijkt in de praktijk niet strak en rigide, maar in overleg te gaan met wat de bewoners willen. Advies van de groenparticipatiecoördinator wordt gevraagd over praktische zaken en mondelinge besluiten.

Enerzijds is de gemeente opzoek naar een partner in het beheren en onderhouden van openbare ruimte 'medebeheer', maar anderzijds wil de gemeente ook ruimte bieden aan burgers die zelf ideeën hebben voor hun woonomgeving. In het licht van de theorie van Arnstein (1969) kan gesteld worden dat zelfbeheer in Groningen momenteel verkeert in de bovenste treden van de participatieladder. Dit blijkt uit de werkwijze van de gemeente: enerzijds geven zij ruimte voor zelforganisatie, maar anderzijds voelen zij de plicht om bewoners hierin te ondersteunen. Hieruit blijkt dat de gemeente eerder zoekt naar een partner in het beheer, dan dat zij wil dat bewoners volledig controle krijgen. Er moet wel bij opgemerkt worden, dat invloed van bewoners steeds belangrijker is, mogelijk om het enthousiasme van burgers te behouden.

Informeel - In het beheren van publieke grond door bewoners, zullen burgers zelf taken aan elkaar moeten toedelen. Echter, het overnemen van beheertaken voor publiek grond staat in die zin nog in de kinderschoenen, zodat er momenteel nog weinig regels zijn voor zelfbeheer⁸. Zo blijkt uit vijf van de zes interviews dat taakverdeling in de aard ligt van de bewoners. Het is een veld zonder regels, dat door veel bewoners draait op enthousiasme (zie tabel 9). In het licht van de theorie van Arnstein blijkt binnen de groepen een verdeling van invloed die voortkomt uit de natuurlijke positie die men heeft in de samenleving. Het resultaat is dat taken organisch worden toebedeeld en initiatieven veelal genomen worden uit enthousiasme.

Initiatiefnemer I	<i>“ik denk dat het een succes maakt is dat iedereen z`n eigen stukje heeft en daar kan doen wat hij wil, volgens mij is het daarom een succes, want als dat er niet zou zijn... want doordat die vrijheid er is voelen mensen zich vrij om daar dingen te doen, zonder dat het onder dwang is.”</i>
Initiatiefnemer II	<i>“liever gewoon niet, want dan hoeven we ook niet te overleggen en dan voel ik mij ook niet schuldig als ik een jaar er niet zoveel aan toe kom en het onkruid laat staan bijvoorbeeld. Ik ben niemand iets verplicht nu.”</i>
Initiatiefnemer III	<i>“ja dat ontstaan organisch, een beetje op waar mensen een beetje goed in zijn en niet iedereen kan er zijn altijd, dus wie mee kan doen en dan wordt een beetje bekeken van nou wat moet er gebeuren en wie doet wat en wat vind je leuk”</i>
Initiatiefnemer IV	<i>“die worden niet toegewezen, het is meer dat het ontstaat vanuit het enthousiasme van ieder zelf. Als je iets wilt dan doe je dat en heb je er geen zin in dan doe je het niet.”</i>
Initiatiefnemer V	<i>“Ik ben er altijd een beetje op tegen om van te voren allerlei regels af te spreken over zaken die mis zouden kunnen gaan Laten we er nou eerst vanuit gaan, dat iedereen die daar een moestuintje onderhoudt dat ook zelf graag wil. En als het tegendeel blijkt, dan moet je eerst maar eens even met elkaar gaan praten.”</i>
Projectleider	<i>“het is wel vrijwillig maar niet vrijblijvend, dat is ook het lastige van de meeste vrijwilligersorganisaties”</i>

Tabel 9 Beslissingen en keuzes, wie heeft de touwtjes in handen? Enkele uitspraken ter illustratie (bron: eigen interviews, 2014).

⁸ Regels voor zelfbeheer van openbare ruimte is nu vooral vastgelegd in de groenparticipatieovereenkomst en is vanuit de structuurvisie ‘Groene Pepers’ gericht op kleinschalige projecten op buurt of straatniveau. Zie voor volledig overzicht: <http://gemeente.groningen.nl/natuur/meedoen-in-het-groen>

Het merendeel van actieve bewoners beschikt over capaciteiten om zelfsturend te werken. Een mogelijke verklaring hiervoor is de achtergrond en de sociaal culturele positie van de betrokkenen (paragraaf 6.2). Beslissingen worden in de meeste gevallen genomen op basis van onderling overleg dat tijdens het samenwerken of een gezamenlijke activiteit ontstaat. Spontane ideeën monden uit in organische groei, die stap voor stap gevormd wordt. Zo blijkt uit het merendeel van de interviews geen typische hiërarchische structuur aanwezig. Een aantal uitspraken is in bovenstaand tabel opgenomen ter illustratie (zie tabel 9). Vanuit de gemeente is draagvlak de meest belangrijke pijler om initiatieven in wijken en buurten te laten ontstaan. Bewoners dienen zelf aantoonbaar te maken, dat meer dan zeventig (70) procent van de bewoners akkoord is. Echter de groeps grootte voor de daadwerkelijke realisatie kan bestaan uit minimaal drie (3) personen, die tevens voor de gemeente aanspreekpunt zijn. Uit de interviews blijkt dat de onderlinge samenwerking geen andere regels kent, dan waarden en normen zoals die ook gelden in de samenleving. Mogelijk houdt dit verband met de specifieke doelgroep die voor dit onderzoek is gebruikt. De groeps grootte heeft ook invloed op de samenwerking. Door de kleinschaligheid van de initiatieven blijft het overzichtelijk en kunnen bewoners makkelijk het overzicht bewaren. Dit blijkt aan de stadswerf anders. Dit project zit nog in een beginstadium, maar er blijkt al vooropgesteld een structuur te ontstaan met werkgroepen die verantwoordelijkheden krijgen toebedeeld. Hoe dit zich de komende jaren gaat ontwikkelen is bijzonder interessant. Dit initiatief heeft immers een hele andere structuur dan de overige initiatieven. Het succes zou de toekomst moeten uitwijzen.

Conflicterende regels en gewoonten - Uit de interviews blijkt dat door het gebrek aan regels en verantwoordelijkheden tussen de groepen en de gemeente wrijving kan ontstaan. Het eerder genoemde voorbeeld van de boom kan er uiteindelijk toe leiden dat het enthousiasme verdwijnt van initiatiefnemers. Immers ze hebben het gevoel een maatschappelijke bijdrage te leveren vanuit hun eigen enthousiasme, maar als zij zonder (goed) overleg verantwoordelijkheden opgedragen krijgen gebeurt het tegenovergestelde.

Opvallend is dat bij één van de projecten in de publieke ruimte, die in zelfbeheer is gegeven door de gemeente, verboden toegang is voor andere bewoners uit de wijk. Dit is opmerkelijk want de Gemeente Groningen stelt juist het behoud van het open karakter als voorwaarde voor het overnemen van openbare groene ruimte en stelt dit als volgt: “Het openbaar groen mag geen verlenging worden van een eigen tuin en moet het openbare karakter behouden” (Gemeente Groningen, 2010). Dat het openbaar moet zijn is een feit, hiervoor is de IGG-Regeling in het leven geroepen. Er blijkt hierin een mix te ontstaan tussen twee regelingen met daartussen de vrijheid van bewoners voor eigen inbreng, deze wordt vooral geboden door de groenparticipatiecoördinator. Duidelijke voorbeelden zijn de projecten Pioentuin en de Florakade, die met hun open karakter toegankelijk zijn voor iedereen.

De groenstructuurvisie stelde aanvankelijk dat groenparticipatie en zelfbeheer van bewoners slechts in de nevgroenstructuur plaats mocht hebben. Dit blijkt in de praktijk anders uit te pakken. Burgers willen vooral juist daar waar open vlaktes zijn of monotoon struikgewas die onderdeel uitmaken van de hoofdstructuur (parken, veldjes et cetera) initiatieven starten. De Pioentuin is daar een sprekend voorbeeld van. Om initiatieven toch te

laten starten en gehoor te geven aan het enthousiasme van bewoners mogen in overleg met de groenparticipatiecoördinator ook op deze plekken initiatieven gestart worden.

6.3.2 Van zelforganisatie naar zelfbeheer en terug

Succesvol zelfbeheer verlangt een idealistisch toekomstbeeld van actoren die samen stapsgewijs veranderingen in gang kunnen zetten. Het is van essentieel belang dat er ook de mogelijkheid is om veranderingen op gang te brengen. Met andere woorden: Er moet ruimte zijn voor actoren die het vermogen hebben zich te ontwikkelen zoals het maken van plannen voor initiatieven. Uit de theorie blijkt dat zelforganisatie vaak ontstaat vanuit het eigen belang van actoren in de samenleving. Dat zonder inclusie van de overheid, op basis van eigen motieven en denkbeelden initiatieven op gang komen (Boonstra & Boelens, 2011; Duit & Galaz, 2008). Immers de overheid kan zelforganisatie niet op gang brengen. Het is iets dat ontstaat, zonder inclusie van een overheid. Vanuit beleidsmatig perspectief gaat het bij zelforganisatie niet zozeer om het betrekken van burgers bij het maken van beleid, maar ruimte bieden aan het zelforganiserend vermogen vanuit de samenleving. Aan de hand van dit onderzoek is onderzocht of de initiatieven die door zelforganisatie ontstaan en overgenomen worden door de samenwerking met de publieke sector onder de noemer zelfbeheer, ook weer kans hebben te transformeren naar zelforganisatie.

In dit onderzoek ligt de focus op het overhevelen van de beheertaken voor groene openbare ruimte. Burgers moeten voor het overnemen van beheertaken gezamenlijk plannen maken en doelen bepalen. In overleg met de groenparticipatiecoördinator wordt van de gestelde doelen de haalbaarheid getoetst en beheertaken besproken. Het gezamenlijk stellen van doelen en het maken van plannen vergroot de kans op realiseerbaarheid in de praktijk. Afstemmen en doelbepaling blijkt in de onderzochte projecten succesvol. Opvallend is dat het merendeel van de geïnterviewden dat betrokken is bij de initiatieven toebehoort tot een hogere sociale klasse; het zijn bewoners met een hoge opleiding, inkomen en een koopwoning (paragraaf 6.2.1). Dat duidt erop dat zelfbeheer succesvol is onder hoger opgeleiden die weten de wegen te bewandelen. Echter blijft het soms steken op praktische zaken. Dit is waar de gemeente praktische ondersteuning biedt, in de vorm van de groenparticipatiecoördinator.

De Gemeente Groningen heeft de afgelopen jaren veel geïnvesteerd in het overhevelen van taken in het beheren van groene openbare ruimte en merkt op dat het geïnteresseerden groeit. Dit heeft mogelijk toekomst. Er is veel geld geïnvesteerd vanuit het Nieuw Lokaal Akkoord (NLA), in veel gevallen is dat geld is gebruikt projecten op te starten. Het doel van de gemeente is de projecten die er nu zijn slechts praktisch en alleen financieel te ondersteunen in combinatie met andere fondsen. Eind 2014 stopt de geldstroom vanuit het NLA en zullen bewoners elkaar moeten ondersteunen. Dit is bij de lopende projecten ook al zichtbaar, ter illustratie een aantal uitspraken van geïnterviewden:

“we moeten een beetje gaan scharrelen”

“Dan komt het op de creativiteit van bewoners neer”

“ik denk van na ja moet iedereen maar wat creatiever worden”

“zo min mogelijk hulp omdat ik echt denk dat geld echt wel beter besteed kan worden”

Uit de interviews blijkt dat bewoners bewust zijn van het feit dat de gemeente geen geld meer geeft voor ruimte wat bewoners in beheer hebben, echter verlangen zij wel dat de gemeente bijdraagt in de toevoer van materialen en expertise (bijvoorbeeld over de bomen). Het gevaar van het overhevelen van deze taken is dat bewoners zich genoodzaakt voelen bomen te kappen wat ten koste gaat van de ruimtelijke kwaliteit. Dit is een sprekend praktijkvoorbeeld over dilemma's die ontstaan als de gemeente zelforganiserende zelfbeheerders niet langer ondersteuning biedt of dat wel wil doen maar er geen overeenkomsten over vastlegt. Opvallend is dat de projectleider van de voedselbank een hele andere benaderingswijze heeft. Selectief betrekken en het stellen van regels duidt op een structuur die minder flexibel is dan de overige projecten. Het is een vorm van werken, waarin kaderstellende regels worden gesteld. Een andere insteek om uiteindelijk een distributiecentrum te realiseren. Het is een initiatief dat op het eerste gezicht de samenwerking opzoekt met de buurt en zwakkere bewoners, echter inclusie vanuit de gemeente is een feit. De touwtjes zijn hier volledig in handen van de gemeente, vanuit dit perspectief duidt dit op een minimale mate van vrijheid en zelforganiserend vermogen van betrokkenen.

6.4 Samenwerking met publieke organisaties

Tijdens de interviews is de bewoners gevraagd hoe zij de samenwerking ervaren tussen publieke instanties, waaronder woningcorporaties en de gemeente. Er is gevraagd naar succes- en faalfactoren die men ervaart in de samenwerking. Uit de interviews bleek dat de samenwerking met de groenparticipatiecoördinator als de belangrijkste wordt ervaren. Iedere geïnterviewde ziet de coördinator als brug tussen het gemeentelijk apparaat en de initiatieven van bewoners.

Bij de Stadsverf en Toentje van de Voedselbank wordt gebruik gemaakt van grond, die in eigendom is van woningcorporatie Nijestee. De geïnterviewden hebben beide positieve ervaringen met deze woningcorporatie. Desondanks zijn er ook belemmeringen in de samenwerking tussen bewoners en publieke organisaties. Het merendeel ziet tijd als belemmering in de samenwerking, de genoemde oorzaak is werk. Dit blijkt uit verschillende uitspraken van de geïnterviewden.

“wij hebben natuurlijk gewoon ons werk overdag en zij ook, dus het is soms moeilijk tijd te vinden dat je elkaar even kunt spreken”

“er zijn natuurlijk allemaal ideaalplaatjes van gezamenlijk eten, vuurtjestoken en moestuinieren, maar iedereen heeft werk, anders kun je niet in zo'n woning wonen.”

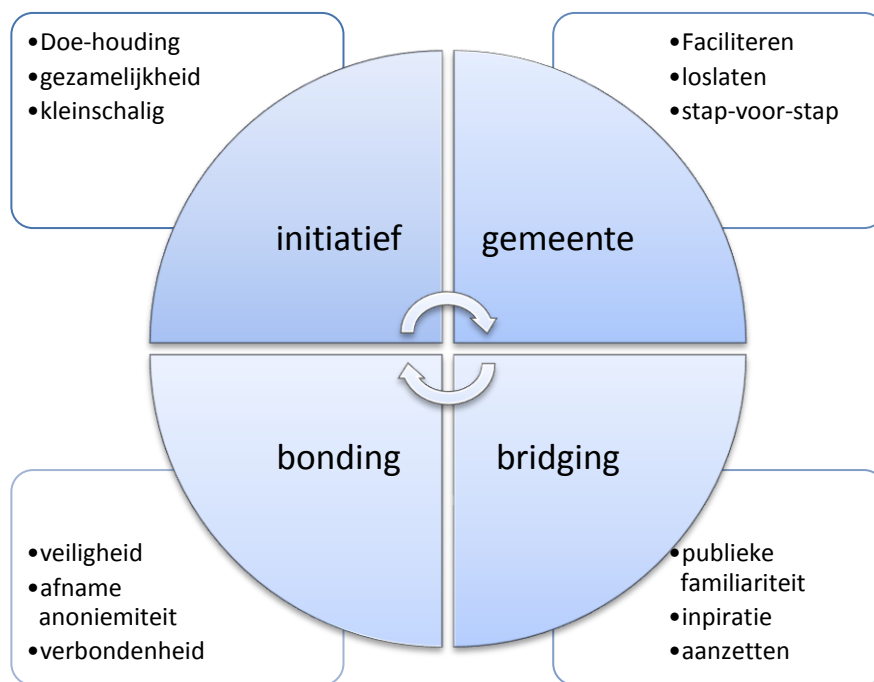
Het merendeel van de projecten heeft niet direct te maken met woningcorporatie(s), aangezien de geïnterviewden eigenaar zijn van de woning en in het meeste gevallen gebruik maken van openbare ruimte. Echter wordt in sommige gevallen wel gebruik gemaakt van subsidie uit het Nieuw Lokaal Akkoord. Maar omdat het onderzoek zich zozeer richt op financiële stromen, zal hier niet verder op ingegaan worden. In alle gevallen bleek dat de samenwerking tussen het initiatief en de gemeente positief te worden ervaren. De groenparticipatiecoördinator van de gemeente aangesteld om bewoners te helpen bij het realiseren van initiatieven door ze te adviseren en te ondersteunen waar nodig. Hij wordt gezien als schakel tussen de initiatieven en

de gemeente. Uit de interviews kwam naar voren dat hij goed luistert en een groot netwerk heeft om dingen te regelen.

6.4.1 Succesfactoren

Het succes van een bewonersinitiatief staat of valt met de mogelijkheden die vanuit de publieke instanties worden geboden. Zo blijkt uit de interviews dat men zich door de gemeente gesteund voelt, door onder andere het loslaten en stellen van weinig regels, het ondersteunen met het ophalen van snoeiafval en het leveren compost en houtsnippers. Ook de kennis en deskundigheid vanuit de gemeente wordt door het merendeel van de geïnterviewden als succesfactor aangemerkt. Wat vooral opvalt, is de vrijheid die wordt gegeven door de gemeente; bewoners krijgen de vrijheid om zaken te organiseren en krijgen de vrije hand in het inrichten van de ruimte die zij in beheer hebben.

Dat initiatiefnemers en actieve betrokkenen vrij mogen handelen, is af te leiden uit het feit dat het overgrote merendeel van de projecten slechts mondelinge afspraken heeft met de gemeente over het beheer. De minder bureaucratische houding wordt door alle actieve betrokkenen aangemerkt als succes. Echter is hier wel de kanttekening bij te plaatsen dat het niet maken van afspraken, kan leiden tot onoverzichtelijkheid en een verdeeldheid met betrekking tot verantwoordelijkheden. Desondanks is het momenteel een succes, die door iedere betrokkene anders beleefd wordt. Enkele hoofdpunten zijn opgenomen in figuur 8. Hierin is onderscheid gemaakt tussen de initiatieven, gemeente en de onderlinge verhoudingen in de groepen en de verhoudingen naar andere groepen en instituties toe. De meest belangrijke succesfactoren zijn weergegeven (zie figuur 8).

Figuur 8 Succesfactoren in de te onderscheiden dimensies (bron: eigen bewerking, 2014).

Het zoeken naar krachten in de samenleving gaat gepaard met de minder bureaucratische houding. In met de theoretische achtergrond over zelforganisatie is dit juist waar het om gaat, burgers moeten de mogelijkheid hebben met krachten die zij hebben initiatieven te ontplooiën zonder daarbij expliciet gestuurd te worden. Adaptieve planning vanuit de gemeente is daarbij noodzaak. De inzet van de groenparticipatie coördinator van de gemeente, levert hierin een krachtige bijdrage door het bieden van ruimte aan deze initiatieven. In de volgende paragraaf zal worden ingegaan op de factoren die door betrokkenen als minder succesvol zijn ervaren.

6.4.2 Faalfactoren

Initiatieven en actieve bewoners zouden volgens diverse theorieën tegengewerkt worden door de bureaucratische en starre houding en met voorgekookte plannen zou actief burgerschap niet van de grond komen (Rauws et al. 2014; Stokkom & Toenders, 2010; e.a.).

De gemeente stelt zich flexibel op ten aanzien van de initiatieven en ideeën die er zijn voor het overnemen en beheren van openbare ruimte in de Oosterparkwijk van Groningen. Echter zijn er een aantal zaken, die volgens de geïnterviewden het proces kunnen laten falen. Zo blijkt dat er geen regels vastgelegd zijn betreffende het beheren van de ruimte. Dit geeft vrijheid voor de gebruikers, maar heeft ook een keerzijde. Er is onvoldoende duidelijk voor zowel de gemeente als gebruikers wie welke verantwoordelijkheid draagt. Ter illustratie een uitspraak, die gedaan is tijdens de interviews door een actieve bewoner.

“De bomen die hierop staan die eeh.. ik bedoel de grond is niet van ons en volgens, als er takken af moeten enzovoorts dat de gemeente die verantwoordelijkheid houdt.” Actieve bewoner

“Er is nu net is er dus wat discussie over omdat dan weer andere mensen binnen de gemeente weer een andere visie op hebben. De mensen van bomenbeheer, die vinden dat wij zelf de bomen maar moeten snoeien, omdat wij immers dit terrein nu zelf in beheer hebben.” - Actieve bewoner

Hieruit blijkt dat bewoners wel beheertaken over willen nemen, maar dat ze wel ondersteund willen worden door de gemeente. De verantwoordelijkheden kunnen niet volledig overgedragen worden aan burgers, dit kan een negatieve uitwerking hebben op het enthousiasme van initiatiefnemers.

6.5 Tot slot

De afgelopen decennia heeft zich een beleidstransitie voorgedaan van een centraal gestuurde overheid naar een faciliterende overheid. Was het in de jaren zeventig nog de burger die participatie afdwong, uit recent onderzoek blijkt sprake van een transitie waarin burgerparticipatie verschuift naar overheidsparticipatie. De overheid steunt op burgerkrachten, bewoners komen met initiatieven die zelf geopperd worden en zelf uitgevoerd worden. Er blijkt steeds vaker een kleinere rol voor de overheidsinstanties, die slechts middelen biedt voor aan

initiatiefnemers. De Gemeente Groningen geeft bewoners de vrijheid om daadwerkelijk zelf invloed te kunnen hebben op de openbare ruimte, mits er voldoende draagvlak is. Door de minimale regels die opgelegd worden en doordat het in de praktijk vaak blijft bij mondelinge afspraken, blijken mensen ook dat gevoel te hebben. Zelforganisatie is er vooral in de beginstadia geweest onder de onderzochte projecten. Omdat het gaat over ruimte waar de gemeente eigenaar van is, was toestemming nodig om het in beheer te nemen. De gemeente heeft echter slechts een faciliterende rol en ondersteund initiatieven.

Opvallend is, dat het merendeel van de projecten ontstaan is uit ergernis van bewoners door ofwel een monotoon beeld, ofwel verwaarlozing of verlies. Bewoners wilden meer inspraak over hoe openbare ruimte in hun omgeving eruit zou moeten zien. Het moet een meerwaarde hebben voor bewoners. Het merendeel handelt uit eigenbelang, dat blijkt uit de eigen voordelen en voldoening; fruit of groente verbouwen of voor het eigen plezier tuinieren. Echter, op het sociaal vlak blijkt dat een plek voor ontmoeting ook een drive kan zijn voor mensen om actief te worden. Dit blijkt uit de resultaten van al actieve bewoners.

Volgens de gemeente is zelfbeheer van publieke ruimte vooral gelegen in de meerwaarde die een initiatief moet hebben. Ten eerste moet het laagdrempelig zijn, zodat het voor iedereen toegankelijk is om het beheer van openbare stukjes grond op zich te nemen. Ten tweede is het de gemeente die blijvende ondersteuning zou moeten bieden en de capaciteit bepaalt welke voor ondersteuning noodzakelijk is. Dit geldt overigens niet voor iedereen even eenvoudig: uit dit onderzoek blijkt enige mate van sociaal- en cultureel capaciteit nodig om initiatieven te laten ontstaan.

7 Conclusies en Reflectie

Het doel van dit onderzoek is een bijdrage te leveren aan de theorie over actief burgerschap en zelfbeheer in het publieke domein, teneinde te komen tot betere processen om het zelforganiserend vermogen van burgers te stimuleren en te verbeteren. In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag en de daartoe behorende deelvragen met de conclusies die daaruit getrokken kunnen worden (paragraaf 1.4).

7.1 Onderzoeksvragen nader bekeken

Het aantal actieve bewoners is de afgelopen jaren over de hele stad gestegen. Echter uit de leefbaarheidsmonitor over 2012 blijkt, dat het aantal actieve bewoners in de Oosterparkwijk bovengemiddeld scoort en is toegenomen van 11 procent in 2002 naar 26 procent in 2012 (Gemeente Groningen, 2012). In deze thesis is onderzoek gedaan naar de bereidheid van burgers uit de Oosterpakwijk te Groningen. Er is onderzocht welke factoren een rol spelen bij zelfbeheer teneinde inzicht te krijgen; waarom burgers beheertaken voor de openbare groene ruimte overnemen van de publieke sector om praktijk en beleid beter op elkaar te kunnen afstemmen.

De transitie naar een meer doe-houding van gemeente en burgers is in de Oosterparkwijk van Groningen goed zichtbaar. Hoewel het niet allemaal zonder slag of stoot gaat is het vandaag de dag steeds vaker de gemeente die plannen van burgers faciliteert, mits er voldoende draagvlak is. Het eerste deel van het onderzoek was gericht op het achterhalen en inzichtelijk maken hoe de Gemeente Groningen in de beleidsvorming omgaat met zelfbeheer van bewoners voor openbare groene ruimte. Dit is tevens de eerste deelvraag, die in gaat op het beleid van de Gemeente Groningen ten aanzien van bewoners die openbare groene ruimte in zelfbeheer willen nemen. Hieruit blijkt dat het huidige beleid dat gevoerd wordt, steunt op het groenparticipatiebeleid uit 2010 (Gemeente Groningen, 2010). Het uitgangspunt van dit beleid is dat de gemeente vooral streeft naar medeverantwoordelijkheid en participatie van burgers in het beheren, aanleggen en onderhouden van openbare groene ruimte. Onderdeel van het groenbeleid is ook de structuurvisie 'groen pepers', die vooral gaat over hoe openbare ruimte eruit zou moeten zien. Hieruit blijkt dat dit beleid vooral gaat over de kwaliteit van openbare ruimte, die middels het zogeheten BORG-systeem een bepaalde kwaliteit levert (Gemeente Groningen, 2010).

Uit het veldwerk blijkt dat er geen eenduidig beleid gevoerd wordt voor zelfbeheerprojecten. Het is vooral maatwerk, dat gestuurd wordt door de groenparticipatiecoördinator. Het gaat om kleinschalige projecten die onderdeel uitmaken van de nevingroenstructuur van de gemeente. Opvallend is dat er bijzonder veel ruimte geboden wordt aan burgers om hun eigen ideeën te laten ontstaan. Er wordt de vrijheid geboden zelforganisatie op gang te brengen. Immers de gemeente geeft in zoverre vrijheid dat plannen vanuit de gemeenschap kunnen ontstaan en ook door de initiatiefnemers kunnen worden uitgevoerd. Dit sluit aan bij de theorie van Boonstra en Boelens (2011) die stellen dat zelforganisatie niet zozeer gaat om mensen bij beleid te betrekken maar meer om de ruimte te bieden aan initiatieven en ontwikkelingen die in de gemeenschap ontstaan (Boonstra en

Boelens, 2011). Met deelvraag twee is gezocht naar middelen die de gemeente heeft en gebruikt om burgers te stimuleren zelfbeheerprojecten te starten. Hieruit komt naar voren dat met de inzet van de groenparticipatiecoördinator een omslagpunt te zien is. Sinds de introductie is het ontstaan van initiatieven in de Gemeente Groningen laagdrempeliger geworden. Er is direct contact en bureaucratische procedures zijn geminimaliseerd. Zo blijkt uit verschillende interviews dat de gemeente juist stimuleert in plaats van regeert. Hoewel de houding van de gemeente een grote rol heeft gespeeld in het succes in het ontstaan van initiatieven is het niet de enige oorzaak van het succes. Voor het laten ontstaan van burgerinitiatieven zijn namelijk meer organisaties actief, waaronder samenwerkingsverbanden met andere organisaties.

Sinds een aantal jaren is er op wijkniveau het Nieuw Lokaal Akkoord actief dat wijkteams in het leven heeft geroepen. Deze bestaan uit een samenwerking tussen gemeente, woningcorporaties en bewoners om samen plannen te bedenken, problemen te definiëren en het toetsen van ideeën van bewoners. Echter, dit gebeurt in formele setting waarbij iedere speler een gelijkwaardige rol heeft. Uit dit onderzoek blijkt dat het NLA vooral gebruikt is om subsidie te krijgen voor de initiatieven en niet zozeer om initiatieven te ondersteunen, anders dan in financiële zin. Momenteel is de gemeente bijzonder geïnteresseerd of meer openbare ruimte overgeheveld kan worden naar burgers en zij wil in de toekomst beleid meer afstemmen op behoeftes vanuit de samenleving. Dit blijkt uit het interview met de gemeente. De gemeente wil weten wat bewoners beweegt actief te worden.

De derde deelvraag gaat over wat als falen of succes wordt gezien door betrokkenen van de publieke instituties. Hieruit blijkt dat publieke instellingen het succes van zelfbeheer vooral zien in de sociaal- cultureel capaciteiten van burgers. In de Oosterparkwijk blijken verschillende klassen naast elkaar te wonen, echter het zijn vooral de woningeigenaren die zelfredzaam zijn in het opzetten van initiatieven. Het zijn dan ook vooral hoger opgeleiden die met initiatieven komen. Bewoners nemen publieke ruimte in zelfbeheer, maar verantwoordelijkheden blijken in de praktijk niet of nauwelijks vastgelegd. Er bestaat wel een groenparticipatieovereenkomst die vanuit de gemeente is opgezet, echter blijkt deze door de uniciteit van elk project in het licht van aanwezige capaciteiten, niet altijd aan te sluiten. Dit wordt onderkend door de groenparticipatiecoördinator, wat ertoe leidt dat het blijft bij mondelinge afspraken met de visie dat het project standhoudt zolang bewoners enthousiast zijn. In deze context is groenparticipatie een vorm van *ondersteunend zelfbeheer*, waarbij bewoners met materiaal en subsidies worden ondersteund door de gemeente. Echter blijkt dat bewoners niet in alle gevallen in staat zijn alle taken van de gemeente over te nemen. Door het gebrek aan kennis, materiaal en tijd (werk) is een blijvende vorm vanuit de gemeente noodzaak.

Deelvraag vier gaat over het perspectief dat de actieve bewoners hebben van de Oosterparkwijk. Op de vraag waarom zij actief zijn geworden en welke factoren daarin bepalend zijn, is niet eenduidig antwoord te geven. Uit de interviews blijkt dat het vooral geen verplichting moet zijn voor bewoners om deel te nemen aan een initiatief. De vrijheid die gegeven wordt om zelforganisatie op gang te brengen wordt door het merendeel van de geïnterviewden gezien als meerwaarde in de samenwerking. Door het open karakter van het onderzoek, is veel inzicht verkregen hoe bestaande projecten opgang gekomen zijn, welke motieven daarachter zitten en hoe de gemeente omgaat met hun beleid in de praktijk. Zo blijkt dat plannen bij de Gemeente

Groningen steeds beter afgestemd worden op de vluchtige omgeving waar men het mee van doen heeft. In tabel 10 is een overzicht gegeven van de meest belangrijke zaken betreffende zelfbeheer in de Oosterparkwijk van Groningen. Dat geeft en overzicht van zowel de motieven als de faal- en succesfactoren (zie tabel 10).

	Formele setting	Informele setting
Motieven	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Leefbaarheid; ▪ Ogen op straat; ▪ Toezicht; ▪ Maatschappelijke betrokkenheid; ▪ Sociale ontmoeting; ▪ Minder anonimiteit. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Verlies; ▪ Verwaarlozing; ▪ Sociale ontmoeting/ contacten; ▪ Kinderen plek bieden; ▪ Liefde voor tuinieren; ▪ Veiligheid.
Succesfactoren	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Draagvlak/ samenwerken; ▪ Actieve ondersteunen; ▪ Faciliteren; ▪ Loslaten/ flexibele houding; ▪ Groenparticipatiecoördinator. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Buurtcontact; ▪ Geen regels; ▪ Informele houding; ▪ Eigen project en verantwoordelijkheid; ▪ Geen (onnodige) verplichtingen; ▪ Vrije tijdsindeling; ▪ Ruimte voor ideeën; ▪ Eigen stukje tuin.
Faalfactoren	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Toedeling verantwoordelijkheden; ▪ Passieve ondersteuning; ▪ Bureaucratische houding; ▪ Interne communicatie & afspraken. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Opgelegde verantwoordelijkheden; ▪ Burenruzie(s); ▪ Geen ondersteuning krijgen.

Tabel 10 Resultaten die naar voren kwamen uit dit onderzoek, op willekeurig volgorde (Bron: eigen bewerking).

Naast aanbevelingen voor vervolgonderzoek, is op basis van dit onderzoek ook een aantal aanbevelingen te doen voor (toekomstige) zelfbeheerders (zie paragraaf 7.3) en gemeenten die zelfbeheer of -organisatie willen stimuleren of willen weten waar kansen en knelpunten kunnen liggen (zie paragraaf 7.4). In het hiernavolgende leest u de belangrijkste aanbevelingen, gebaseerd op dit onderzoek.

7.2 Aanbevelingen voor zelfbeheer initiatieven

Uit dit onderzoek blijkt de gemeente de belangrijkste speler voor bewoners in het beheren van openbare groene ruimte. Dit is slechts vanwege het feit dat de gemeente het beheer en onderhoud van de openbare ruimte verzorgd, maar voor het ondersteunen, stimuleren en opgang helpen van enthousiaste bewoners. In deze paragraaf leest u meer over een aantal aanbevelingen voor al actieven, maar ook toekomstige initiatieven voor zelfbeheer van publieke ruimte.

Vaststellen verantwoordelijkheden met grondeigenaar - Het gevaar in het beheren van publieke ruimte is dat er omstandigheden kunnen ontstaan waardoor het enthousiasme van burgers vermindert. In de praktijk blijken verantwoordelijkheden niet of nauwelijks vastgesteld. Een suggestie zou kunnen zijn: gezamenlijk verantwoordelijkheden opstellen met initiatiefnemers en dat in samenspraak met de oorspronkelijke eigenaar overleggen. Dan weet iedere partij wanneer wie waar verantwoordelijk voor is; hetgeen essentieel kan zijn indien bijvoorbeeld bomen door achterstallig onderhoud schade toe brengen.

Niet opleggen van taken - geen regels betekent geen verplichtingen. Uit dit onderzoek blijkt dat juist door het niet vaststellen van regels (anders dan gewoonteregels) het enthousiasme van betrokkenen blijft. Uitgaan van het positieve en geloven in het vermogen van burgers. Dat blijkt in beginsel als lastig te worden ervaren, maar het is een omschakeling waarin betrokken zich comfortabel voelen. Hierin zit de crux; zelforganisatie ontstaat als er ruimte is voor actoren zich met het eigen vermogen te ontwikkelen.

Creativiteit en ondersteuning- Zolang de gemeente subsidie verstrekt heeft zij veel invloed op het reilen en zeilen van de projecten. Dit heeft als voordeel dat projecten zowel financieel als met materiaal ondersteund worden. Echter, bij het wegvallen van subsidies zouden bewoners het met elkaar moeten uitzoeken. Dit verlangt in de toekomst creativiteit van bewoners die op andere manieren ondersteuning zouden moeten zoeken. Sponsors uit het bedrijfsleven, donateurs en schenkingen zoals de sociale-moestuin in Sliedrecht⁹, die met behulp van steun uit het bedrijfsleven kan bestaan.

Samenwerken met naburige initiatieven - De onderlinge samenwerking van projecten is op een aantal punten wenselijk. Zo kunnen bewoners gezamenlijk materialen inkopen, wat vaak financieel voordeel oplevert. Elkaar ondersteunen zowel in kennis (door communicatie in de bloeitijd) als in materieel (kruiwagen, sleg et cetera), dat slechts sporadisch gebruikt wordt Kan een bijdrage leveren.

7.3 Aanbevelingen voor gemeenten betreffende zelfbeheer

De gemeente wil graag bewonersinitiatieven op gang brengen (gemeente Groningen, 2009; 2010; 2014) maar heeft zelfbeheer toekomst? De afgelopen jaren blijkt een forse toename in de interesse voor zelfbeheer van groene openbare ruimte te zijn ontstaan. Vaak enthousiaste burgers die met medestanders de samenwerking zoeken om kleinschalige initiatieven van de grond te krijgen. De bewoners die actief zijn in de Oosterparkwijk hebben positieve ervaringen in de samenwerking met de gemeente Groningen:

- **Groenparticipatiecoördinator** - Praktische ondersteuning
- **Natuur en Milieufederatie Groningen** – praktische ondersteuning
- **Nieuw Lokaal Akkoord 2.0** – Wijkteams

⁹ Sociale-moestuin in Sliedrecht zie: www.socialemoestuin.nl/

Flexibel opstellen - Opvallend is dat uit gesprekken met bewoners naar voren komt dat er binnen de gemeente veel onduidelijkheid is over zelfbeheerders van publieke ruimte. Hier ligt nog een opgave voor de gemeente, want om zelforganisatie op gang te brengen is ruimte en flexibiliteit nodig. De gemeente zal die ruimte unaniem moeten uitstralen. Speerpunten zijn het verbeteren van de interne afspraken betreffende zelfbeheer van groene openbare ruimte; kennisuitwisseling van zelfbeheer met andere sectoren. Mede ingegeven de inzet van de groenparticipatiecoördinator is er al te spreken van een succesvolle opstelling. Echter, dit zou op basis van dit onderzoek intern nog verbeterd kunnen worden.

Meerwaarde - Op basis van dit onderzoek is te stellen dat het merendeel van de actieve burgers bereid is een maatschappelijke bijdrage te leveren, maar wel met de voorwaarde dat het een meerwaarde oplevert voor de burger(s). Nu anno 2014 is het hebben van een fruitboom of moestuin 'Hot'. Nimmer te voren was de vraag zo groot (Gemeente Groningen, 2014; NMF, 2014). Er zijn veel verschillende visies en ideeën van waaruit burgers initiatieven nemen. Het gemeenschappelijke in de individuele denkbeelden is dat burgers met initiatieven veelal enthousiast zijn en een positief toekomst beeld hebben: veiliger, speelruimte, schoner, leuker, gezelliger, ontmoeten van burens, ogen op straat, praatje maken, extra verblijfruimte et cetera. Van dit alles is de grootste meerwaarde dat bewoners hun eigen initiatieven en ideeën mogen uitvoeren.

Afspraken vastleggen - (in samenspraak naar een heldere takenverdeling);

Elk initiatief is maatwerk en behoeft andere inzet. Door een flexibele opstelling en door in te spelen op ambities en capaciteiten van initiatiefnemers worden burgers geënthousiasmeerd, hun idee wordt werkelijk. Het moeten opstellen van een overeenkomst tussen de gemeente en bewoners kan worden gezien als drempel. Stel daarom samen met de initiatiefnemers afspraken vast: wat willen bewoners doen; welke taken willen de bewoners uitvoeren. Uitgangspunt is het ondersteunen, maar ook loslaten. Dit doet de groenparticipatiecoördinator al, maar uit verschillende gesprekken blijkt dat bij succesvolle projecten de steun vanuit de gemeente kan worden beperkt.

Intensivering van opbouwwerk in de groenparticipatie - Uit dit onderzoek blijkt het zelf-organisatorisch vermogen in de samenleving van bewoners in de Oosterparkwijk verdeeld. Dit is mede afhankelijk van de sociaal- culturele positie en communicatieve competenties van die bewoners. Het merendeel van de onderzochte projecten bestaat uit sterke bewoners, die hoog opgeleid zijn en vaak een dubbel inkomen hebben. Echter sociale problemen doen zich veelvuldig voor bij zwakke bewoners (Tonkens & De Wilde, 2013; Stokkom & Toenders, 2010). Door intensivering van het opbouwwerk in de groenparticipatie zou dit verbeterd kunnen worden. Intensieve samenwerking met de groenparticipatiecoördinator kan zwakke bewoners helpen meer betrokken te worden bij het beheren en overnemen van openbare ruimte ten einde sociale leefbaarheidsproblemen en anonimiteit uit de weg te gaan.

Ondersteunen - Uit dit onderzoek blijkt dat vooral huiseigenaren actief zijn in het beheren van publieke ruimte. Enerzijds kan dit verwijzen naar de capaciteiten waarover zij beschikken om in gezamenlijk overleg initiatieven tot plannen te maken en die te ontwikkelen. Anderzijds beschikt deze klasse ook over de kennis en kunde over manieren waar op aanspraak gemaakt kan worden op subsidiërende regelingen. De gemeente investeert in deze projecten en dat blijkt succesvol. Bewoners ervaren het publiek grondbeheer en gebruik als meerwaarde op hun woonbeleving. Belangrijk is in samenspraak met bewoners die publiek beheer over gaan nemen afspraken vast te leggen en dan niet alleen over verantwoordelijkheden maar ook over taken die de gemeente nog uitvoert. Zelfbeheer zou als aanvulling gezien moeten worden op het standaard onderhoud van de gemeente.

Zelfbeheerders		Gemeente	
Krachten	Kansen	Krachten	Kansen
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Samenwerken op basis van gewoonteregels; ▪ Flexibiliteit; ▪ Taken organisch toebedeelt; ▪ Enthousiasme zorgt voor investering; ▪ Informeel overleg. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vaststellen verantwoordelijkheden met grondeigenaar; ▪ Sponsoring bijvoorbeeld uit bedrijfsleven; ▪ Samenwerken andere projecten voor collectieve krachten & financieel voordeel; ▪ Creativiteit. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Groenparticipatie-coördinator; ▪ Natuur en Milieufederatie; ▪ Integrale samenwerking (NLA); ▪ Opbouwwerk Stiel/MJD; ▪ Ondersteuning vanuit beheer; ▪ Interesse vanuit gemeente en enthousiasme van bewoners. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Meerwaarde voor bewoners creëren; ▪ Afspraken vastleggen met bewoners (taken, verantwoordelijkheden); ▪ Flexibel beleid; ▪ Intensivering van opbouwwerk in de groenparticipatie (betrekken zwakke bewoners in buurtprojecten); ▪ Praktisch ondersteunen kracht op lange termijn; ▪ Begeleiden en aansporen aantrekken markt.

Tabel 11 Overzicht met krachten en kansen op wijkniveau (Weergave: Michael Myles).

7.4 Reflectie

Dit onderzoek is gestart met de opvatting dat mede dankzij de terugtocht van de overheid, andere constructies ontstaan voor het beheer van de publieke ruimte (Vrom, 2009). Mede ingegeven door de bezuinigingen, verandert de visie van het Rijk op de rol van de burger sterk. Verwachtingen worden groter voor initiatieven vanuit de samenleving (Van de Wijdeven, 2013; ROB, 2012; WRR, 2012; PBL, 2011). In het theoretisch kader is aansluiting gezocht bij begrippen die in de wetenschappelijke literatuur inzicht geven op een aantal punten. Transitie in de rol van de overheid is van belang, omdat steeds meer verwacht wordt op lokaal niveau en steeds vaker de samenwerking wordt gezocht met niet publieke actoren en organisaties. Ruimtelijke vraagstukken worden complexer en verantwoordelijken worden diffuus. Vanuit het perspectief van complex adaptieve systemen is getracht te onderkennen dat een controlerende aanpak niet langer de sturingsfilosofie is, maar dat het gaat om nieuwe participatieve sturingsvormen. Vanuit dit concept is de koppeling gemaakt tussen zelforganisatie en participatie en welke rol sociaal kapitaal heeft om burgers actief te maken in het publieke domein. Het uitgangspunt van het onderzoek is dat het kwalitatief is van aard, waarbij het vooral ging waarom mensen iets

vinden met als doel processen te beschrijven en beter te begrijpen van situaties. Hierbij ging het vooral om het interpreteren in plaats van tellen. Echter, het onderzoek kent ook beperkingen. Zo is bij de literatuurstudie gebruik gemaakt van secundaire bronnen met een bepaalde visie, die niet de enige is. De crux is te komen tot bepaalde inzichten, waarbij dus niet uitgegaan wordt van één objectieve waarheid maar een verzameling om te komen tot inzichten hoe het zou kunnen zijn. Bij de interviews is rekening gehouden met eventuele invloeden, er is gekozen voor een open interview, waarbij de geïnterviewde niet hoefde te kiezen uit vooropgestelde vragen. Dit is naderhand gestructureerd om vergelijkbaarheid te creëren.

Gedurende het onderzoek bleek dat er in de Gemeente Groningen al andere constructies ontstaan in de samenwerking tussen bewoners en de gemeente, zoals de inzet van de groenparticipatiecoördinator die het beeld van de bureaucratisch gemeentelijk apparaat voor bewoners doet veranderen naar een toegankelijk en meedenkende organisatie. Het beeld dat er andere sturingsvormen moeten komen is in de Oosterparkwijk duidelijk aanwezig, echter is dit momenteel slechts voor een bepaalde doelgroep toereikend. Uit de interviews blijkt dat het vooral hoger opgeleide burgers die actief zijn en zij vaak wonen in een koopwoning met een dubbel inkomen. Een sterk punt is dat de onderzochte actieve bewoners van de Oosterparkwijk tot deze groep behoren, hetgeen een goed beeld geeft van projecten die reeds tot stand gekomen zijn. Echter, de zwakke bewoners zijn niet verder meegenomen in dit onderzoek. Uit dit onderzoek blijkt wel dat er ideeën zijn in deze groep, maar dat het door gebrek aan communicatie en het gevoel van de weg niet weten, er weinig van de grond komt. Dit zou heel interessant zijn om in een eventueel vervolgonderzoek te onderzoeken. Wat zijn voor zwakke bewoners motieven, maar ook obstakels om publieke ruimte in beheer te nemen? Het is in ieder geval duidelijk; deze groep zal meer ondersteuning moeten krijgen vanuit de gemeente of welzijnswerk om initiatieven van de grond te krijgen ten einde toekomstige verdeeldheid in de wijk uit de weg te gaan.

In dit onderzoek ligt de nadruk op burgers die op buurt- of straatniveau samenwerken. Er is gezocht naar hun motivatie en netwerk zoals die tussen de projecten waarin zij betrokken zijn en de publieke instanties. Opvallend is dat de geïnterviewde personen het idee hebben dat binnen de gemeente de samenwerking soms lastiger wordt ervaren dan de samenwerking tussen gemeente en burgers. Het zou heel interessant zijn het gemeentelijk apparaat verder te onderzoeken, de rol en zeggenschap van ambtenaren onder de loep nemen en te onderzoeken in hoeverre zij kansen zien om beheer van groene publieke ruimte aan burgers over te laten. We komen van ver, maar we hebben nog een lange weg te gaan.

Literatuurlijst

Allmendinger, P. (2009). *Planning Theory*. 2^e editie. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Arnstein, S.R. (1969). A Ladder Of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224.

Bierling, H.J., Lucas, A. & Tops, P. (2013). *Aanpak overlast en verloedering in nieuw perspectief*. Geraadpleegd op 9-12-2013 via http://abonneren.rijksoverheid.nl/media/46/17/262831/3436/rapport_aanpak_overlast_en_verloedering_in_nieuw_perspectief_3_.pdf. Den Haag: Platform 31.

Billiet, J. & Waege, H. (2003). *Een samenleving onderzocht. Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek*. 2^e editie. Antwerpen: de boeck.

Boeije, H. (2005). *Analyseren in Kwalitatief Onderzoek: Denken en Doen*. Amsterdam: Boom Uitgevers.

Boonstra, B. & Boelens, L. (2011). Self-organization in urban development: towards a new perspective on spatial planning. *Urban Research & Practice*, 4(2), 99-122.

Bowles, S. & Gintis, H. (2002). Social Capital and Community Governance. *The Economic Journal*, 112(483), 419-436.

BZK (2013). *De Doe-Democratie, kabinetsnota ter stimulering van een vitale samenleving*. Geraadpleegd op 9-12-2013 via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties>. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Centraal Planbureau. (2013). *Decentralisaties in het sociale domein*. Geraadpleegd op 26-11-2013 via <http://www.cpb.nl/publicatie/decentralisaties-in-het-sociaal-domein>.

Creswell, J.W., Hanson, W.E., Plano, V.L.C. & Morales, A. (2007). Qualitative Research Designs: Selection and Implementation. *The counselling Psychologist*, 35(2), 236-264.

Databank Groenbeheer. (2013). *Databank Gemeentelijk Groenbeheer*. Geraadpleegd op 26-10-2013 via <http://www.databankgroenbeheer.nl/nieuwsbrief1301.pdf>.

Dijkema, W. (2013). Gemeenten bezuinigen op groen. *Nieuwe Oogst*, 19-10-2013.

Duit, A. & Galaz, V. (2008). Governance: An International Journal of Policy. *Administration and Institutions*, 21(3), 311-335.

ELC (2000). European Landscape Convention. Geraadpleegd op 6-1-2013 via http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/landscape/Publications/Convention-Txt-Ref_en.pdf. Stratsburg: Council of Europe.

Engbersen, G. et al (2002). Sociaal Kapitaal. "In" L. Verplanke, R. Engbersen, J.W. Duyvendak, E. Tonkens, K. van Vliet (Rd.), *Open Deuren: Sleutelwoorden van lokaal sociaal beleid* 137-142. Utrecht: NIZW uitgeverij.

Engbersen, R. et al. (2012). *Nieuwe perspectieven voor publieke ruimten*. Geraadpleegd op 9-1-2013 via

[http://sev.platform31.nl/uploads/file/sociale%20infrastructuur/nieuwe%20perspectieven%20voor%20publieke%20ruimten%20\(2\).pdf](http://sev.platform31.nl/uploads/file/sociale%20infrastructuur/nieuwe%20perspectieven%20voor%20publieke%20ruimten%20(2).pdf). Rotterdam: SEV|Platform31.

EU (2011). *Cities of Tomorrow: challenges, visions, ways forward*. Geraadpleegd op 7-1-2013 via http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/citiesoftomorrow/citiesoftomorrow_final.pdf. Brussels: European Union.

Flowerdew, R. & Martin, D. (2005). *Methods in Human Geography*. England: Pearson.

Frieling, M.A. (2008). *Een Goede Buur. 'Joint production' als motor voor actief burgerschap in de buurt*. Ridderkerk: Ridderprint BV.

Gelder, M. van & Allers, M.A. (2013). Steeds minder rijksuitkeringen aan gemeenten. *Tijdschrift voor Openbare Financiën*, 45(4), 216-223.

Gemeente Breda (2011). *Uitvoering Bezuiningsopdracht Groen*. Geraadpleegd op 8-1-2014 via http://www.breda.nl/system/files/artikelen/raadsbrief_26092012_rui_uitvoering_bezuiningsopdracht_groen.pdf.

Gemeente Groningen. (2009). *Groenstructuurplan: Groene Pepers*. Geraadpleegd op 03-01-2014 via http://gemeente.groningen.nl/ro/structuurvisie/GroenePepers_2009.pdf.

Gemeente Groningen. (2010). *Beleidsnota Groenparticipatie*. Geraadpleegd op 17-02-2014 via [http://groningen.notudoc.nl/cgi-bin/showdoc.cgi?action=view/id=84505/type=pdf/Groenparticipatie.gr10.2437113.pdf#search="groenparticipatie"](http://groningen.notudoc.nl/cgi-bin/showdoc.cgi?action=view/id=84505/type=pdf/Groenparticipatie.gr10.2437113.pdf#search=).

Gemeente Groningen. (2012). *De Eetbare Stad*. Geraadpleegd op 30-04-2014 via <http://gemeente.groningen.nl/natuur/DEEETBARESTADGroningen.pdf>.

Gemeente Groningen. (2012). *Leefbaarheidsmonitor*. Geraadpleegd op 27-01-2014 via http://gemeente.groningen.nl/bsd/nieuws/de-stad-in-cijfers/publicaties/lenv_12_monitor.pdf.

Gemeente Groningen. (2013). *Groenparticipatie- meedoen met groen*. Geraadpleegd op 30-12-2013 via <http://gemeente.groningen.nl/natuur/meedoen-met-groen-1>.

Gemeente Groningen. (2014). *Ontwerpbegroting 2014: Gemeente Groningen*. Geraadpleegd op 17-02-2014 via <http://gemeente.groningen.nl/bsd/financien/gemeentebegroting-2014>.

Gehl, J. (1987). *Life Between Buildings*. New York: Van Nostrand Reinhold.

- Gerrits, L., Rauws, W. & Roo, G. de (2012). Policy & Planning Brief. *Planning Theory & Practice*, 13(2), 336–341.
- Hajer, M.A., Tatenhove, J.P.M. van & Laurent, C. (2004). *Nieuwe vormen van Governance*. RIVM Rapport 500013004/2004. Amsterdam: ASSR/ Perform.
- Healy, P. (1992). Planning through Debate: The Communicative Turn in Planning Theory. *The Town Review*. 63(2) p. 143-162
- Herwaarden, G.J. van (2012). *Analyse Landschapsbeheer Nederland van de Europese Landschapsconventie in Nederland anno 2012*. Geraadpleegd op 6-1-2013 via http://www.landschapsbeheer.nl/uploads/landschapsbeheernederland/pdf/paragraphs/analyse_lbn_op_naleving_nederland_elc_april_2012.pdf. De Bilt: Landschapsbeheer Nederland.
- Hohn, U. & Neuer, B. (2006). New urban governance: Institutional change and consequences for urban development. *European Planning Studies*, 14(3), 291-298.
- Innes, J.E. & Booher, D.E. (2010). Governance for resilience: CALFED as a complex adaptive network for resource management. *Ecology and Society* 15(3): 35 [online] <http://www.ecologyandsociety.org/vol15/iss3/art35/>.
- Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. Amsterdam: SUN Trancity.
- Jonker, J. & Pennink, B.J.W. (2000). *De kern van methodologie*. Assen: Van Gorcum.
- Lenos, S., Sturm, P. & Vis, R. (2006). *Burgerparticipatie in gemeenteland*. Quick scan van 34 coalitieakkoorden en raadsprogramma's voor de periode 2006-2010. Amsterdam: Instituut voor Publiek en Politiek.
- Mabelis, A.A. & Maksymiuk, G. (2009). Public participation in green urban policy: two strategies compared. *International Journal of Biodiversity Science & Management*, 5(2), 63-75.
- Mohan, G. & Mohan, J. (2002). Placing Social Capital. *Progress in Human Geography*, 26(2), 191-210.
- NLA (2014). *Agenda Nieuw Lokaal Akkoord*. Geraadpleegd op 19-01-2014 via <http://mensenmakenstad.nl/2014/01/nla-projecten-oktober-november-en-december-2013/>.
- NMF Groningen (2013). *Natuur en Milieufederatie Groningen*. Geraadpleegd op 2-01-2014 via <http://nmfgroningen.nl/doe-mee/eetbare-stad/>.
- Perkins, H.A. (2013). Consent to Neoliberal Hegemony through Coercive Urban Environmental Governance. *International Journal of Urban and Regional Research*. 37:1, 311–327.
- Pierre, J. (1999). Models of Urban Governance: The Institutional Dimension of Urban Politics. *Urban Affairs*, 34(3), 372-396.
- Putnam, R.D. (2000). *Bowling Alone*. New York: Simon & Schuster.

Rauws, W.S., Cook, M. & Dijk, T. van (2014) How to make development plans suitable for volatile contexts. *Planning Practice & Research*, 29(2).

Regeerakkoord (2012). *Bruggen Slaan*. Regeerakkoord VVD-PVDA. Den Haag: VVD-PVDA.

ROB (2012). *Loslaten in Vertrouwen*. Geraadpleegd op 10-12-2013 via http://www.rob-rfv.nl/rob/publicaties_rob/publicatie_rob/184/Loslaten+in+vertrouwen. Den Haag: Raad voor het Openbaar Bestuur.

Roo, G. de (2001). *Planning per se, Planning per saldo*. 3e Editie. Den Haag: SDU Uitgevers.

Roo, G. de & Porter, G. (2007) *Fuzzy planning: The Role of Actors in a Fuzzy Governance Environment*. Aldershot: Ashgate Publishers

Roo, G. de & Voogd, H. (2004). *Methodologie van Planning: Over processen ter beïnvloeding van de fysieke leefomgeving*. 2^e Editie. Bussum: Coutinho Uitgevers.

Rozen, E. Stichting iVerde. (2013) Slimme gemeenten investeren in groen. *Groen Ja Natuurlijk*, 01-09-2013.

Stokkom, B. van & Toenders, N. (2010). *De sociale cohesie voorbij: Actieve Burgers in Achterstandswijken*. Amsterdam: University Press.

SVIR (2012). *Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte: Nederland Concurrent, bereikbaar, leefbaar en veilig*. Geraadpleegd op 6-1-2013 via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2012/03/13/structuurvisie-infrastructuur-en-ruimte.html>. Den Haag: Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Swanborn, P.G. (2006) *Basisboek Sociaal Onderzoek*. 4^e Editie. Amsterdam: Boom Uitgevers.

Swanwick, C., Dunnett, N. & Woolley, H. (2003). Nature, Role and Value of Green Space in Towns and Cities: An Overview. *Alexandrine Press: Built Environment*, 29(2), 94-106.

Tonkens, E. (2008). *De bal bij de burger*. Burgerschap en publieke moraal in een pluriforme, dynamische samenleving. Amsterdam: Vossiuspers UvA.

Tonkens, E. (2009). *Tussen onderschatten en overvragen*. Amsterdam: SUN Trancity.

Tonkens, E. & Wilde, M. de. (2013). *Als Meedoen Pijn Doet: affectief burgerschap in de wijk*. Amsterdam: Gennep B.V.

Veldwerk Optimaal (2013). *Bezuinigingen Openbaar Groen*. Geraadpleegd op 29-12-2013 via http://www.vhg.org/media/rtf/Actueel_Agenda/2013_0377_iVerde_Onderzoek_bezuinigingen_openbaar_groen_augustus_2013.pdf.

VROM (2006). *Nota Ruimte*. Geraadpleegd op 09-12-2013 via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en->

publicaties/brochures/2010/11/23/uitvoeringsagenda-ruimte-2006.html. Den Haag: Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.

VROM-Raad (2009). *Publieke Ruimte: Naar een nieuwe balans tussen, beeld, belang en beheer*. Geraadpleegd op 12-02-2014 via <http://www.rli.nl/sites/default/files/Publieke%20ruimte%206-2009%20advies.pdf>.

Wester, F. (1995). *Strategieën voor kwalitatief onderzoek*. 3^e Editie. Bussum: Dick Coutinho

WRR. (2012). *Vertrouwen in Burgers*. Geraadpleegd op 21-01-2014 via http://www.wrr.nl/fileadmin/nl/publicaties/PDF-Rapporten/Vertrouwen_in_burgers.pdf. Amsterdam: University Press.

Wijdeven, T.M.F. van de (2012). *Doe-Democratie. Over actief burgerschap in stadswijken*. Delft: Eburon.

Wijdeven, T.M.F. van de, Graaf, L. de & Hendriks, F. (2013). *Actief burgerschap: lijnen in de literatuur*. Tilburg: Tilburgse School voor Politiek Bestuur.

Bijlagenblad

Bijlage 1.0 Overzicht onderzoeksontwerp

Bijlage 2.0 Topiclijst interviews

Bijlage 2.1 Interview guide (beleidsanalyse) gemeente en instituties

Bijlage 2.2 Interview guide (zelfbeheer) actieve bewoners

Bijlage 1.0 Overzicht onderzoeksontwerp

Centrale onderzoeksvraag					
"Wat bepaalt de bereidheid voor actief burgerschap volgens betrokkenen in een formele of een informele setting in de Groningse Oosterparkwijk met betrekking tot onderhoud en beheer van groene openbare ruimte in de directe woonomgeving?"					
Deelvraag	Source	Extraction	Products	Answer	Done

Context

1	Wat is het huidige beleid van de gemeente Groningen voor zelfbeheer van groene openbare ruimte in de context van de stadswijk?	Policy Analysis - Overheidsdocumenten & rapporten; - Beleidsstukken/visies met betrekking tot zelfbeheer	Lezen & documenteren - Word 2007 - Google Drive	Geschreven samenvatting (3 p.) - Beleidsstukken van de gemeente Groningen over zelfbeheer	Inzicht in het beleid van de Gemeente Groningen voor zelfbeheer	☐
2	2. Welke middelen gebruikt de gemeente voor het inzetten en stimuleren van burgers voor zelfbeheer van groene openbare ruimte in stadswijken?	Policy Analysis - Gemeentelijke documenten & rapporten;	Lezen & documenteren - Word 2007 - Google Drive	Geschreven samenvatting (5 p.) - Beleidsstukken en methoden van de gemeente Groningen over zelfbeheer	Inzicht in de de middelen en methoden die de Gemeente Groningen ter beschikking heeft voor het in zelfbeheer geven van woongroen	☐
		Professional(s) - Stadsecoloog - Gemeente beleid/beheer	Interview(s) - Diepte interview	Geluids Opname(s) - Transcriptie		

Empirie (Case Studie)

3	3. Welke factoren zijn volgens betrokkenen die onderdeel uitmaken van een institutioneel gestuurd initiatief bepalend voor het falen of succes van het zelfbeheer van groene ruimte in de Oosterparkwijk?	Professionals / Bewoners	Interviews - Diepte interview(s) - Atlas Ti	Geluids Opname(s) - Transcriptie - Express Scribe - Atlas Ti	Ervaringen van instituties met zelfbeheer van bewoners	☐
					Ervaringen van bewoners over zelfbeheer in de woonomgeving	☐
4	4. Welke factoren zijn volgens bewoners in de context van buurtvereniging bepalend voor het falen of succes in het zelfbeheer van de openbare groene ruimte in de Oosterparkwijk?	Bewoners - Voorzitter(s) buurtvereniging(en) - Initiatiefnemers Buurtorganisaties	Interviews - Diepte interview(s)	Geluids Opname(s) - Transcriptie - Express Scribe - Atlas Ti	Motieven van bewoners voor zelfbeheer achterhalen	☐
					Ervaringen van bewoners over zelfbeheer in de woonomgeving	☐

Bijlage 2.0 Topiclijst interviews

Volgens Billiet & Waege (2003) is het raadzaam een topiclijst op te stellen om interviews te structureren, zowel bij het houden van het interview als bij de uitwerking. Hieronder een overzicht van onderwerpen en sub onderwerpen die zijn opgesteld aan de hand van de probleemstelling.

Ruimtelijke schaal

- Type project
- Locatie
- Dimensie niveau

Sociaal- en culturele dimensie

- Betrokkenen
- Kenmerken van betrokkenen
- Belang en visie
- Buurt-/ wijkcontacten
- Investering
- Rol- en machtsverhouding

Netwerk

- Intern netwerk (binnen initiatief)
- Extern netwerk met andere projecten
- Project – Gemeente - Organisaties

Beleid

- Instrumenten/ materieel/ subsidie
- Verantwoordelijkheden
- Grondgebruik
- Regels en gewoonten
- Zelforganisatie en zelfbeheer

Verklaringen & Visie

- Zelforganisatie
- Positionering

Bijlage 2.1 Interview guide (beleidsanalyse) gemeente en institutie

Informatieverzameling:

Naam: Michael Myles
Interviewnr: _____
Interview type: Diepte interview, tijd +/- 1,5 uur
Doelstelling: Achterhalen hoe zelfbeheer van bewoners beleefd wordt in de groene publieke ruimte van zowel formele als informele projecten.
Deelvraag: 1/ 2/ 3

1. *Wat is het huidige beleid van de gemeente Groningen voor zelfbeheer van groene openbare ruimte in de context van de stadswijk?*
2. *Welke middelen gebruikt de gemeente voor het inzetten en stimuleren van burgers voor zelfbeheer van groene openbare ruimte in stadswijken?*
3. *Welke factoren zijn volgens betrokkenen die onderdeel uitmaken van een institutioneel gestuurd initiatief bepalend voor het falen of succes van het zelfbeheer van groene ruimte in de Oosterparkwijk?*

Introductie:

Het doel van dit onderzoek is een bijdrage te leveren aan de theorie over actief burgerschap en zelfbeheer in het publieke domein, teneinde te komen tot betere processen om het zelforganiserend vermogen van burgers te sturen. Hiervoor zullen de verschillende motieven van burgers achterhaald worden van twee groepen. Enerzijds zullen deze onderdeel uitmaken van een institutie gestuurd geheel (formeel) en anderzijds burgers die zelforganiserend zijn in het beheer van openbare ruimte (informeel). Dit interview is bedoeld te achterhalen hoe de gemeente omgaat met zelfbeheer van bewoners, hoe dit gestimuleerd wordt en welke middelen bewoners hebben en gebruiken.

Body: - feiten, beleving en verklaringen -

- 1) Vindt u het goed als het interview opgenomen wordt?
- 2) Wat zijn uw taken die in de dagelijkse praktijk uitvoert?
 - Hoe worden deze taken aan u toegewezen?
- 3) Hoe lang bent u actief binnen uw organisatie?

Ruimtelijke schaal

Projectsoort:

- 4) De gemeente biedt bewoners de mogelijkheid grond te adopteren en in zelfbeheer te nemen, dit kan gaan om een boomspiegel, moestuin of geveltuin. Hoe heeft de gemeente dit vastgelegd?
- 5) Kunt u vertellen hoe locaties worden bepaald voor initiatieven van bewoners?
 - Wie bepaalt waar bewoners publieke ruimte in zelfbeheer mogen nemen?

Sociale dimensie

Wie zijn betrokken:

- 6) Wat is de rol van de gemeente bij het tot stand brengen van een bewonersinitiatief?

- Hoe verloopt de communicatie tussen initiatiefnemers en gemeente?

7) Wat zijn volgens u motieven van bewoners om mee te doen met het beheren van groen publieke ruimte? Waaruit blijkt dat?

Belang en visie:

8) Kunt u vertellen waarom de gemeente Groningen inzet op groenparticipatie (zoals bedoeld in de beleidsnota 2010) in wijken en buurten van Groningen?

- Is het een roep vanuit de bewoners of is er een belang vanuit de gemeente?
- Zijn hier sociale of economische redenen in aan te wijzen?

9) Kunt u iets vertellen over de visie en verwachtingen van de gemeente?

10) Uit gemeentelijke stukken (begrotingsnotitie) blijkt het aantal initiatieven voor groenbeheer in de publieke ruimte te zijn toegenomen, wat is volgens u de oorzaak?

11) In de Oosterparkwijk is veel gedaan voor het optimaliseren van de leefbaarheid. Kunt u vertellen welke bijdrage de project(en) voor zelfbeheer van de publieke ruimte hebben op de leefbaarheid in de Oosterparkwijk?

- Wat zou beter kunnen?
- Welke problemen blijven zich aandienen?

12) Welke verbindende factoren zijn volgens u van belang voor het tot stand brengen van bewonersinitiatieven?

Investing:

13) De verhouding overheid burger verandert, initiatieven komen van burgers en worden door burgers uitgevoerd. Hoe zit het met de verwachtingen?

- Welke problemen doen zich voor?
- Hoe zit het met regels voor het investeren van tijd en energie?
- Wat gebeurt er bij verloedering?

Machtsverhouding:

14) Wat is de rol van de gemeente bij lopende projecten?

- Welke mogelijkheden heeft de gemeente om in te grijpen bij zelfbeheerprojecten?

Netwerk

15) Wat zijn uw ervaringen in de samenwerking tussen gemeente en zelfbeheer projecten?

16) Kunt u vertellen hoe de communicatie verloopt tussen projectgroep en gemeente?

17) Welke factoren zijn te noemen die de samenwerking tussen gemeente en initiatieven bemoeilijkt?

Beleid en visie

Instrumenten:

18) Op welke wijze is de gemeente Groningen actief met het stimuleren van bewoners om te participeren en mee te doen met groen?

- Welke middelen heeft de gemeente ter beschikking om zelfbeheer te stimuleren?
- Wat kunt u vertellen over eventuele problemen?

19) Wat wordt door de gemeente gezien als succesfactoren wanneer het gaat om het activeren van bewoners te participeren? En Welke faalfactoren zijn hierin te noemen?

- Welke verklaringen zijn te geven voor het succes of falen van projecten of middelen voor het inzetten van bewoners voor het beheren van publieke ruimte?

Verantwoordelijkheden:

20) Hoe zit het met de verantwoordelijkheden voor publieke ruimte dat in zelfbeheer wordt gegeven, hoe worden grenzen bepaald?

- Waar liggen de grenzen in de verantwoordelijkheid voor de bewoners?

Grondgebruik:

21) Bewoners maken gebruik van publieke grond, hoe heeft de gemeente dit vastgelegd?

- Welke problemen doen zich op dit gebied voor?

Regels:

22) Welke regelingen zijn er voor burgerinitiatieven voor het krijgen van geld van de gemeente?

- Wat gebeurt er als er geen geld meer is?

Toekomstplannen

23) Hoe ziet u zelfbeheer van publieke ruimte in de toekomst?

- Kansen voor de toekomst

24) Welke plannen heeft de gemeente Groningen voor de toekomst?

Sluiting:

Samenvatten van het interview

Bijlage 2.2 Interview guide (zelfbeheer) actieve bewoners

Informatieverzameling:

Naam: Michael Myles
Interviewnr: _____
Interview type: Diepte interview, tijd +/- 1,5 uur
Doelstelling: Achterhalen hoe zelfbeheer van bewoners beleefd wordt in de groene publieke ruimte van zowel formele als informele projecten.
Deelvraag: 2/3/4

2. *Welke middelen gebruikt de gemeente voor het inzetten en stimuleren van burgers voor zelfbeheer van groene openbare ruimte in stadswijken?*
3. *Welke factoren zijn volgens betrokkenen die onderdeel uitmaken van een institutioneel gestuurd initiatief bepalend voor het falen of succes van het zelfbeheer van groene ruimte in de Oosterparkwijk?*
4. *Welke factoren zijn volgens bewoners in de context van buurtvereniging bepalend voor het falen of succes in het zelfbeheer van de openbare groene ruimte in de Oosterparkwijk?*

Introductie:

Dit interview is bedoeld te achterhalen hoe burgers omgaan met zelfbeheer en wat bepalende factoren zijn om actief te worden. Wie zijn deze mensen, hoe komen initiatieven tot stand en wie zijn daarin de bepalende factoren. Hoe worden de verhoudingen binnen groepen, onder verschillende groepen en met de gemeente beleefd en ervaren. Daarnaast is de drijfkracht van bewoners om actief te worden interessant om te achterhalen.

Body: - feiten, beleving en verklaringen -

- 1) Vindt u het goed als het interview opgenomen wordt?
- 2) Kunt u vertellen wat het project doet en hoe het ontstaan is?
 - Wie is de initiatiefnemer?
 - Wie zijn in het project betrokken?
- 3) Welke taken voert u uit voor het project in de praktijk?
 - Hoe worden deze taken aan u toegewezen?
- 4) Hoe lang bent u actief binnen de organisatie en hoe bent u betrokken geraakt?
- 5) Wat was voor u de reden/ doel te participeren en mee te doen met groen?
- 6) Hoeveel tijd investeert u in het initiatief?

Ruimtelijke schaal

- 7) Wat waren volgens u de mogelijkheden voor het ontstaan van het initiatief op de huidige locatie?
 - Mocht u de locatie zelf bepalen?
 - Hoe worden grenzen (de ruimte) bepaalt?
 - Welke problemen deden zich voor bij het uitvoeren van het project?

- 8) Op welke manier draagt de organisatie bij in het betrekken van burgers?
 - Hoe worden burgers verleid om mee te doen?
 - Waarom wilt u burgers betrekken bij het initiatief?
- 9) Hoe zit het met de verantwoordelijkheid voor de ruimte dat in zelfbeheer is, wie is waar verantwoordelijk voor?
 - Op welke manier is dit vastgelegd?
- 10) In de Oosterparkwijk is veel gedaan voor het optimaliseren van de leefbaarheid.
 - Heeft het project tot nu toe bijgedragen aan de leefbaarheid in de Oosterparkwijk?
 - Wat zou beter kunnen?
 - Welke problemen blijven zich aandienen?

Sociale dimensie

- 11) Kunt u iets vertellen over de mensen die actief zijn bij het initiatief?
 - Hoeveel mensen doen mee in het project?
 - Wat is de leeftijd van mensen die actief zijn?
 - Zijn dit mannen of vrouwen?
 - Waar wonen deze mensen?
 - Wat kunt u vertellen over het aantal werkende mensen en niet werkende?
 - Hebben deze een laag/ midden of hoog inkomen?
 - Is er iets te zeggen over de herkomst van deze mensen?
 - Wat is de opleidingsniveau van de actieve participanten?
- 12) Kunt u iets vertellen over de samenwerking/ rolverdeling binnen de groep?
 - Kunt u iets vertellen over de taken en rollen binnen het project?
 - Hoe worden de taken verdeeld binnen de groep?
 - Wie neemt besluiten en maakt beslissingen?
 - Wat kunt u vertellen over eventuele problemen die voorkomen in de groep?
- 13) Hoe verloopt de communicatie binnen het project?
 - Worden er vergaderingen of bijeenkomsten gehouden over het project?
 - Hoe zijn deze georganiseerd, wat is de rolverdeling?
 - Wie zijn de betrokkenen?
- 14) Welke regels gelden er voor participanten die actief zijn binnen het project?
 - Hoe zijn die tot stand gekomen?
 - Hoe zijn deze vastgelegd?
 - Wat kunt u vertellen over het naleven van deze regels?
 - Wat zijn de ervaringen en hoe zit het met aanspreken van wangedrag?

Netwerk

- 15) Hoe is de samenwerking tussen de verschillende projecten in de praktijk, is er bijvoorbeeld samenwerking met andere groenprojecten in de wijk?
 - Hoe zit het met budgetten en subsidies?
 - Waar zitten moeilijkheden in de samenwerking tussen de verschillende projecten?
- 16) Verwachtingen van de gemeente kunnen anders zijn dan die van actieve bewoners. Wat kunt u vertellen over de samenwerking tussen gemeente en het project?
 - Hoe ervaart u de samenwerking tussen gemeente en het project?

- Welke factoren zijn te noemen die de samenwerking tussen gemeente en initiatieven bemoeilijkt?

17) Wat kunt u vertellen over de buurtbinding van het initiatief?

- Is het contact met de buurt veranderd?
- Zijn er factoren die binding met de buurt tegenwerken of lastig maken?

Beleid en visie

18) Kunt u iets vertellen over de verhouding met de gemeente ten aanzien van beslissingen die genomen worden?

19) Hoe zit het met de financiën voor het project?

- Is er sprake van subsidie?
- Wat gebeurt er als er geen geld meer is?

20) Welke middelen ziet u als succes voor het betrekken en activeren van bewoners in het beheren van publieke ruimte? Welke middelen zijn minder succesvol?

21) Welke verklaringen zijn te geven voor het succes of falen van projecten of middelen voor het inzetten van bewoners voor het beheren van publieke ruimte?

Toekomstplannen

22) Hoe ziet u het initiatief in de toekomst (visie)?

23) Hoe zit u de ontwikkeling van zelfbeheer in de publieke ruimte?

- Kansen voor de toekomst?

Sluiting:

24) Mag ik uw organisatie bij naam noemen in het uiteindelijke rapport?